

Хмельницький національний університет
Гуманітарно-педагогічний факультет
Кафедра соціальної роботи і соціальної педагогіки

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

Другий (магістерський)
Освітній рівень

«РОЛЬ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА В ОРГАНІЗАЦІЇ ПРЕВЕНТИВНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ У ЗАКЛАДІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ»

Назва теми

Галузь знань 23 Соціальна робота

Шифр і назва галузі знань

Спеціальність 231 Соціальна робота

Шифр і назва спеціальності

Освітня програма Соціальна робота. Соціальна педагогіка

Назва освітньої програми

Спеціалізація Соціальна педагогіка

Назва спеціалізації

23090

Номер індивідуального навчального плану студента

Виконав: студент II курсу, групи СРМ-23-1

Підпис

Андрій ОМЕЛЬЧЕНКО
Ім'я, прізвище

Керівник: доктор педагогічних наук, професор

науковий ступінь, вчене звання

Підпис

Людмила РОМАНОВСЬКА
Ім'я, прізвище

До захисту допускаю:

В.о. зав. кафедри соціальної роботи і соціальної педагогіки
кандидат педагогічних наук, доцент

Підпис

Олена ВАСИЛЕНКО
Ім'я, прізвище

09 листопада 2024 р.

Хмельницький, 2024

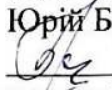
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет гуманітарно-педагогічний
Кафедра соціальної роботи і соціальної педагогіки
Освітній рівень другий(магістерський)
Галузь знань 23 Соціальна робота
Спеціальність 231 Соціальна робота
Освітня програма Соціальна робота. Соціальна педагогіка

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри
соціальної роботи і соціальної
педагогіки

Юрій БРИНДІКОВ

протокол № 5 від 14 грудня 2023 р.

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ

Омельченко Андрія Олександровича

- 1. Тема кваліфікаційної роботи:** «Роль соціального педагога в організації превентивного виховання учнів у закладі загальної середньої освіти»
Керівник кваліфікаційної роботи: Романовська Л.І.; доктор педагогічних наук, професор.
Затверджено наказом ректора університету від 26 серпня 2024 р. № 60
- 2. Строк подання студентом роботи на кафедру** 09 грудня 2024 р.
- 3. Вихідні дані до роботи:** матеріали звіту з переддипломної практики, комплекс методів та методик дослідження: «Опитувальник» серед учнів 7-9х класів, на тему «Який рівень превентивної роботи соціального педагога у вашому навчальному закладі»; «Анкетування» серед учителів середньої школи, на тему «Роль соціального педагога у допомозі педагогам закладу загальної середньої освіти в превентивній діяльності». У дослідженні взяли участь 30 здобувачів освіти сьомих-дев'ятих класів, віком 12-15 років, та 20 учителів із педагогічним стажем роботи від 1 до 10 років і більше, Комунального закладу загальної середньої освіти «Ліцей №13 Хмельницької міської ради».
- 4. Зміст кваліфікаційної роботи (перелік питань, які потрібно розробити):** вступ, Розділ 1. Теоретичні аспекти проблеми превентивної виховної діяльності соціального педагога закладу загальної середньої освіти в межах реалізації освітньої реформи «Нова українська школа», превентивна виховна діяльність соціального педагога в загальноосвітній школі, як наукова проблема, види превентивної діяльності у закладі загальної середньої освіти, базові вимоги освітньої реформи «Нова українська школа», щодо превентивної роботи соціального педагога із здобувачами освіти загальноосвітніх закладів, особливості надання соціальним педагогом індивідуальної соціально-педагогічної допомоги важковиховуваним учням загальноосвітніх закладів,

висновки до розділу; Розділ 2. Емпіричне дослідження ролі соціального педагога в організації превентивного виховання учнів у закладі загальної середньої освіти, визначення ролі соціального педагога у превентивній виховній діяльності закладу загальної середньої освіти, тренінгова програма з розвитку професійних компетентностей сучасного соціального педагога у сфері превентивної діяльності, науково-практичні рекомендації для соціальних педагогів щодо превентивної виховної роботи з важковиховуваними здобувачами освіти, висновки до розділу; висновки, перелік джерел посилання, додатки.

5. Перелік графічного матеріалу (із зазначенням обов'язкових креслень)

1 таблиця, 46 рисунків.

6. Консультанти розділів кваліфікаційної роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв

7. Дата видачі завдання 14 грудня 2023 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів (розділів) кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапу роботи	Примітка
1	Вибір теми дослідження. Визначення об'єкта і предмета дослідження, постановка мети і завдань.	До 09 грудня 2023 р.	Виконано
2	Визначення теоретико- методологічних засад дослідження. З'ясування актуальності проблеми	До 01 лютого 2024 р.	Виконано
3	Оформлення вступу кваліфікаційної роботи	До 01 березня 2024 р.	Виконано
4	I розділ кваліфікаційної роботи	До 10 червня 2024 р.	Виконано
5	II розділ кваліфікаційної роботи	До 01 листопада 2024 р.	Виконано
6	Загальні висновки	До 20 листопада 2024 р.	Виконано
7	Попередній захист кваліфікаційної роботи	До 10 грудня 2024 р.	Виконано
8	Оформлення кваліфікаційної роботи. Підготовка до захисту, рецензування	21-22 листопада 2024 р.	Виконано
9	Захист кваліфікаційної роботи (відповідно графіку)	19-20 грудня 2024 р.	Виконано

Здобувач

 Андрій ОМЕЛЬЧЕНКО

Керівник роботи

 Людмила РОМАНОВСЬКА

АНОТАЦІЯ

Тема кваліфікаційної роботи «Роль соціального педагога в організації превентивного виховання учнів у закладі загальної середньої освіти»

Студент Андрій ОМЕЛЬЧЕНКО

Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

Керівник Людмила РОМАНОВСЬКА

Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

Кваліфікаційна робота включає 124 сторінки, з них основного тексту 74 сторінки, 1 таблицю, 46 рисунків, перелік джерел посилання складає 58 найменувань (з них 7 іноземною мовою), 3 додатки.

Ключові слова: соціальний педагог, превентивне виховання, заклад загальної середньої освіти, важковиховувані учні, роль соціального педагога, освітня реформа «Нова українська школа», професійні компетентності.

Об'єктом дослідження є превентивне виховання учнів у закладі загальної середньої освіти.

Предметом дослідження є роль соціального педагога в організації превентивної виховної діяльності у закладі загальної середньої освіти.

За результатами дослідження розроблено тренінгову програму з розвитку професійних компетентностей соціального педагога у сфері превентивної виховної діяльності та надано науково-практичні рекомендації для соціальних педагогів щодо превентивної виховної роботи з важковиховуваними здобувачами освіти

Одержані результати можуть бути корисними для практикуючих соціальних працівників, соціальних педагогів, психологів в їхній професійній діяльності, зокрема в закладах загальної середньої освіти.

Здобувач Андрій ОМЕЛЬЧЕНКО

Дата подання кваліфікаційної роботи до захисту 09 грудня 2024 року.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ ПРЕВЕНТИВНОЇ ВИХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В МЕЖАХ РЕАЛІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОЇ РЕФОРМИ «НОВА УКРАЇНСЬКА ШКОЛА»	10
1.1 Превентивна виховна діяльність соціального педагога в загальноосвітній школі, як наукова проблема	10
1.2. Види превентивної діяльності та базові вимоги освітньої реформи «Нова українська школа» щодо виховної роботи соціального педагога із здобувачами освіти загальноосвітніх закладів.....	14
1.3. Особливості надання соціальним педагогом індивідуальної соціально-педагогічної допомоги важковиховуваним учням загальноосвітніх закладів....	21
Висновки до розділу	28
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЛІ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА В ОРГАНІЗАЦІЇ ПРЕВЕНТИВНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ У ЗАКЛАДІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	30
2.1. Визначення ролі соціального педагога у превентивній виховній діяльності учнів закладу загальної середньої освіти.....	30
2.2. Тренінгова програма з розвитку професійних компетентностей соціального педагога у сфері превентивної виховної діяльності	58
2.3. Науково-практичні рекомендації для соціальних педагогів щодо превентивної виховної роботи з важковиховуваними здобувачами освіти.....	67
Висновки до розділу	69
ВИСНОВКИ.....	72
ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ.....	75
ДОДАТКИ.....	81
ДОДАТОК «А» «ОПИТУВАЛЬНИК» СЕРЕД УЧНІВ 7-9х КЛАСІВ, НА ТЕМУ «ЯКИЙ РІВЕНЬ ПРЕВЕНТИВНОЇ РОБОТИ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА У ВАШОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ».....	81
ДОДАТОК «Б» «АНКЕТУВАННЯ» СЕРЕД УЧИТЕЛІВ СЕРЕДНЬОЇ ШКОЛИ, НА ТЕМУ «РОЛЬ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА У ДОПОМОЗІ ПЕДАГОГАМ ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В ПРЕВЕНТИВНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ».....	84
ДОДАТОК «В» «ТРЕНІНГОВА ПРОГРАМА З РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА У СФЕРІ ПРЕВЕНТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ».....	87

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. З розвитком та реформуванням освіти в Україні, питання діяльності фахівців із соціальної роботи в закладах освіти виходить на перший план. На сучасному етапі головним є питання соціалізації особистості на засадах створення сприятливого соціального середовища в умовах компетентнісного підходу. Вагому роль в цьому процесі відіграють соціальні педагоги.

Незважаючи на значну кількість наукових досліджень, присвячених проблемі ролі соціального педагога в організації превентивного виховання в загальноосвітній школі, на сьогоднішній день, в сучасних умовах, залишається недостатньо вивченим питання про те, як саме реалізовується превентивна діяльність шкільного соціального педагога, та які існують особливості надання індивідуальної соціально-педагогічної допомоги важковиховуваним дітям і їхнім батькам.

Питання підготовки майбутніх соціальних педагогів до профілактичної діяльності порушено в роботах С. Сургової.

Проблема профілактики девіантної поведінки школярів порушувалась у дослідженнях І. Козубовської, В. Оржеховської, В. Татенка, В. Терещенка, Т. Титаренко, Т. Федорченко.

Про формування життєвої компетентності учнів присвячені дослідження І. Єрмакової, О. Кононко, Д. Пузікової та Л. Сохань.

Л. Дзюбко, Н. Онищенко, Г. Товканець, Б. Чередрецька, через свої праці, доводять необхідність запобігання негативним проявам у поведінці дітей шкільного віку.

Науковці Т. Алексеєнко, О. Гуляр, О. Максимович, В. Приходько та інші досліджували соціально-педагогічний аспект роботи з батьками учнів із неблагополучних сімей.

Педагогічні проблеми перевиховання були об'єктом дослідження М. Рожкового та М. Фіцулої.

Освітній простір трансформується, і це є предметом дослідження вітчизняних науковців, таких як Н. Авшенюк, В. Андрущенко, Л. Березівська [], О. Глушко, Л. Гриневич, В. Кремень, О. Локшина, О. Ляшенко, В. Огнев'юк, О. Сваченко, О. Пометун, О. Сухомлинська та інші.

Також різні аспекти соціально-педагогічної превенції школярів досліджували О. Бакаєв, В. Головченко, Т. Демиденко, В. Орлов, В. Приходько, В. Троцько, І. Трубавіна, С. Чернетко, Ж. Шведова та інші.

При цьому недостатньо вивченими залишаються запитання ефективної співпраці шкільних соціальних педагогів з вчителями, учням та батьками.

Об'єктом дослідження є превентивне виховання учнів у закладі загальної середньої освіти.

Предметом дослідження є роль соціального педагога в організації превентивної виховної діяльності у закладі загальної середньої освіти.

Мета дослідження: теоретичне вивчення та емпіричне дослідження ролі соціального педагога в організації превентивної виховної діяльності у закладі загальної середньої освіти.

Завдання дослідження:

1. Здійснити теоретичний аналіз проблеми превентивної виховної діяльності соціального педагога закладу загальної середньої освіти в межах реалізації освітньої реформи «Нова українська школа».

2. Вивчити види превентивної діяльності у закладі загальної середньої освіти та базові вимоги щодо превентивної роботи соціального педагога із здобувачами освіти загальноосвітніх закладів.

3. З'ясувати особливості надання соціальним педагогом індивідуальної соціально-педагогічної допомоги важковиховуваним учням загальноосвітніх закладів.

4. Емпіричним шляхом визначити роль соціального педагога в організації превентивного виховання учнів у закладі загальної середньої освіти.

5. Розробити та обґрунтувати тренінгову програму з розвитку професійних компетентностей соціального педагога у сфері превентивної

виховної діяльності та надати науково-практичні рекомендації для соціальних педагогів щодо превентивної виховної роботи з важковиховуваними здобувачами освіти

У дослідженні було використано наступні **методи дослідження**:

1. Теоретичні методи (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення та систематизація наукових джерел з проблеми превентивної діяльності соціальних педагогів загальноосвітніх закладів);

2. Емпіричні методи («Діагностика рівня ролі соціального педагога у превентивній діяльності закладу загальної середньої освіти» (опитувальник «Який рівень превентивної роботи соціального педагога у вашому навчальному закладі»; анкетування «Роль соціального педагога у допомозі педагогам закладу загальної середньої освіти в превентивній діяльності»);

3. Методи кількісної та якісної обробки результатів дослідження.

База дослідження: дослідження здійснювалось на базі Комунального закладу загальної середньої освіти «Ліцей №13 Хмельницької міської ради» серед учнів 7-9 класів та педагогічних працівників. Вибірку склали: 30 здобувачів освіти різного віку: віком від 12 до 15 років, серед яких 15 хлопців та 15 дівчат, та 20 учителів з педагогічним стажем від 0 до 10 і більше років.

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні положення та практичні результати дослідження доповідалися та обговорювалися на наукових конференціях та круглих столах різних рівнів, а саме: IV Всеукраїнській науково-практичній конференції «Навчання і виховання в інклюзивному освітньому просторі: теорія та практика» (м. Хмельницький, 16 травня 2024 р.), XIV Всеукраїнській науково-практичній конференції «Формування особистості сучасного фахівця як суб'єкта самотворення в умовах освітнього простору» (м. Хмельницький, 28 листопада 2024 року), Всеукраїнському науково-практичному круглому столі «Проблеми трансформації суспільних відносин в умовах розбудови громадянського суспільства в Україні» (м. Хмельницький, 2 грудня 2024 року).

Окремі результати експериментального дослідження були висвітлені у науковій статті: Омельченко А., Романовська Л. Превентивна діяльність соціального педагога в закладі загальної середньої освіти. Формування особистості сучасного фахівця як суб'єкта самотворення в умовах освітнього простору: матеріали XIV Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 28 листопада 2024 р.) / за ред. О. В. Варгатої, Д. Є. Карпової. Хмельницький національний університет: кафедра психології та педагогіки. Хмельницький. 2024. С.216-221.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що у кваліфікаційній роботі магістра розроблено тренінгову програму з розвитку професійних компетентностей сучасного соціального педагога та надано методичні поради соціальним педагогам закладів загальної середньої освіти щодо їхньої роботи з важковиховуваними здобувачами освіти.

Одержані результати можуть бути корисними для практикуючих соціальних працівників, соціальних педагогів, психологів.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, двох розділів, висновків, переліку джерел посилання (58 позицій, з них 7 іноземною мовою), 3 додатків. Загальний обсяг роботи становить 124 сторінки, з них обсяг основного тексту – 74 сторінки

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ ПРЕВЕНТИВНОЇ ВИХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В МЕЖАХ РЕАЛІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОЇ РЕФОРМИ «НОВА УКРАЇНСЬКА ШКОЛА»

1.1 Превентивна виховна діяльність соціального педагога в загальноосвітній школі, як наукова проблема

На сучасному етапі головним є питання соціалізації особистості на засадах створення сприятливого соціального середовища в умовах компетентнісного підходу.

Сьогодні в Україні все більшої актуальності набуває питання превентивного виховання учнівської молоді. З 2017 року в Україні, Міністерством освіти та науки, впроваджується реформа шкільництва під назвою «Нова українська школа». Основною метою реформи є створення освітнього середовища, в якому буде приємно навчати і навчатись [16]. Ключовими завданнями НУШ є всебічний розвиток, виховання та соціалізація здобувачів освіти, формування в них громадянських компетентностей, тому в цьому процесі провідну роль відіграє соціальний педагог [11].

Діти та підлітки є найбільш уразливими категоріями соціального життя. Сучасні діти ростуть і здобувають освіту в складних соціально-економічних і політичних умовах. Позитивний вплив соціального середовища на дітей з кожним роком послаблюється, бо причин є чимало. Урбанізація населення, надмірна лібералізація інформаційного простору, прагматизм життя, відсутність спілкування з рідними та однолітками, недостатнє визначення моральних ідеалів у гуманітарній політиці на національному рівні призводять до маніпулювання дитячою свідомістю, і тим самим відбувається деформація їхніх систем для визначення життєвих пріоритетів [37, с. 216].

Превентивна діяльність соціального педагога в школі є актуальною науковою проблемою, що охоплює вивчення методів і стратегій для запобігання соціальним і психологічним труднощам серед учнів. Значущість

цього питання зростає в зв'язку з підвищенням випадків девіантної поведінки, труднощів у навчанні, булінгу та інших психологічних і соціальних викликів, тобто з тими проблемами, із якими стикаються діти та підлітки [15, с.11].

У багатьох сучасних сім'ях моральні цінності мають тенденцію до балансу. Відстань між домом і школою стає все більшою і більшою. Багато батьків є некомпетентними в освіті та потребують спеціальної підготовки для виховання своїх дітей. Важливу роль відіграє профілактична діяльність. Вивчаючи соціальні корені проблеми, вікові та психологічні особливості дітей, схильних до девіантної поведінки. Соціальні педагоги відіграють важливу роль у вивченні захисту прав дитини в Україні та вихованні в учнів потреб до формування здорового способу життя [14, с.4].

Аналіз педагогічної практики науковців свідчить про недооцінку ролі превентивного виховання у формуванні життєвих здібностей учнів. Організація, форми і методи навчання учнів недостатньо відповідають їх життєвим потребам і вимогам суспільства щодо ранньої профілактики поганих вчинків.

Виклики часу зумовили реформування загальної середньої освіти та розробку нових «Концептуальних засад» - документу, який наголошує на збереженні цінностей дитинства, необхідності гуманізації освітнього процесу, індивідуального підходу, розвитку здібностей учнів та створення навчально-дисциплінарного середовища [16]. Соціальні педагоги разом із учителями та батьками повинні забезпечувати психологічний комфорт учнів та сприяти прояву їх творчості.

Проте в нових освітніх умовах діяльність соціальних педагогів ускладнилася через недостатню розробленість технології превентивного виховання школярів та відсутність відповідної підготовки до цієї діяльності. Тому дослідження та аналіз психологічної, соціально-педагогічної літератури, теорії та практики превентивного виховання дозволяють визначити, чи існує протиріччя між необхідністю попередження негативних проявів у поведінці молодших школярів і реальним станом превентивного виховання [22, с.52].

Вирішення цієї проблеми потребує нових виховних підходів у загальноосвітніх навчальних закладах, одним із яких є превентивне виховання. Цей підхід ґрунтується на принципах педагогіки партнерства, діяльнісного підходу, гуманістичної та особистісно-орієнтованої педагогіки, а його завдання полягають у попередженні негативних проявів у поведінці учнів, збереженні та зміцненні здоров'я учнів, педагогічній підтримці дітей та сприянні подоланню життєвих труднощів, формуванні її готовності до власного творення життя.

Питання підготовки майбутніх соціальних педагогів до профілактичної діяльності порушено в роботі С. Сургової – «Використання методів превентивної педагогіки в системі підготовки майбутніх соціальних працівників» [45, с. 115].

Проблема профілактики девіантної поведінки школярів порушувалась у дослідженнях І. Козубовської, В. Оржеховської, В. Татенка, В. Терещенка, Т. Титаренко, Т. Федорченко [45, с. 35].

Формування життєвої компетентності учнів присвячено дослідження І. Єрмакової, О. Кононко, Д. Пузікової та Л. Сохань [39, с. 15].

Наукові дані Л. Дзюбко, Н. Онищенко, Г. Товканець, Б. Чередрецької доводять необхідність запобігання негативним проявам у поведінці дітей шкільного віку [35, с. 39].

Науковці Т. Алексеєнко, О. Гуляр, О. Максимович, В. Приходько та інші досліджували соціально-педагогічний аспект роботи з батьками учнів із неблагополучних сімей [32, с. 54].

Педагогічні проблеми перевиховання були об'єктом дослідження М. Рожкового та М. Фіцулої [47, с. 127].

Освітній простір трансформується, і це є предметом дослідження вітчизняних науковців, таких як Н. Авшенюк, В. Андрущенко, Л. Березівська, О. Глушко, Л. Гриневич, В. Кремень, О. Локшина, О. Ляшенко, В. Огнев'юк, О. Сваченко, О. Пометун., О. Сухомлинська та інші [36, с. 120].

Також різні аспекти соціально-педагогічної превенції школярів досліджували О. Бакаєв, В. Головченко, Т. Демиденко, В. Орлов, В. Приходько, В. Троцько, І. Трубавіна, С. Чернетко, Ж. Шведова та інші [43, с.200].

Превентивне виховання є комплексним цілеспрямованим впливом на особистість через активу взаємодію з соціальними інституціями з метою фізичного, психічного, духовного і соціального розвитку особистості, формування її імунітету до негативних впливів соціального оточення та профілактики асоціальної поведінки серед дітей та молоді [44].

Відповідно до Концепції превентивного виховання дітей та молоді превентивне виховання має являти собою цілеспрямовану систему економічних, правових, психолого-педагогічних, соціально-медичних, інформаційно-просвітницьких та організаційних заходів, спрямованих на формування позитивних соціальних установок, попередження негативних звичок, попередження самогубств і формування безпечної системи превентивного виховання, яка побудована на теоретико-методологічних засадах особистості зорієнтованого гуманістичним підходом до особистості відповідно до Закону України «Про освіту», змісту освіти в національній школі, міжнародних актів та рекомендацій щодо прав дитини [16].

Головними завданнями превентивного виховання дітей та молоді є створення умов для формування позитивних якостей особистості в процесі різних видів трудової, навчальної, позаурочної та іншої діяльності, що сприяють інтелектуальному, морально-етичному, естетичному розвитку, формуванню стійкості до негативних впливів [18, с. 99].

Проблеми нашого суспільства мають серйозний вплив на школи. Стало помітно зниження інтересу учнів до навчання. Зростає кількість учнів, яких важко навчати. Зараз, це складна соціальна та освітня проблема. Щоб подолати це, загальноосвітнім установам необхідно розробити ефективні заходи і цілу систему профілактичного виховання учнів.

При формуванні профілактичного освітнього середовища загальноосвітні заклади враховують цілі педагогічні (освітні установи як система) та непедагогічні (тобто цілі самої дитини), та реалізують всі необхідні заходи.

Основою формування профілактичного освітнього середовища в загальноосвітніх установах є педагогічна поведінка з вивчення, відбору, моделювання та використання можливостей середовища проживання дитини, обмеження її негативного впливу і посилення позитивних факторів.

Аналіз наукових досліджень щодо профілактики даної проблеми визначає, що підвищити ефективність профілактичного виховання можна, якщо забезпечити комплексну систему виховного впливу на неповнолітніх. Правильне формування моральної свідомості учнів є основним фактором, що впливає на вибір методів поведінки, заснованих на моральних і правових знаннях, ідеях, поглядах, переконаннях, почуттях, що робить вирішальний вплив на формування індивідуальної самосвідомості учнів.

Дослідження превентивної діяльності соціальних педагогів є ключовим для розвитку науково-обґрунтованих підходів соціальної роботи в загальноосвітніх закладах, оскільки допомагає виявити найбільш ефективні методи для шкільного середовища. Водночас, така діяльність сприяє створенню безпечної та сприятливої атмосфери для навчання, що позитивно впливає на соціалізацію учнів, їхню навчальну успішність і психологічний комфорт.

Дане питання є важливою науковою проблемою, що потребує всебічного аналізу для створення практик, які відповідають сучасним потребам учнів та викликам суспільства.

1.2. Види превентивної діяльності та базові вимоги освітньої реформи «Нова українська школа», щодо виховної роботи соціального педагога із здобувачами освіти загальноосвітніх закладів

Важковиховуваність учнів – це складне соціально-педагогічне явище, яке потребує від освітніх закладів побудови системи превентивного виховання.

Українські науковці, зокрема В. Оржеховська, Т. Дем'янюк та Т. Рабченко, досліджували цю проблему в своїх працях [21, с. 34].

Превентивне виховання спрямоване на запобігання відхилень у поведінці учнів, асоціальним і неморальним проявам, таких як:

- Правопорушення (агресія, крадіжки, брехня);
- Екологічна байдужість і егоцентризм;
- Шкідливі звички (алкоголізм, наркоманія, паління);
- Статеві правопорушення та їх наслідки;
- Тяжкі психологічні стани (депресії, агресивність).

Превентивні заходи сприяють удосконаленню способу життя школярів і формуванню здорової соціальної орієнтації. Основними функціями превентивного виховання є:

- Діагностика причин відхилень;
- Реабілітація і подолання негативної поведінки;
- Координація зусиль виховних інструкцій;
- Прогнозування негативних тенденцій.

Превентивне виховання поділяють на три рівні:

1. Первинна превенція – спрямована на загальне збереження здоров'я і умов для позитивного розвитку дитини. Її заходи включають педагогічний, фізіологічний, психологічний та соціально-педагогічний захист;

2. Вторинна превенція – полягає у ранньому виявленні негативних змін у поведінці дитини з подальшою діагностикою та корекцією;

3. Третинна превенція – індивідуальні заходи, що запобігають поглибленню відхилень.

Процес превентивного виховання має на меті формування у підлітків соціальної відповідальності за свою поведінку, забезпечення розвитку правової свідомості, критичного мислення та здатності до самостійного вибору поведінки [14, с. 4-5].

Педагогічна превенція є важливою складовою освітнього процесу в школі. Вона поділяється на дві основні групи: загальну превенцію, що охоплює всіх учнів та їхніх батьків, і спрямована на раннє запобігання антисоціальної поведінці. Це включає формування відповідальності у підлітків за власну поведінку, усвідомлення прав і обов'язків. Мета педагогічної превенції полягає у вихованні позитивного прикладу та ідеалу особистості, що служить взірцем для самореалізації та виконання обов'язків.

Важливою частиною превентивного виховання є залучення батьків, громадських організацій, представників місцевого самоврядування, фахівців та авторитетних осіб. Координація взаємодії між школою, родиною та громадськістю забезпечує підтримку виховного процесу.

Показниками вихованості учнів є їхня поведінка в різних середовищах – вдома, у школі, громадських місцях, а також ставлення до себе, ровесників і дорослих. Превентивне виховання завжди було ключовим напрямом у роботі шкіл і соціальних педагогів, особливо в умовах сучасного українського суспільства, де молодь зростає в умовах економічних і політичних викликів.

Основна мета превентивного виховання – це формування почуття соціальної відповідальності учнів [10, 34-35].

Науковці А. Макаренко, С. Шацький і В. Сорока-Росинський заклали та розвинули ключові принципи, методи й зміст роботи з підлітками, яких важко виховувати, підкреслюючи важливість виховного середовища, створеного й організованого педагога для корекційно-реабілітаційної роботи [8, 175].

Головне завдання ранньої профілактики правопорушень серед неповнолітніх – запобігання та корекція соціальних відхилень і дезадаптації, спричинених несприятливими факторами, таким як середовище, виховання чи особливості психобіологічного розвитку.

Превентивна робота з девіантною поведінкою як частина соціально-педагогічної реабілітації й ресоціалізації повинна охоплювати всі сфери життєдіяльності дезадаптованих підлітків: родинне оточення, школу, соціальне середовище.

Школа відіграє важливу роль у превентивному вихованні, адже саме тут учні проводять значну частину свого часу, формуючи свої цінності, погляди та поведінку.

Основним завданням сучасної школи – створити безпечне середовище, яке сприяє не тільки навчальному, але й соціально-емоційному розвитку дітей, попереджаючи негативні явища та формуючи корисні навички.

У концепції Нової української школи виховання спрямоване на формування загальнолюдських цінностей, патріотизму, відповідальності та самоповаги. Програма передбачає активне залучення сім'ї та громадських організацій, а також виховання учнів на прикладах гуманізму через реальні дії. Шкільне виховання має бути не каральним, а спрямованим на розвиток розуміння впливу власної поведінки на суспільство та навколишнє середовище [36, с. 150].

Також враховується педагогічна діагностика, що охоплює рівні мікрорайону, школи та класу для визначення особливостей поведінки учнів. Це дає змогу глибше зрозуміти причини проблем та корегувати їх за допомогою педагогічних і соціально-реабілітаційних заходів, розроблених з урахуванням індивідуальних потреб дитини.

Превентивна діяльність у межах реалізації освітньої реформи є невід'ємною складовою освітнього процесу, що спрямована на запобігання ризикованій поведінці та створення здорового і безпечного середовища. Головна концепція НУШ полягає в орієнтуванні на вихованні всебічно розвиненої особистості, де превентивна робота має вирішальне значення. В сучасній школі є чимало основних напрямів превентивної діяльності [32].

Превентивна робота в НУШ – це комплексний і послідовний підхід, який формує у дітей навички, цінності та установки, що сприяють уникненню ризиків і вихованню відповідальних громадян [39].

Розвиток життєвих навичок критичного мислення, комунікативних здібностей, самоаналізу, емоційного інтелекту, умінню працювати в команді та

ефективно вирішувати конфлікти, у здобувачів освіти, що допомагають уникати ризиків та ухвалювати обґрунтовані рішення.

Нова українська школа активно впроваджує заходи, спрямовані на запобігання булінгу та насильства, створюючи безпечне середовище, виховуючи толерантність і повагу до інших, розвиваючи емпатію та усвідомлення наслідків агресії. Превентивна діяльність включає освітні заходи для учнів, педагогів і батьків [11].

Соціальні педагоги та психологи проводять заняття для розвитку стійкості до стресу та емоційної стабільності. Під час цих занять допомагають учням усвідомлювати свої емоції, справлятися з негативними переживаннями, знижувати тривожність та контролювати стрес.

Також превентивна робота спрямована на формування здорових звичок, як-от дотримання режиму дня, здорове харчування, фізична активність та відмова від шкідливих звичок, що сприяє розумінню важливості фізичного здоров'я.

З огляду на активний розвиток цифрових технологій НУШ акцентує увагу на безпечній поведінці в інтернеті, включаючи знання про кібербулінг, захист особистих даних і відповідальне ставлення до соціальних мереж.

Превентивна діяльність охоплює підтримку учнів з особливими освітніми потребами, сприяючи формуванню толерантності, поваги до різноманітності та готовності до взаємодопомоги серед учнів.

Невід'ємною частиною превентивної діяльності є активне включення батьків до участі у процесі навчання, допомагаючи закріпити навички, отримані дітьми в школі. Разом із громадою та батьками організуються заходи, спрямовані на створення позитивного освітнього простору [23, с. 43].

Також в межах превентивної роботи важливим аспектом є освітні програми з правової культури, що навчають учнів їхнім правам, обов'язкам та правовим наслідкам, сприяючи формуванню правової свідомості.

Превентивна діяльність соціального педагога в школі націлена на запобігання різним негативним явищам, які можуть негативно позначитись на

дітях і підлітках, зокрема булінгу, залежностями, девіантній поведінці, конфліктам та іншим труднощам соціалізації. Основна мета цієї роботи – забезпечити безпечне і комфортне середовище, сприяти здоровому розвитку учнів та допомагати їм уникати ризикованих ситуацій.

Соціальний педагог проводить бесіди, тренінги та просвітницькі заходи, щоб запобігти булінгу. Також його робота заключається в інформуванні про значення гігієни, фізичної активності, зорового харчування та відмови від шкідливих звичок, що допомагає дітям усвідомити цінність здоров'я. Для попередження шкідливих звичок і залежностей, соціальний педагог під час просвітницьких бесід обговорює з учнями шкоду алкоголю, тютюну, наркотиків і ризиків інтернет-залежності, на прикладах розглядає різні життєві ситуації, обговорюють шляхи відмови від негативних впливів. Фахівець допомагає дітям, які проявляють девіантну поведінку, знайти позитивні форми самовираження, виявляють причини такої поведінки. Також соціальний педагог приділяє увагу дітям із соціально вразливих груп (неблагополучні сім'ї, сироти, інваліди) надаючи їм необхідну підтримку [22, с. 51].

Окрім учнів, соціальний педагог працює також і з батьками, надає консультації, допомагаючи їм краще зрозуміти проблеми й потреби своїх дітей, значення емоційної підтримки та позитивної комунікації.

Звичайно, соціальний педагог приходиться на допомогу і своїм колегам – вчителям. На методичних зустрічах навчає їх виявляти на ранніх стадіях ознаки проблем у дітей, навчає методам профілактики конфліктів та ефективної взаємодії з учнями.

Якщо брати до уваги зарубіжний досвід превентивної діяльності, то можна визначити, що така діяльність за кордоном є також важливою частиною освітнього процесу, як і в Україні. В розвинутих країнах світу превенція орієнтована на створення безпечного та підтримуючого середовища для учнів.

У багатьох країнах впроваджуються системні профілактичні програми, спрямовані на запобігання негативним явищам, таким як булінг, дискримінація

та шкідливі звички. Крім того, значна увага приділяється психічному здоров'ю учнів та розвитку соціальних навичок.

Існує чимало прикладів превентивних практик, які впроваджуються у різних країнах.

Якщо піднімати питання протидії булінгу, то можна навести приклад Фінляндії, де діє національна програма «KiVi», яка охоплює всі школи країни, і включає в себе навчальні сесії, індивідуальні розв'язання випадків булінгу, залучення свідків та розвиток позитивних взаємин між учнями [53, с.88].

Розвитку соціальних і емоційних навичок навчають у США та Канаді де поширені програми «Social and Emotional Learning (SEL)». В межах даної програми дітей навчають розуміти свої емоції, розвивати емпатію, будувати здорові відносини та приймати зважені рішення, що сприяє розвитку дружньої атмосфери та зменшує рівень конфліктів у школах [52].

У Німеччині кожна школа має психологів та соціальних працівників, які допомагають учням справлятися із стресом, тривожністю та іншими психологічними труднощами. Під час уроків навчають методів релаксації та самоконтролю для зниження рівня стресу [54, с. 537].

Японські школи активно впроваджують програми з культури гігієни, здорового харчування та фізичної активності. Педагогами проводяться лекції про шкідливі звички. Щоденні фізичні вправи є обов'язковим елементом шкільного життя [56, с. 250].

У Великій Британії важливим є навчання безпечного користування комп'ютерними мережами, зокрема «Інтернетом», захисту персональних даних та відповідального ставлення до висвітлення інформації в соціальних мережах [55, с. 150].

Вагомий акцент робиться на інклюзивній освіті та вихованню толерантності у навчальних закладах Швеції. Там працюють різні програми, які забезпечують рівні можливості для всіх учнів [54, с. 540].

В провідних країнах ЄС, зокрема в Нідерландах, діє так званий принцип «спільного виховання», що включає в себе залучення батьків до реалізації

профілактичних програм. Заходи, що реалізуються в межах цих програм включають в себе регулярні зустрічі, просвітницькі лекції, що допомагають закріпити позитивні звички та навички у дітей [58].

На уроках в школах США дітей навчають базовим навичкам з правознавства, наголошують на правових нормах, розповідають про наслідки протиправної поведінки, виховують відповідальне ставлення до виконання громадських обов'язків [28, с. 278].

Науковці визначають, що завдяки вищевикладеним міжнародним підходам превентивна робота набула вагомого значення і в нашій державі, вона сприяє всебічному розвитку учнів, сприяє їхній безпеці та адаптації в соціумі, а також формує вміння, необхідні для успішної інтеграції в сучасному суспільстві.

Школа є центральним осередком превентивного виховання, що забезпечує учням підтримку, допомагає уникати ризикових ситуацій, розвивати корисні звички та соціальні навички, які стануть основою їхнього успішного дорослого життя.

1.3. Особливості надання соціальним педагогом індивідуальної соціально-педагогічної допомоги важковиховуваним учням загальноосвітніх закладів

Реформування української системи освіти, пошук нових ефективних методів навчання та вдосконалення освітнього процесу вимагають постійного розвитку педагогічних працівників. Зміна освітніх стандартів вимагає модернізації процесів виховної роботи, в яких соціальні педагоги взаємодіють із здобувачами освіти, особливо із тими, які мають «труднощі у навчанні» та дітьми з «групи ризику» [32].

У роботі з учнями, які мають труднощі в навчанні та вихованні, соціальні педагоги найчастіше використовують такі етапи роботи:

- Психодіагностика;

- Корекція;
- Відновлення;
- Розвивальна робота;
- Профілактика;
- Просвітницька робота.

Діагностика передбачає виявлення дітей з труднощами у навчанні та пошуку причин їхнього відхилення у поведінці. Необхідне комплексне вивчення причин відхилень у поведінці, розробка прогностичної програми практичних заходів і методів подолання проблем девіантних учнів, одночасна робота з подолання недоліків домашнього та педагогічного виховання, розробка системи заходів з надання психологічної допомоги всім учасникам освітнього процесу.

Корекційно-відновлювальні та розвивальні заходи спрямовані на подолання труднощів, які має дитина, та корекцію її поведінки і стосунків з оточуючими.

Метою психолого-педагогічної корекції учнів є зміна соціальних норм поведінки, розвиток почуття відповідальності та вимогливості, вироблення адекватної оцінки своєї та чужої поведінки.

Профілактику слід розглядати як систему колективних та індивідуальних виховних впливів, спрямованих на вироблення імунітету до негативних впливів середовища з метою недопущення розвитку асоціальної особистості, перебудови ставлення до навколишньої дійсності в процесі перевиховання та розвитку почуття соціальної відповідальності.

Психолого-педагогічна профілактика включає в себе кілька аспектів соціальної профілактики, залежно від вибору об'єкта впливу та змісту профілактичної діяльності. Вона спрямована на явище суспільного життя, що детермінують порушення моральних норм і виступає засобом правильної соціальної орієнтації людей та мотивації соціально-значущої поведінки [26, с. 120].

Функція профілактики багатогранна:

- Діагностика (виявлення причин і чинників відхилень в поведінці);
- Реабілітація (перевиховання, подолання проявів негативної поведінки);
- Координація (узгодження зусиль усіх задіяних виховних інституцій щодо попередження та подолання асоціальної поведінки);
- Прогностика (передбачення можливих негативних явищ у поведінці неповнолітніх).

Профілактичні заходи можна поділити на три типи:

- Первинна профілактика або соціальна профілактика, спрямована на збереження та розвиток умов, сприятливих для здоров'я та життя людини, а також для запобігання негативному впливу на неї соціальних та екологічних факторів. Первинна профілактика є широкомасштабною та найбільш ефективною. Первинна профілактика ґрунтується на комплексних і системних дослідженнях впливу соціальних і природних умов та факторів середовища на здоров'я і розвиток дітей.

- Вторинна профілактика. Її завдання – якомога раніше виявити негативні зміни в поведінці дітей. Діагностика різних аспектів життєдіяльності учня, індивідуальна модифікація життєдіяльності та життєзабезпечення (звертаючи увагу на впертість, образи, гнів, лінь, низький пізнавальний інтерес, що призводять до шкільної дезадаптації).

- Третинна профілактика. Цілеспрямована профілактика злочинності неповнолітніх – це комплекс заходів, спрямованих на запобігання переходу відхилень у поведінці на більш серйозну стадію – особистісну. Це заходи з виявлення та усунення конкретних недоліків у сімейному, шкільному та соціальному вихованні, а також цілеспрямована робота з окремими групами та верствами населення, спрямована на подолання молодими людьми відхилень у поведінці від моральних і правових норм та негативних наслідків їхньої поведінки.

Психологічний аспект превентивної діяльності педагогів полягає у побудові довірливих стосунків з важковиховуваними дітьми та досягненні соціально-важливої мети – захисту прав дитини [38, с. 356].

Освіта – це поширення знань. Просвітницька робота включає в себе поширення знань про відповідальність за негативну та протиправну поведінку, про наслідки такої поведінки та про те, до кого можна звернутись про допомогу. Це також робота з батьками та учнями, спрямована на вирішення питань виховання дитини, її вікових особливостей та соціально-психологічного клімату в сім'ї [41].

У роботі з учнями, які мають труднощі у навчанні, зазвичай використовують індивідуальну, колективну та групову роботу. Індивідуальна робота зі зміни поведінки учня включає в себе:

- Якісні засоби виховного впливу (активну участь учнів у цікавих для них видах діяльності – спорт, праця, пізнання, естетика);
- Особиста діяльність педагогів у позакласній роботі;
- Відвідування спеціальними комісіями сімей з метою організації самопідготовки та дозвілля, оцінки ситуації сім'ї;
- Вплив на емоційно-вольову сферу особистості психологічними засобами (створення ситуацій в яких учні можуть досягнути успіху на уроках з найскладніших предметів);
- Поліпшення ситуації з утримання дітей в сім'ї та застосування адміністративних заходів до батьків, які негативно впливають на виховання дитини;
- Щомісячне підбиття підсумків (групові зустрічі).

Форма групової роботи повинна відповідати вимогам:

- Враховувати рівень складності виховання молоді;
- Педагогічна доцільність організації життєдіяльності та стимулювання молоді;
- Розвиток особистих і професійних стосунків;
- Здійснення різноманітної суспільної корисної діяльності;

- Створення ситуацій успішної праці, реалізації професійної діяльності та спілкування;
- Встановлення довірливих стосунків.

Колективна діяльність ґрунтується на використанні позитивного впливу колективу, який є одночасно і об'єктом, і суб'єктом виховного впливу.

Важливою є також співпраця з батьками. Форми просвітницької, профілактичної та корекційної роботи з батьками вихованців можуть бути різноманітними, а саме: лекції, рольові ігри, тренінги, майстер-класи, міні-гри тощо [5, с. 34].

Тренінг батьківської ефективності може покращити атмосферу сімейного спілкування, допомагаючи батькам засвоїти складові батьківства та основи сімейного виховання, вирішити психологічні проблеми уникнення сімейних конфліктів та засвоїти алгоритм адекватного реагування на поведінку дітей.

Найголовніше, чого можуть досягнути соціальні педагоги та психологи, працюючи з батьками – допомогти їм зрозуміти й усвідомити власні недоліки та зацікавити в їх подоланні.

Основне завдання соціальних педагогів – досягти високих результатів у профілактиці та корекції девіантної поведінки учнів, а також надати соціально-психологічну підтримку вчителям, оскільки саме вони часто ненавмисно стають причиною девіантної поведінки своїх вихованці [6, с. 40].

Специфіка роботи соціальних педагогів з дітьми «групи ризику» та важковиховуваними дітьми включає: діагностичну, корекційну, відновлювальну, розвивальну, профілактичну та просвітницьку роботу.

Психокорекційна робота з дітьми ґрунтується на формуванні особистісних установок з використання різних модальностей, зокрема:

- Реальне «Я» (уявлення дитини про те, якою вона є в даний момент);
- Ідеальне «Я» (уявлення дитини про те, якою вона хоче бути, до яких здібностей прагне, якою її бачать інші)

Акцент у роботі з дітьми робиться на тому, як особистість, що розвивається, уявляє собі, якою вона є, якою може бути і якою хоче бути, що є важливою умовою її гармонійного розвитку. Основні алгоритми такої практичної роботи з дітьми наступні:

1. Вивчення особової справи дитини з подальшим аналізом та збором інформації;

2. Діагностичне обстеження дитини, яке завершується підбором корекційних методик;

3. Індивідуальна робота, а саме серія бесід з дітьми;

4. Бесіди з учасниками освітнього процесу та з однокласниками дитини;

5. Заповнення психолого-педагогічної характеристики дитини-порушника;

6. Корекційна робота.

У роботі з такими дітьми важливо реалізовувати такі напрями:

- Трансформацію соціальної ситуації в педагогічну;
- Розвиток моральних і правових переконань;
- Формування адекватної самооцінки та навичок самокритичності;
- Розвиток емоційної сфери особистості, а саме формування волі, вміння володіти собою, адекватних реакцій на виховні впливи;
- Залучення до соціально-значущої діяльності, створення ситуацій, в яких дитина може бути успішною в обраній нею діяльності;
- Організація виховних впливів на думку оточуючих;
- Профілактика невротичних розладів і патологічних імпульсів;
- Забезпечення сприятливого соціально-психологічного середовища;
- Сприяння заповнення прогалін у знаннях.

Варто відзначити, що ефективність роботи буде залежати від ряду обставин: бажання самої дитини, професійної майстерності соціального педагога чи психолога, та комплексного підходу у вирішенні проблеми. Акцент у роботі з дитиною ставиться на тому, як зростаюча особистість уявляє, якою вона є, якою вона може та якою хотіла б стати, що є важливою умовою її гармонійного розвитку [2, с. 216].

Надання індивідуальної соціально-педагогічної підтримки учням з труднощами у вихованні є водночас складним і вкрай важливим завданням для соціальних педагогів. Цей процес включає особливі методи та підходи, спрямовані на ефективну роботу з даним типом учнів. Основні аспекти роботи соціального педагога в цьому напрямку охоплює чимало видів професійної діяльності соціального педагога.

Кожна людина має унікальні риси, потреби та причини поведінкових проблем, тому вагому роль в роботі із учнями відіграє індивідуальний підхід. Соціальний педагог проводить індивідуальну оцінку, щоб зрозуміти джерела труднощів у поведінці та визначити впливові фактори на особистість дитини.

Учням з труднощами у вихованні часто потрібна емоційна підтримка, тому соціальний педагог докладає чимало зусиль аби допомогти їм відчутися важливими та цінними. Для цього він формує довірливі стосунки, які сприяють позитивній самооцінці та бажанню змін.

Вагому роль у роботі над вирішення проблем важковиховуваних дітей відіграє співпраця з сім'єю, оскільки саме батьки суттєво впливають на поведінку дитини. Під час зустрічей соціальний педагог надає батькам інформацію про ефективні методи виховання, допомагає розпізнати можливі помилки та вибудувати спільну стратегію [12, с. 32].

Соціальні педагоги часто організовують участь важковиховуваних учнів в гуртках, спортивних секціях, волонтерських проєктах чи інших соціально-корисних справах. Даний підхід допомагає дитині знайти нові інтереси, друзів, розвинути свої здібності тощо.

Для досягнення ефективного результату в допомозі важлива робота професійної команди фахівців, яка включає окрім соціального педагога ще психологів, логопедів, дефектологів, учителів, юристів, працівників ювенальної превенції за потреби медичних працівників. Такий підхід створює комплексну систему підтримки, яка охоплює всі сторони життя учня.

Соціальний педагог навчає учнів методів самоконтролю, розвиває здатність до емоційної регуляції, конструктивного вирішення конфліктів та

покращення комунікаційних навичок, що є важливим для інтеграції дитини в суспільство.

Робота із здобувачами освіти з труднощами у вихованні та поведінці потребує регулярного моніторингу змін у поведінці для корекції методів допомоги та їх адаптації до нових потреб.

Соціальний педагог використовує комплексний підхід, що враховує індивідуальні особливості кожного учня. Це допомагає їм розвинути навички соціальної адаптації та інтегруватися у шкільний колектив.

Висновки до розділу

Здійснивши глибокий аналіз теоретичних напрацювань науковців соціально-педагогічних наук щодо превентивної діяльності соціального педагога закладу загальної середньої освіти в межах реалізації освітньої реформи «Нова українська школа», ми можемо зробити проміжні висновки:

Превентивна робота соціального педагога є важливою складовою освітнього процесу, яка спрямована на попередження асоціальних проявів серед учнів і на формування здорової соціально-психологічної атмосфери в школі. Ця діяльність включає організацію різноманітних профілактичних заходів, проведення тренінгів та індивідуальних консультацій для запобігання проявам негативної поведінки.

У межах впровадження реформи НУШ, діяльність соціального педагога зосереджується на розвитку в учнів таких компетентностей, як соціальна активність, критичне мислення, емоційний інтелект і навички комунікації. Сучасна школа вимагає креативного підходу під час реалізації профілактичних заходів. Соціальний педагог повинен активно співпрацювати з батьками та вчителями, формуючи єдину систему підтримки для всебічного розвитку учнів.

Індивідуальна допомога соціального педагога учням із важкою поведінкою націлена на корекцію їхніх вчинків, сприяє в навчанні та соціалізації. Цей процес охоплює діагностику проблем учня, розробку персоналізованого плану розвитку та регулярне консультування, нерідко за участю батьків або опікунів. Соціальний педагог допомагає таким учням долати внутрішні конфлікти, усувати соціальні

бар'єри, розвивати емоційну стабільність і покращувати комунікаційні здібності, що сприяє їхній адаптації в шкільному середовищі та зменшенню впливу негативних факторів.

Отже, роль соціального педагога є надзвичайно важливою для підтримки учнів і запобіганню негативним явищам, що стає особливо значущим у контексті реформи НУШ. Його діяльність сприяє цілісному розвитку учнів та створенню безпечного освітнього простору. Превентивні заходи та індивідуальна допомога дають змогу краще підтримати таких учнів, які потребують додаткової уваги, і формувати більш гармонійне та інклюзивне шкільне середовище.

РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЛІ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА В ОРГАНІЗАЦІЇ ПРЕВЕНТИВНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ У ЗАКЛАДІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

2.1. Визначення рівня ролі соціального педагога у превентивній виховній діяльності закладу загальної середньої освіти

Діагностика рівня ролі соціального педагога у превентивній діяльності в закладі загальної середньої освіти є важливим етапом в оцінці ефективності профілактичних заходів, спрямованих на запобігання різним соціальним ризикам серед учнів.

Під час проходження переддипломної практики у Комунальному закладі загальної середньої освіти «Ліцей №13 Хмельницької міської ради», нами було проведено емпіричне дослідження щодо особливостей роботи та рівня ролі соціального педагога у превентивній діяльності в закладі загальної середньої освіти.

Вибірка досліджуваних становила загалом 50 осіб. Для реалізації діагностичного етапу ми використали наступні методики:

1. Методика «Опитувальник» для учнів 7-9 класів «Який рівень превентивної роботи соціального педагога у вашому навчальному закладі»;
2. Методика «Анкетування» для педагогів «Діагностика ролі соціального педагога у допомозі педагогам закладу загальної середньої освіти в превентивній діяльності».

16 жовтня 2024 року, серед 30 здобувачів освіти 7-9 класів, було проведено опитувальник на тему «Який рівень превентивної роботи соціального педагога у вашому навчальному закладі».

Метою опитувальника було зібрати думки учнів про превентивну роботу соціального педагога в школі, а також дізнатися, як вони оцінюють її корисність та ефективність.

В опитувальнику взяли участь 30 здобувачів освіти різного віку: віком від 12 до 15 років, серед яких 15 хлопців та 15 дівчат.

Опитувальник є авторським, запитання у ньому склалися відповідно вікової категорії респондентів. Учнім було запропоновано 4 блоки питань, поділені на різні запитання, але відповідно до тематики (див. Додаток А);

Опрацювавши дані, ми отримали наступні результати, які опишемо нижче:

У блоці №1 «Загальні питання» було запропоновано два запитання. Перше запитання блоку «Чи знаєш ти, хто такий соціальний педагог у вашій школі?», 20 учнів відповіли – так, для 7 учнів було важко відповісти, і лише 3 – ні. Якщо брати дані у відсотках, то «Так» - 66,7%, «Важко відповісти» - 23,3%, «Ні» - 10%

Рисунок 2.1 - «Запитання №1.1 опитувальника у числах»

Рисунок 2.2 - «Запитання №1.1 опитувальника у відсотках»

Друге запитання блоку №1 звучало «Чи знаєш ти, як соціальний педагог може допомогти учням у складних ситуаціях?», 5 учнів відповіли, що так, знають, 20 учнів – чув/чула дещо, і 5 – не знають. У відсотках, це виглядає наступним чином «Так, знаю» - 16,7%, «Чув/чула дещо» - 66,6%, «Не знаю» - 16,7%

Рисунок 2.3 - «Запитання №1.2 опитувальника у числах»

Рисунок 2.4 - «Запитання №1.2 опитувальника у відсотках»

Блок №2 «Оцінка превентивної роботи соціального педагога» включив у себе 4 запитання.

Перше запитання цього блоку звучало «Чи проводив соціальний педагог профілактичні бесіди або лекції на важливі теми (булінг, конфлікти, шкідливі звички)?», 19 учнів відповіли, що так, часто, іноді 8 учнів, 3 відповіли, що дуже рідко, але жоден із опитаних не вказав, що ніколи. У відсотках, це виглядає наступним чином «Так, часто» - 63,3%, «Іноді» - 26,7%, «Дуже рідко» - 10%, «Ніколи» - 0%.

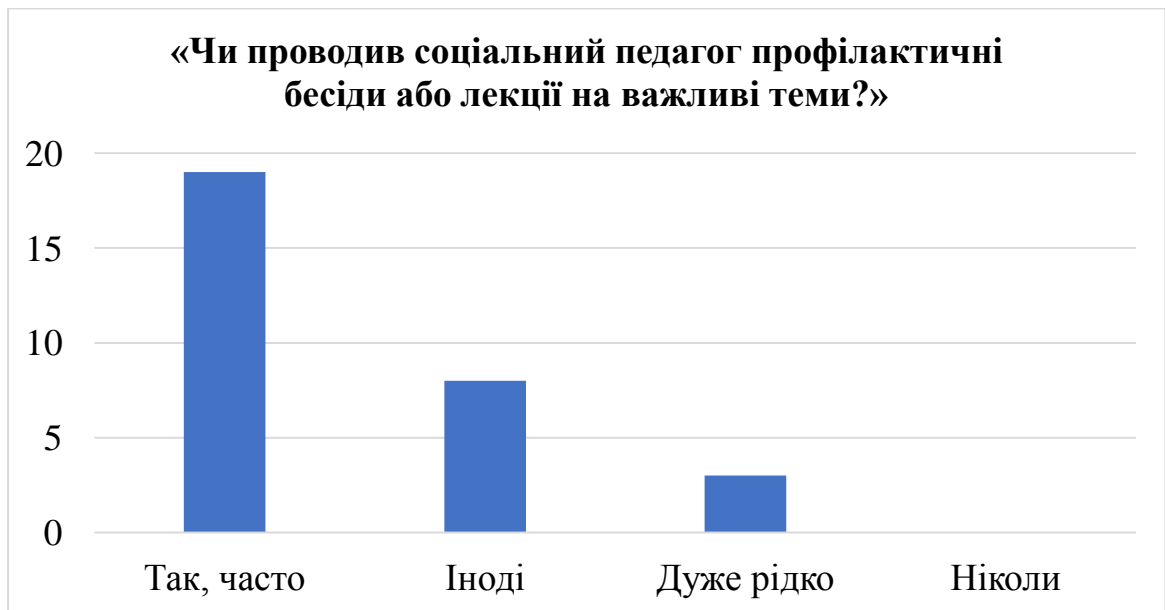

Рисунок 2.5 - «Запитання №2.1 опитувальника у числах»

Рисунок 2.6 - «Запитання №2.1 опитувальника у відсотках»

Друге запитання цього блоку звучало «Які з цих тем для тебе були найцікавішими або найкориснішими? (обери всі варіанти, що підходять тобі)». У цьому запитанні респонденти могли обрати декілька варіантів відповідей, навіть усі. Тему «Як уникати конфліктів» обрали 25 учнів, «Булінг і як йому протидіяти» підтримало 28 учнів, про «Шкідливі звички і як їх уникати» хотіли б чути 20 респондентів, про «Безпека в інтернеті» 22, і про «Дружба і відносини між однолітками» 26 опитаних. У відсотках, це виглядає так «Як уникати конфліктів» - 83,3% (21%), «Булінг і як йому протидіяти» - 93,3% (23%), «Шкідливі звички і як їх уникати»- 66,7% (17%), «Безпека в інтернеті» - 73,3% (18%), «Дружба і відносини між однолітками» - 86,7% (21%).

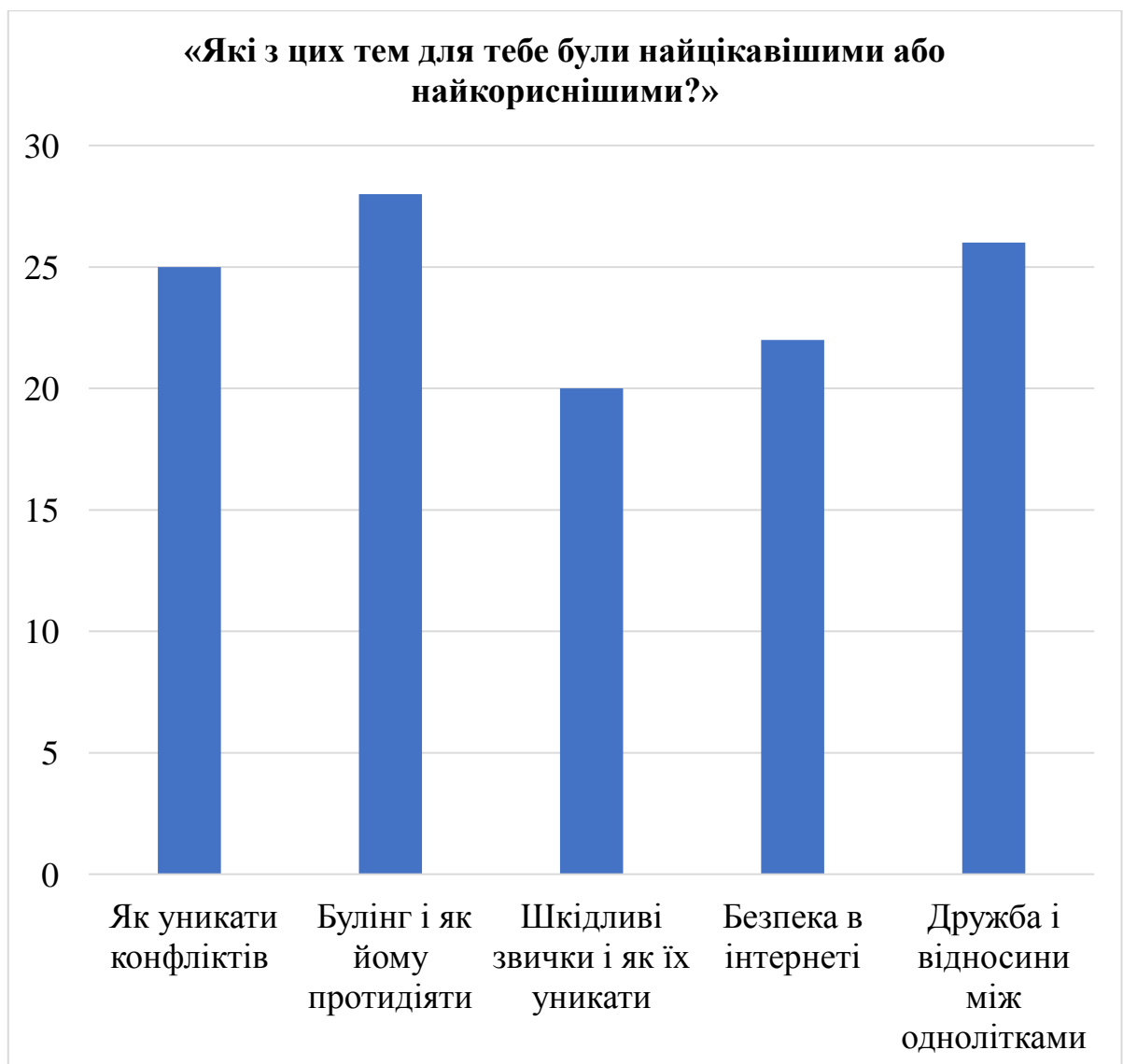

Рисунок 2.7 - «Запитання №2.2 опитувальника у числах»

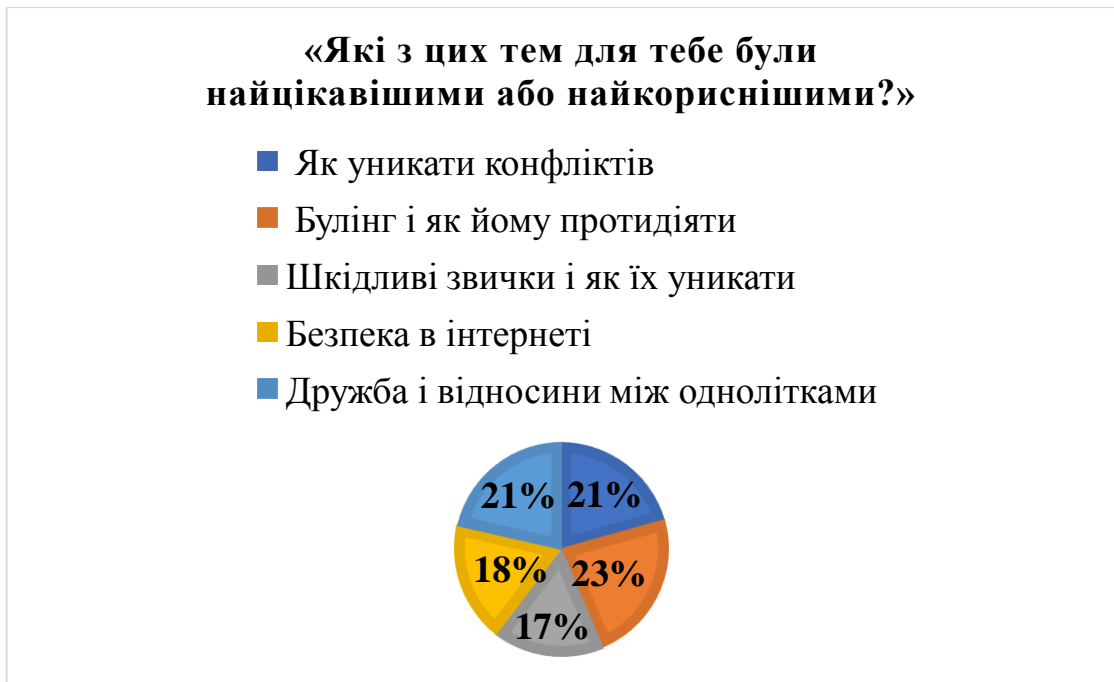

Рисунок 2.8 - «Запитання №2.2 опитувальника у відсотках»

Запитання №3 другого блоку звучало так «Чи звертався ти особисто до соціального педагога за порадою або допомогою?». На запитання «Так» відповіло 5 учнів, «Ні, але хотів/хотіла б» – 15, а на «Ні, не відчуваю потреби» 10 респондентів. У відсотковому еквіваленті результати наступні «Так» - 16,7%, «Ні, але хотів/хотіла б» - 50%, «Ні, не відчуваю потреби» - 33,3%.

Рисунок 2.9 - «Запитання №2.3 опитувальника у числах»

Рисунок 2.10 - «Запитання №2.3 опитувальника у відсотках»

На запитання №4 даного блоку «Якщо так, чи допомогла тобі консультація соціального педагога?» відповідали лише учні, які в попередньому запитанні обрали відповідь «Так», а це лише 5 респондентів. Варіант «Так, дуже допомогла» обрали 2 учнів, «Частково допомогла» – 3, «Не допомогла» - 0. Не брали участь в цьому запитанні 25 учнів. У відсотках, це «Так, дуже допомогла» - 40% (6,7%), «Частково допомогла» - 60% (10%), «Не допомогла» - 0%. Не брали участь в цьому запитанні – 83,3%.

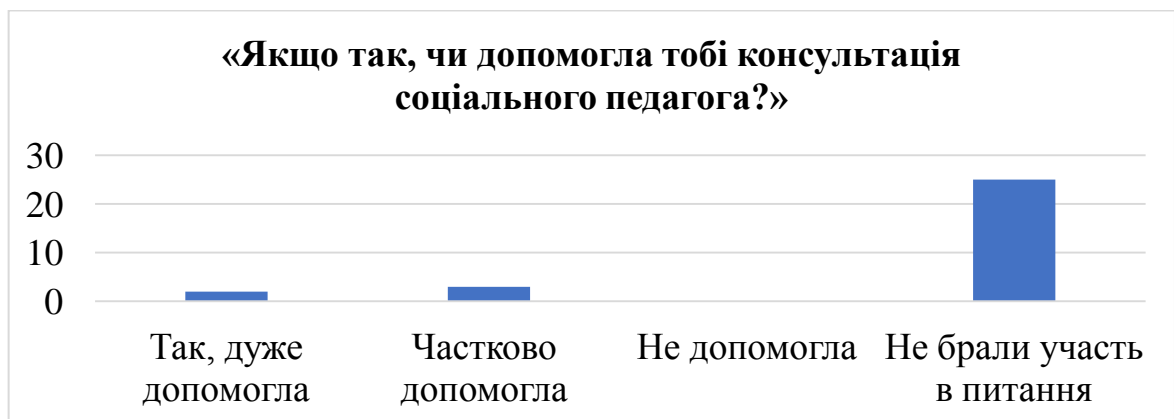

Рисунок 2.11 - «Запитання №2.4 опитувальника у числах»

Рисунок 2.12 - «Запитання №2.4 опитувальника у відсотках»

Рисунок 2.13 - «Запитання №2.4 опитувальника у відсотках»

Наступний блок №3 «Оцінка доступності та ставлення соціального педагога» включав у себе 3 запитання.

На запитання №1 «Чи вважаєш ти соціального педагога відкритим і готовим допомогти?» учні відповіли наступним чином – «Так, завжди відкритий/відкрита» вважають 10, «Іноді відкритий/відкрита» лише 4, «Складно сказати» було 16 опитаним, «Ні, не завжди відкритий/відкрита» – 0. Якщо

брати у відсотках, то результати наступні «Так, завжди відкритий/відкрита» - 31%, «Іноді відкритий/відкрита» - 13,3%, «Складно сказати» - 53,3%, «Ні, не завжди відкритий/відкрита» - 0%.

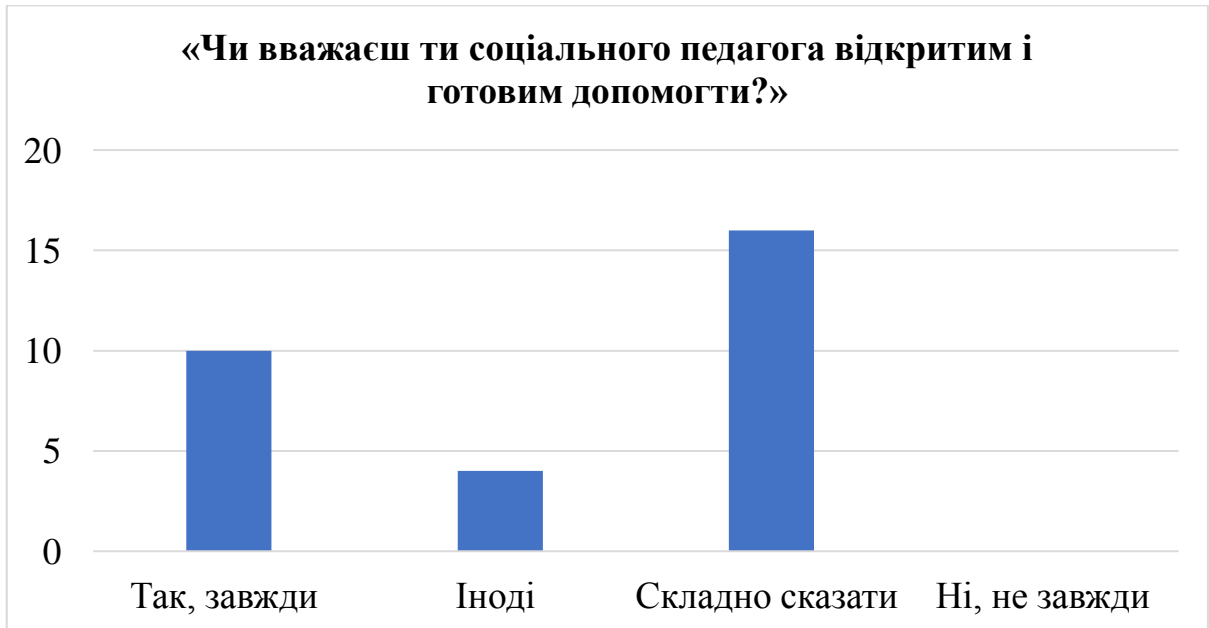

Рисунок 2.14 - «Запитання №3.1 опитувальника у числах»

Рисунок 2.15 - «Запитання №3.1 опитувальника у відсотках»

Запитання №2 третього блоку «Чи знаєш ти, як звернутися до соціального педагога, якщо потрібна допомога?» ми отримали наступні відповіді. «Так, знаю» – 10, «Не зовсім розумію, як» – 17, «Ні, не знаю» – 3. У відсотках «Так, знаю» - 33,3%, «Не зовсім розумію, як» - 56,7%, «Ні, не знаю» - 10%.

Рисунок 2.16 - «Запитання №3.2 опитувальника у числах»

Рисунок 2.17 - «Запитання №3.2 опитувальника у відсотках»

Запитання №3 даного блоку «Чи було б тобі зручно звертатися до соціального педагога у разі потреби?» дало нам наступні результати «Так, було б зручно» 10 учнів, на «Можливо, але трохи незручно» відповіло 17 здобувачів освіти, і лиш 3 «Ні, не зручно». Відсотково, це 33,3% - «Так, було б зручно», 56,7% - «Можливо, але трохи незручно», «Ні, не зручно» - 10%.

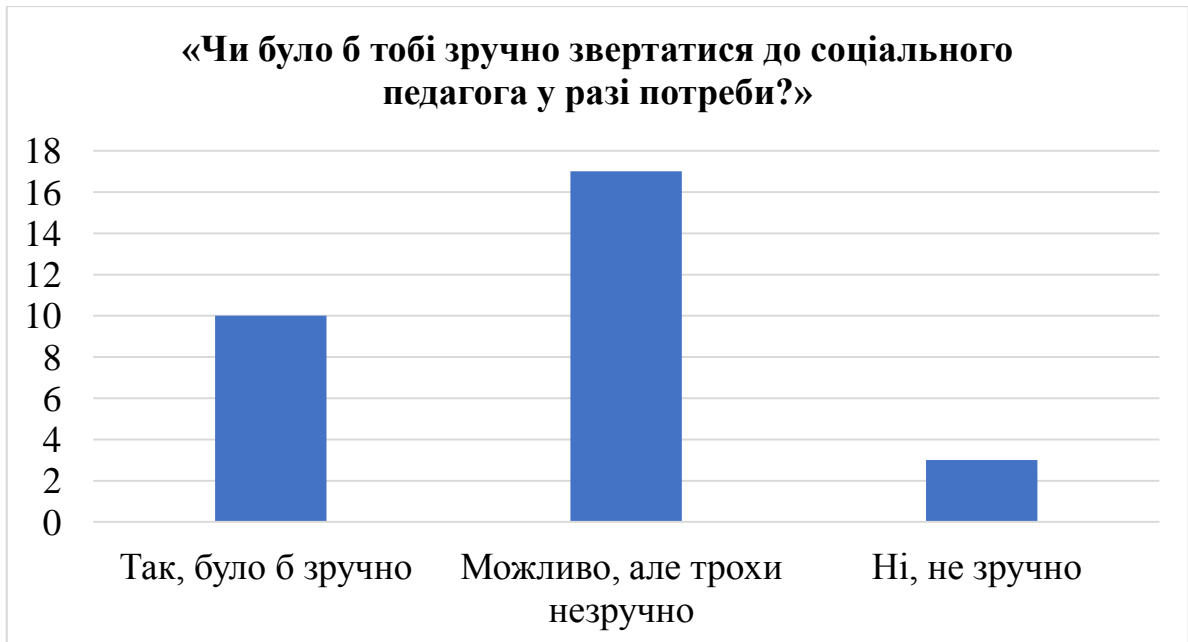

Рисунок 2.18 - «Запитання №3.3 опитувальника у числах»

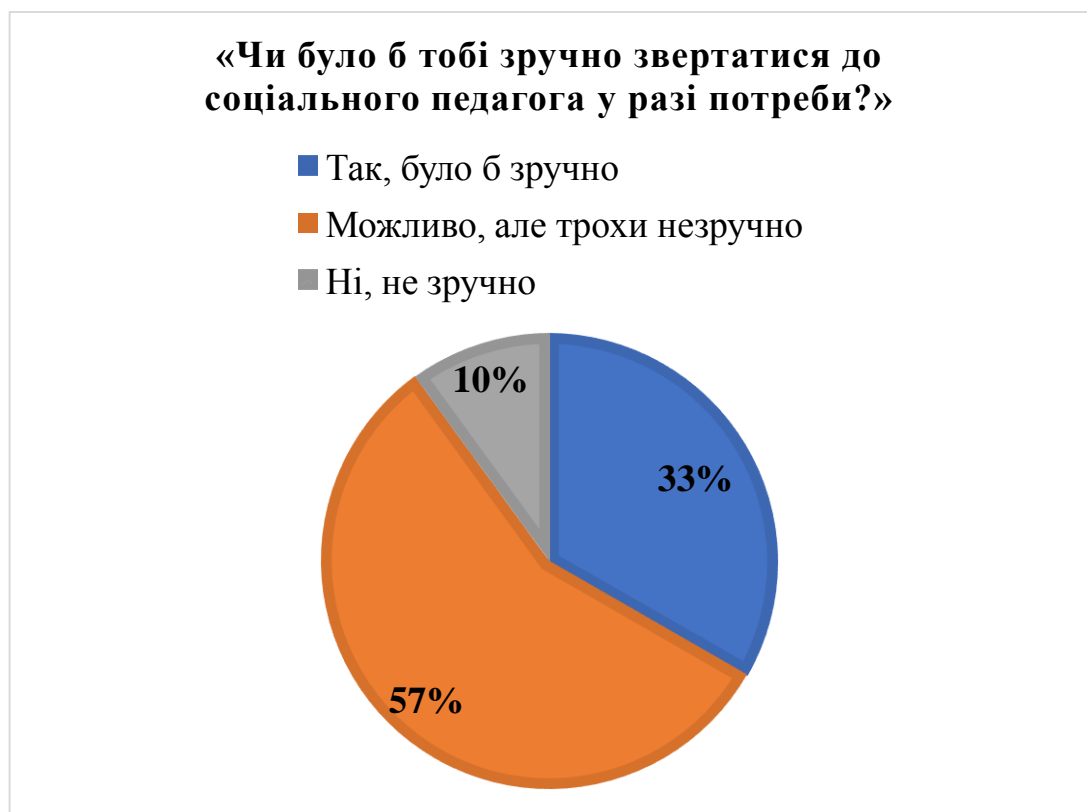

Рисунок 2.19 - «Запитання №3.3 опитувальника у відсотках»

Крайній 4 блок «Пропозиції та покращення» включає в себе два запитання.

Запитання №1 «Які теми або проблеми ти б хотів/хотіла обговорювати з соціальним педагогом у майбутньому? (обери всі варіанти, що підходять для тебе)». Було запропоновано декілька варіантів відповідей, респонденти могли обрати навіть усі. Варіант «Проблеми у спілкуванні з однолітками» обрали 26 учнів, «Як справлятися зі стресом і тривожністю» 20, «Безпека в інтернеті» 14, «Як правильно будувати стосунки з батьками» 20, «Як уникати негативних впливів (алкоголь, куріння тощо)» 21. У відсотках «Проблеми у спілкуванні з однолітками» - 86,7% (25%), «Як справлятися зі стресом і тривожністю» - 66,7% (20%), «Безпека в інтернеті» - 46,7% (14%), «Як правильно будувати стосунки з батьками» - 66,7% (20%), «Як уникати негативних впливів» - 70% (21%).

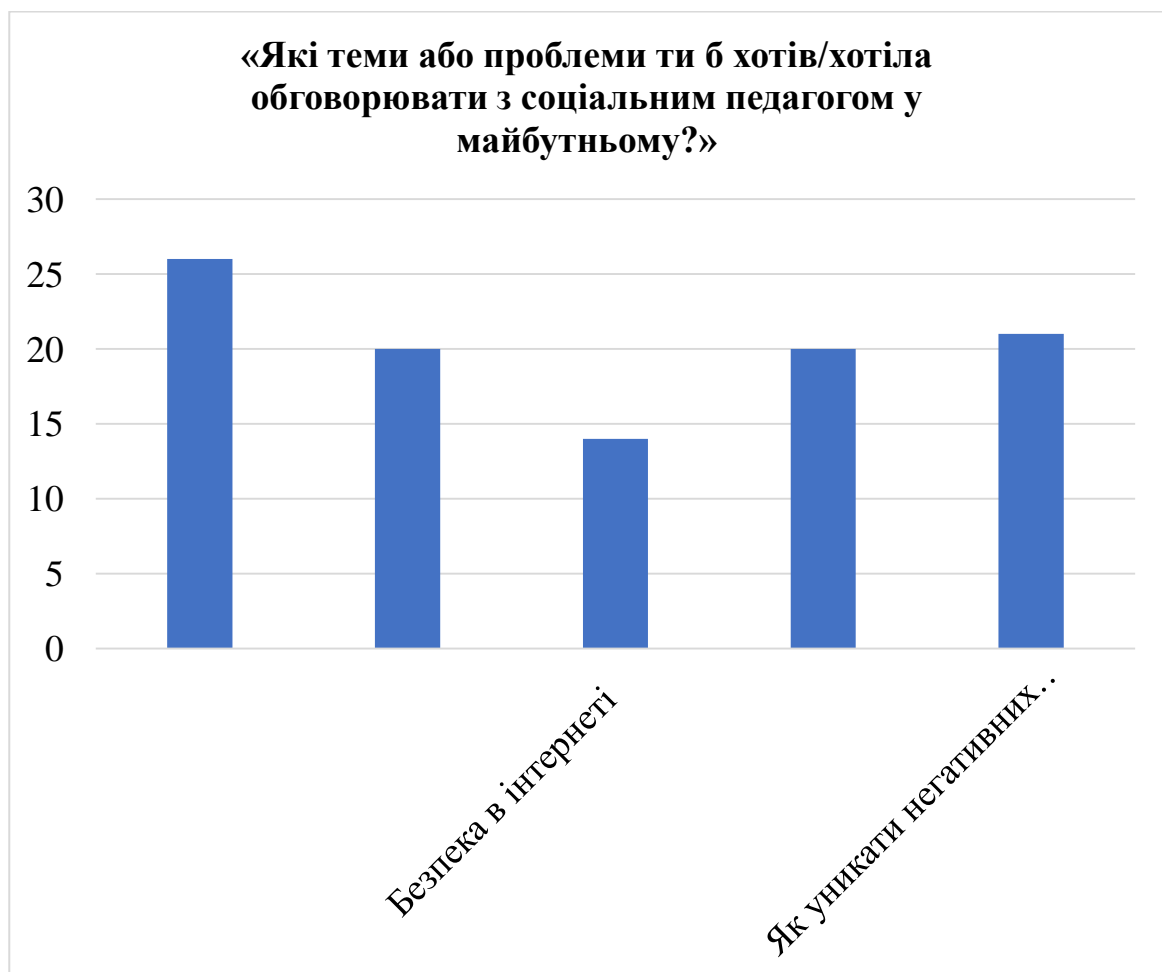

Рисунок 2.20 - «Запитання №4.1 опитувальника у числах»

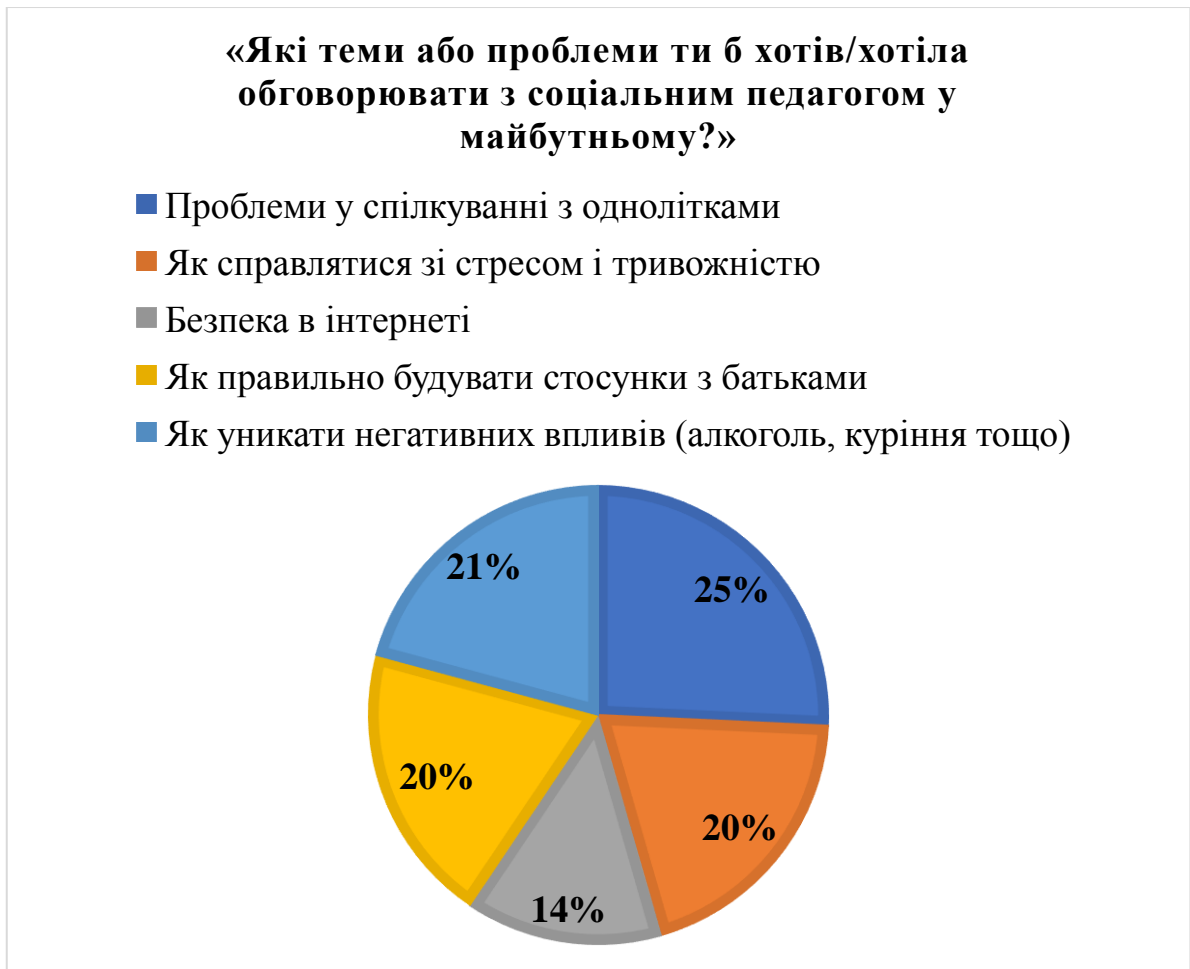

Рисунок 2.21 - «Запитання №4.1 опитувальника у відсотках»

І крайнім запитанням блоку та всього опитувальника було «Чи хотів/хотіла б ти, щоб соціальний педагог проводив більше інтерактивних занять (тренінги, рольові ігри тощо)?». Результати наступні. «Так, це було б цікаво» відповіли практично всі опитані, а саме 26, «Мені все одно» обрали 3, і 1 дане запитання «Ні, не цікаво». У відсотках «Так, це було б цікаво» - 87%, «Мені все одно» - 10%, «Ні, не цікаво» - 3%.

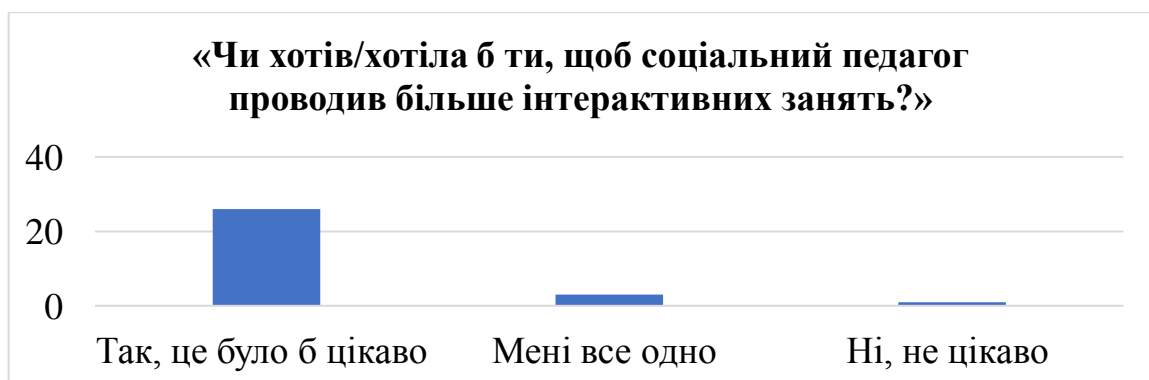

Рисунок 2.22 - «Запитання №4.2 опитувальника у числах»

Рисунок 2.23 - «Запитання №4.2 опитувальника у відсотках»

Отже, проаналізувавши відповіді респондентів на запитання опитувальника, ми дійшли до спільного висновку, що 66,7% (20 респондентів) учнів ліцею №13 знають, хто такий соціальний педагог у їхньому навчальному закладі, 23,3% (7 респондентам) важко було відповісти на дане запитання, а 10% (3 респондентів) не знають хто такий соціальний педагог у їхній школі.

Також 16,7% (5 респондентів) знають, як соціальний педагог може допомогти учням в складних ситуаціях, чи малий відсоток, а саме 66,6% (20 респондентів) чули про це від класного керівника, вчителів, однокласників, і знову ж 16,7% (5 респондентів) не знають, як саме може допомогти соціальний педагог в складних життєвих ситуаціях.

Якщо говорити про те, чи проводить соціальний педагог профілактичні заходи, то думки наступні – 63,3% (19 респондентів) ствердно відповіли, що так, і притому ж часто, 26,7% (8 респондентів) схильні до відповіді, що дані заходи проводяться іноді, 10% (3 респондентів) стверджують, дуже рідко, щось для них проводиться.

Але якщо вже підіймати питання про проведення даного роду заходів, то більшість учнів хотіли б, щоб для них було проведено тренінги/бесіди на тему

«Булінг, і як йому протидіяти», «Як уникати конфліктів», «Дружба і відносини між однолітками» у відсотковому і цифровому еквіваленті вони знаходяться практично на одному рівні серед бажаних.

Якщо говорити про те чи звертались особисто учні по допомогу чи консультацію до соціального педагога, то результати наступні – так відповіли лише 16,7% (5 респондентів), не звертались, але б хотіли 50% (15 респондентів), і не звертались та не бачать в цьому потреби 33,3% (10 респондентів).

Наступне запитання перегукувалось із попереднім, тому що стосувалось саме тих, хто справді звертався до соціального педагога по допомогу, а це було лише 16,7% (5 респондентів), серед них 40 (6,7)% ствердно відповіли, що фахівець дуже їм допоміг, натомість 60 (10)% вказали на те, що соціальний педагог допоміг, але частково.

На питання «Чи вважаєш ти соціального педагога відкритим і готовим допомогти?» учні відповіли, що так, завжди 30% (10 респондентів), 13,3% (4 респонденти), що іноді, складно було відповісти 53,3% (16 респондентам).

Якщо говорити про те, чи було би учням зручно звернутись до соціального педагога в разі потреби, то 33,3% (10 респондентам) так, зручно, а ось 56,7% (17 респондентів) звернулись б тяж, але при цьому їм би трохи було не зручно, і лише 10% (3 респондентам), це було б не зручно.

Завершальними запитанням опитувальника були «Які теми або проблеми ти б хотів/хотіла обговорювати з соціальним педагогом у майбутньому?». Учні обирали декілька варіантів відповідей, дехто обрав навіть усі. Найпопулярнішими були варіанти «Проблеми у спілкуванні з однолітками», «Як справлятися зі стресом і тривожністю», «Як уникати негативних впливів».

І на завершення здобувачів освіти запитали чи хотіли б вони, щоб соціальний педагог проводив більше інтерактивних занять, а саме тренінги, рольові ігри тощо? Цікаво було б практично усім, а саме 87% (26 респондентам), все одно 10% (3 респондентам), і не цікаво 3% (1 респонденту).

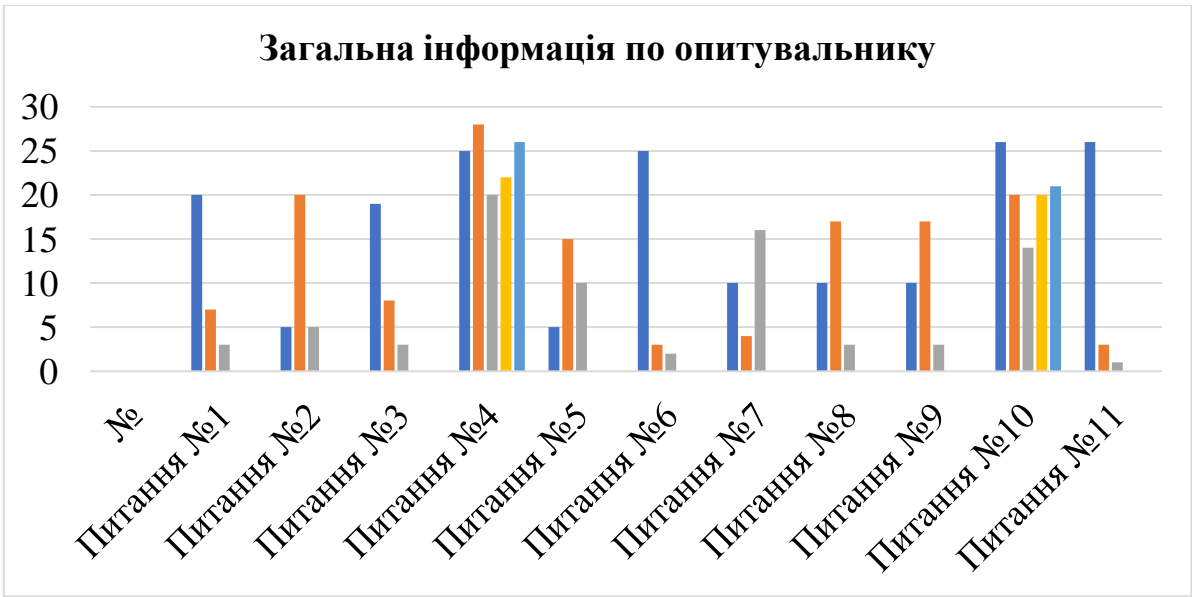

Рисунок 2.24 - «Загальна інформація по опитувальнику у числах»

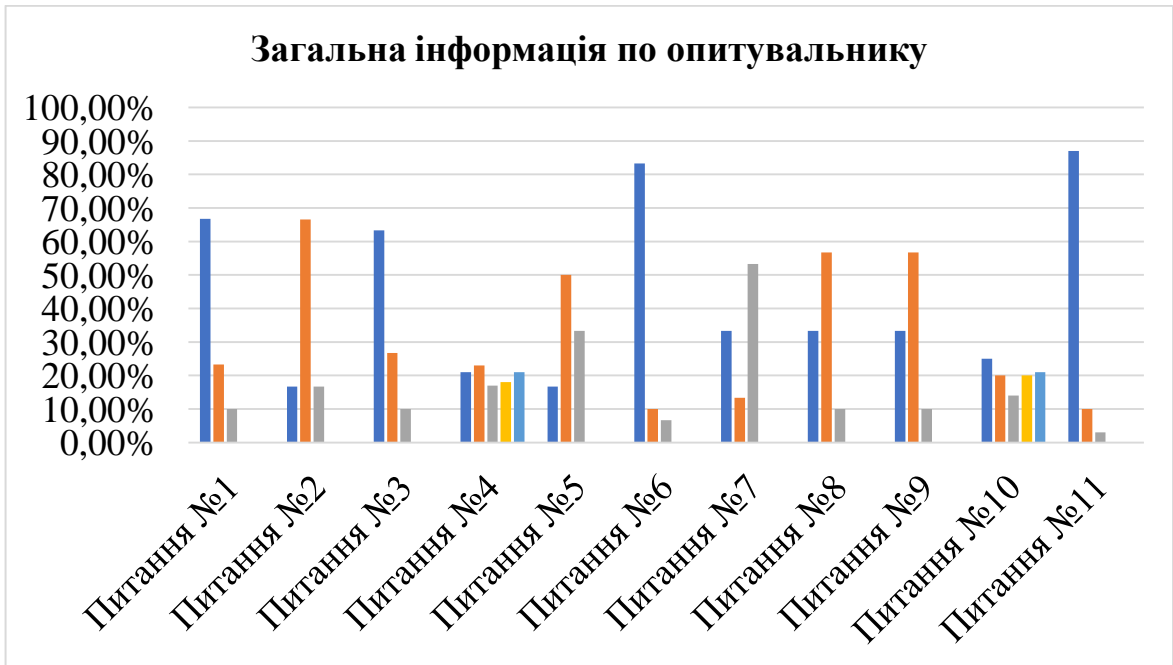

Рисунок 2.25 - «Загальна інформація по опитувальнику у відсотках»

Також, серед педагогічних працівників Комунального закладу загальної середньої освіти «Ліцей №13 Хмельницької міської ради», 17 жовтня 2024 року, було проведено анкетування на тему «Роль соціального педагога у допомозі педагогам закладу загальної середньої освіти в превентивній діяльності».

Метою анкети було визначити роль соціального педагога в превентивній діяльності школи, рівень його участі в профілактичній роботі та ефективність превентивних заходів у навчальному закладі.

У анкетуванні взяли участь 20 педагогів. Серед них 10 чоловіків та 10 жінок. Анкета поділена на тематичні блоки. Учителям було запропоновано наступні запитання (див. *Додаток Б*). Результати анкетування наступні:

У блоці №1 «Загальна інформація» перше запитання мало за мету визначити педагогічний стаж респондентів, дані наступні: 2 учителів менше 1 року, 8 педагогів від 1 до 5 років, 6 учителів від 5 до 10 років, а 4 освітян більше 10 років. У відсотках «менше одного року» - 10%, «від 1 до 5 років» - 40%, «від 5 до 10 років» - 30%, «більше 10 років» - 20%.

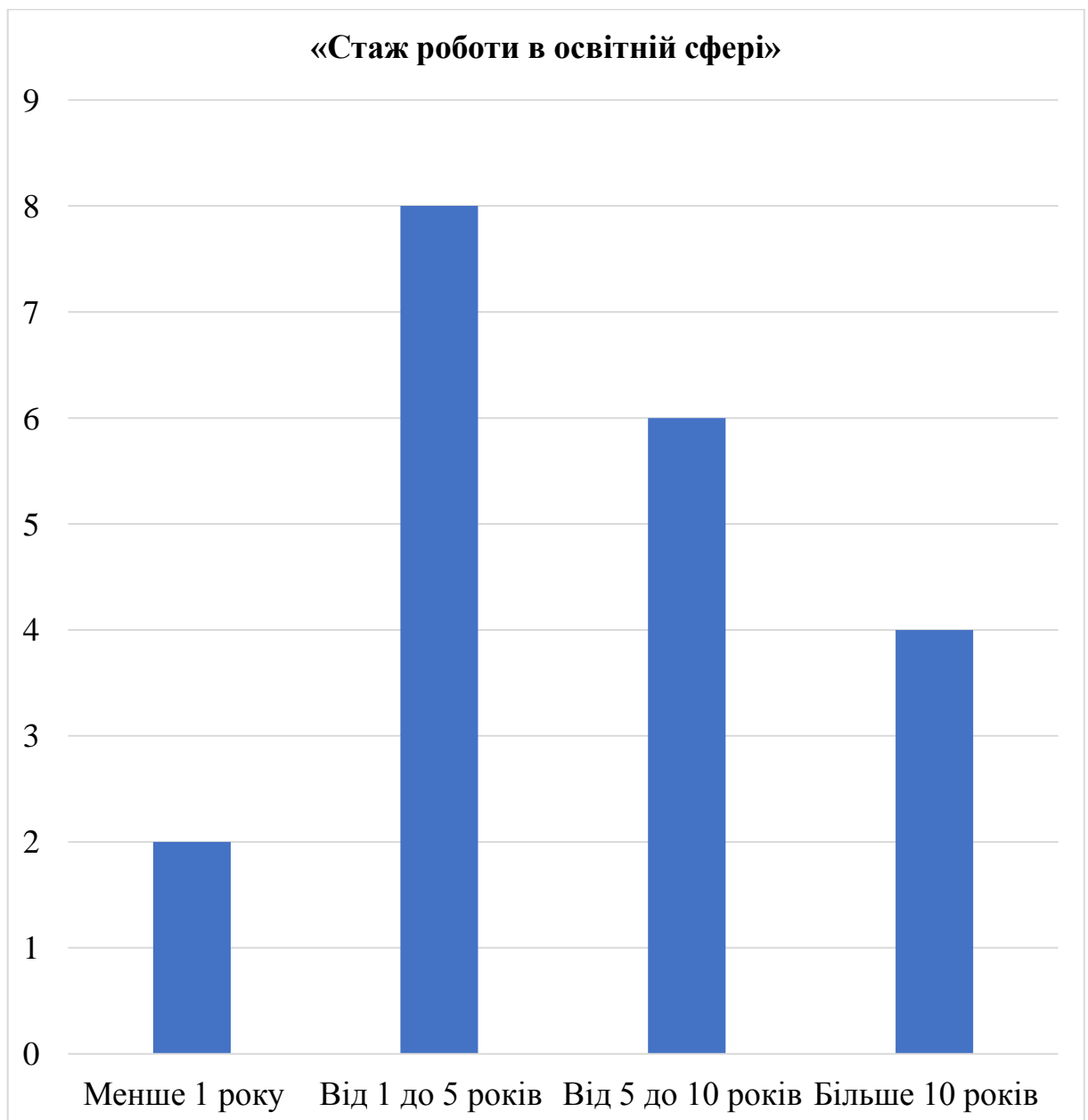

Рисунок 2.26 - «Запитання №1.1 анкети у числах»

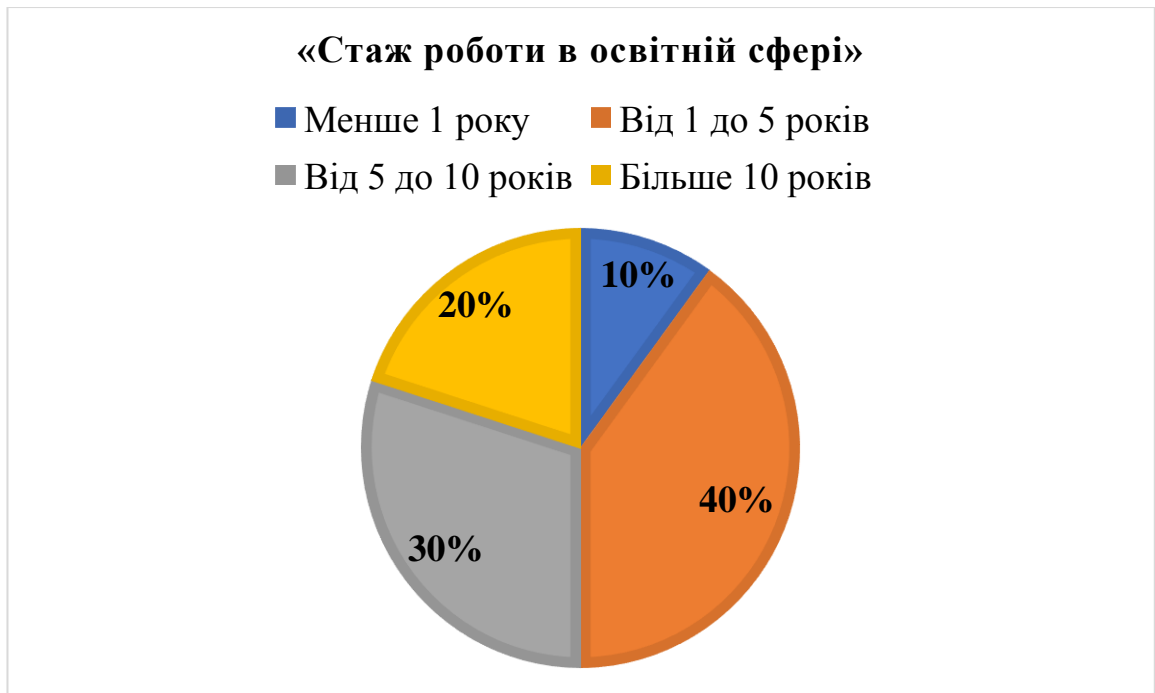

Рисунок 2.27 - «Запитання №1.1 анкети у відсотках»

У другому запитанні блоку №1 учителям було запропоновано оцінити свій рівень підготовки для роботи у сфері превентивної діяльності, результати наступні: 7 педагогів вважає, що високий, 10 освітян, що середній, і 3 опитаних, що низький. Відсотковий еквівалент: «Високий» - 35%, «Середній» - 50%, «Низький» - 15%.

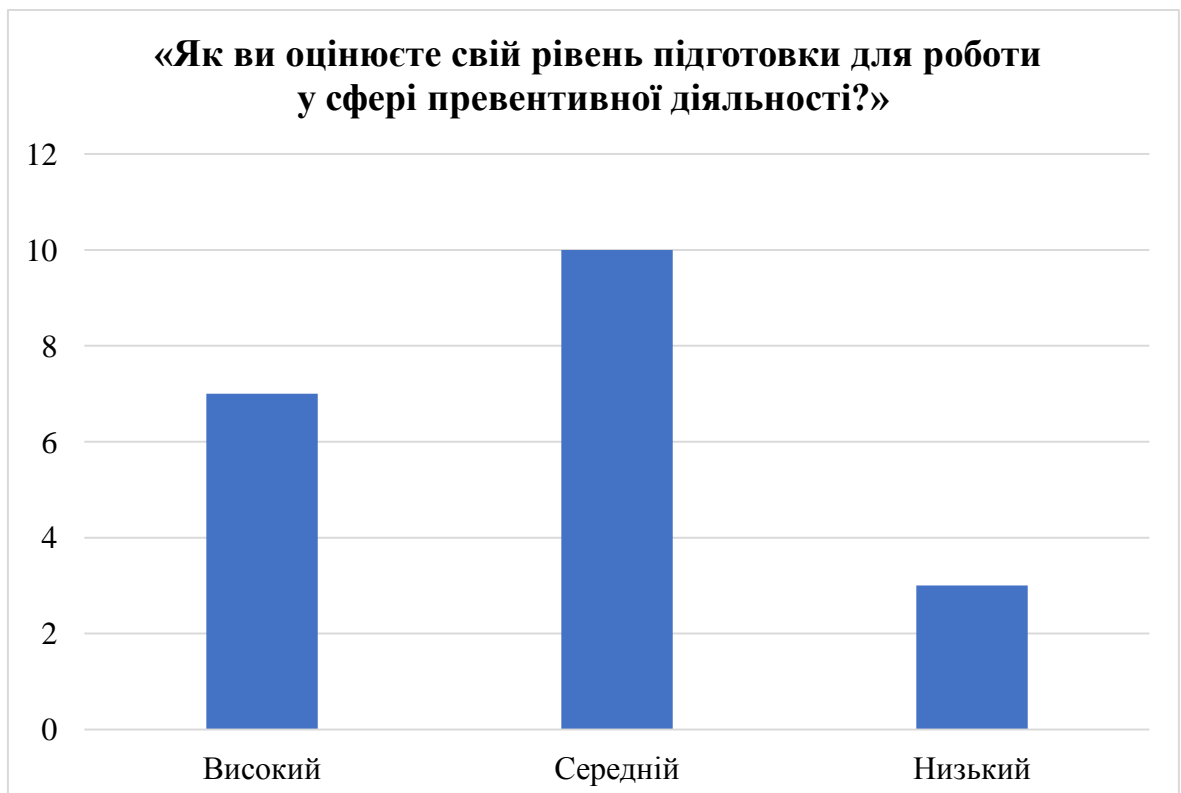

Рисунок 2.28 - «Запитання №1.2 анкети у числах»

Рисунок 2.29 - «Запитання №1.2 анкети у відсотках»

Блок №2 анкети мав назву «Загальна оцінка превентивної діяльності у закладі освіти». На перше запитання блоку «Наскільки ефективною, на вашу думку, є превентивна робота у вашому закладі освіти?» педагоги відповіли наступним чином: «Дуже ефективна» - 2, «Скоріше ефективна» - 7, «Середня» - 10, «Скоріше неефективна» - 1, «Зовсім неефективна» - 0. У відсотках: «Дуже ефективна» - 10%, «Скоріше ефективна» - 35%, «Середня» - 50%, «Скоріше неефективна» - 5%, «Зовсім неефективна» - 0%.

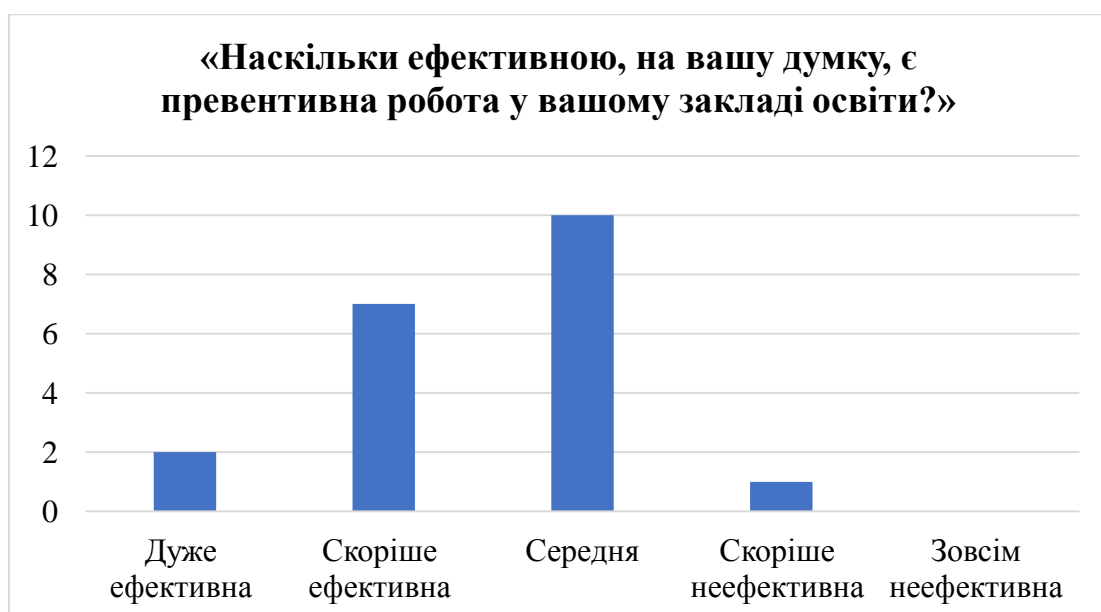

Рисунок 2.30 - «Запитання №2.1 анкети у числах»

Рисунок 2.31 - «Запитання №2.1 анкети у відсотках»

На запитання №2 другого блоку «Чи бере соціальний педагог активну участь у плануванні превентивних заходів у закладі?» учителі одноголосно відповіли, що «Так, регулярно» - 20, у відсотках – 100%.

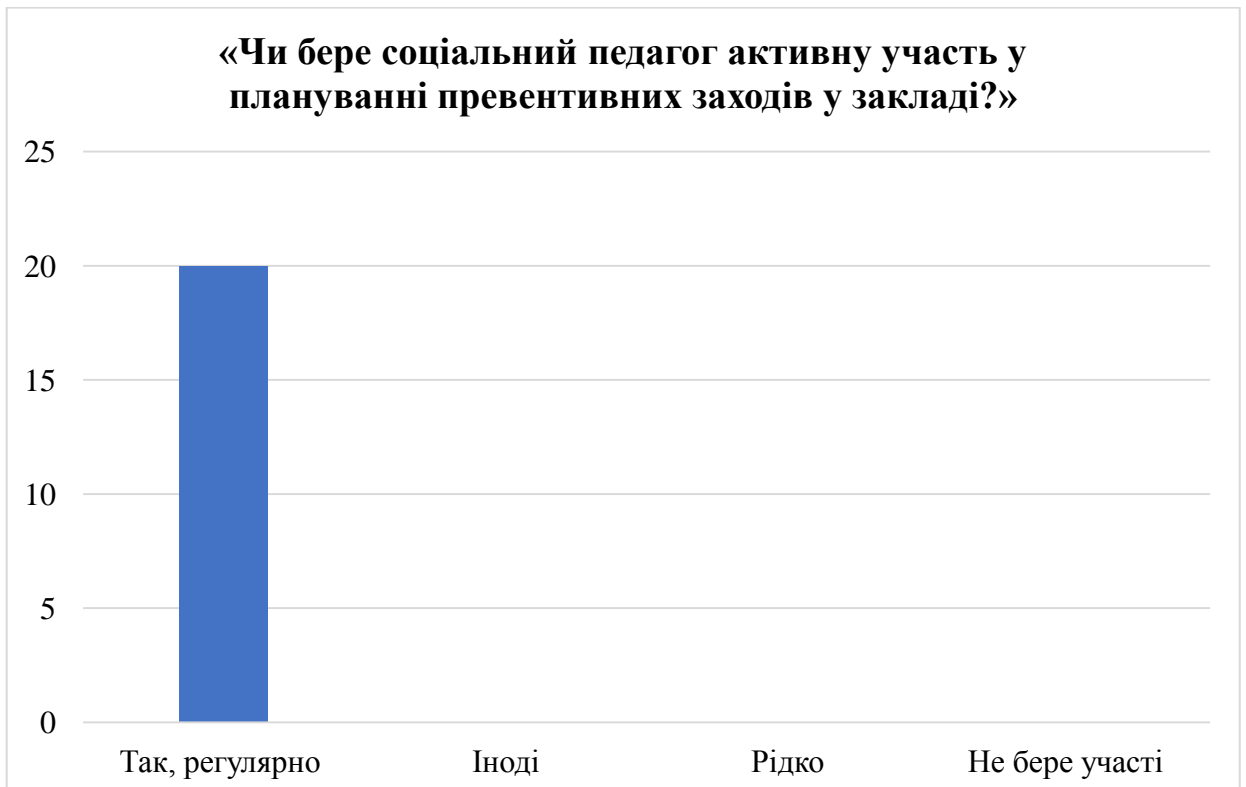

Рисунок 2.32 - «Запитання №2.2 анкети у числах»

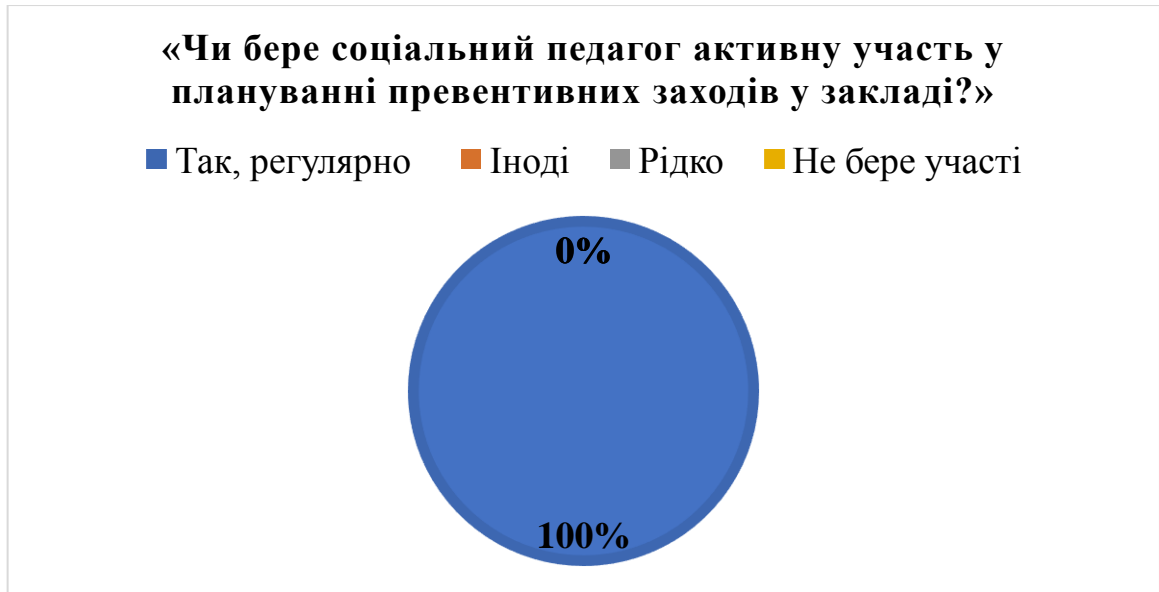

Рисунок 2.33 - «Запитання №2.2 анкети у відсотках»

Запитання №3 звучало «Які види превентивної діяльності здійснюються соціальним педагогом у вашому закладі?». Респонденти могли обрати одночасно декілька варіантів, навіть усі. Отримано наступні дані: «Лекції, тренінги для учнів» - 10, «Індивідуальні консультації з учнями» - 16, «Співпраця з батьками» - 13, «Профілактика булінгу та конфліктів» - 15, «Робота з педагогічним колективом» - 14. У відсотковому еквіваленті: «Лекції, тренінги для учнів» - 50% (15%), «Індивідуальні консультації з учнями» - 80% (23%), «Співпраця з батьками» - 65% (19%), «Профілактика булінгу та конфліктів» - 75% (22%), «Робота з педагогічним колективом» - 70% (21%).

Рисунок 2.34 - «Запитання №2.3 анкети у числах»

«Які види превентивної діяльності здійснюються соціальним педагогом у вашому закладі?».

- Лекції, тренінги для учнів
- Індивідуальні консультації з учнями
- Співпраця з батьками
- Профілактика булінгу та конфліктів
- Робота з педагогічним колективом

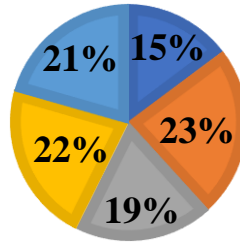

Рис. 2.35 - «Запитання №2.3 анкети у відсотках»

Блок №3 «Співпраця з учасниками освітнього процесу» також складається з двох запитань. Перше запитання «Наскільки активно соціальний педагог взаємодіє з іншими педагогами у процесі превентивної діяльності?» дало наступні результати. Оцінюють дуже активно - 4, скоріше активно – 4, середньо – 10, скоріше пасивно – 2, пасивно – 0. У відсотках: Дуже активно - 20%, скоріше активно – 20%, середньо – 50%, скоріше пасивно – 10%, пасивно – 0%.

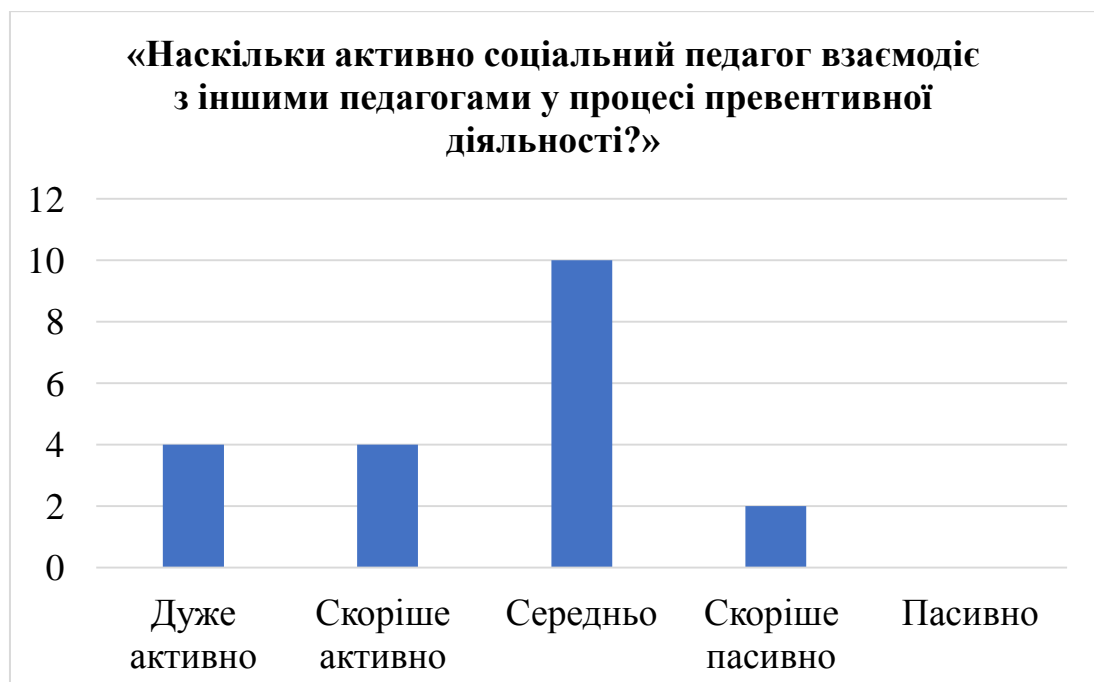

Рисунок 2.36 - «Запитання №3.1 анкети у числах»

Рис. 2.37 - «Запитання №3.1 анкети у відсотках»

Питання №2 третього блоку «Як часто соціальний педагог проводить роботу з батьками учнів у межах превентивної діяльності?» дало наступні результати: Регулярно – 13, іноді – 4, рідко – 3, не працює з батьками у цій сфері – 0. У відсотках, це: Регулярно – 65%, іноді – 20%, рідко – 15%, не працює з батьками у цій сфері – 0%.

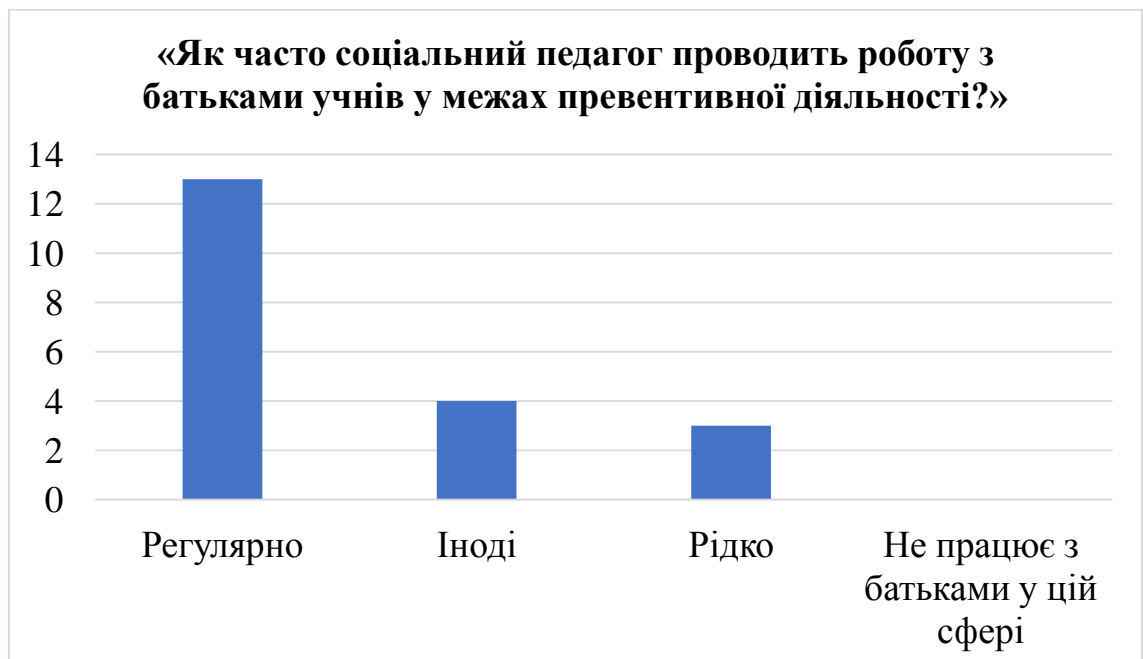

Рисунок 2.38 - «Запитання №3.2 анкети у числах»

Рисунок 2.39 - «Запитання №3.2 анкети у відсотках»

Блок №4 «Оцінка результативності роботи соціального педагога у превентивній діяльності». Перше запитання «Чи помічаєте ви позитивні зміни серед учнів завдяки роботі соціального педагога?» дало наступні результати: Так, значні – 4, так, помірні – 14, не дуже помітні – 2, змін немає – 0. Відсоткова результати наступні: Так, значні – 20%, так, помірні – 70%, не дуже помітні – 10%, змін немає – 0%.

Рисунок 2.40 - «Запитання №4.1 анкети у числах»

Рисунок 2.41 - «Запитання №4.1 анкети у відсотках»

Друге запитання «Які конкретні зміни ви спостерігаєте у поведінці учнів завдяки превентивній діяльності?». Респонденти могли обрати одночасно декілька варіантів, навіть усі. Отримано наступні дані: Зниження рівня агресії – 16, зменшення кількості конфліктів – 12, поліпшення комунікаційних навичок учнів – 15, підвищення рівня довіри до педагогів – 9. У відсотковому еквіваленті: Зниження рівня агресії - 80% (31%), зменшення кількості конфліктів – 60% (23%), поліпшення комунікаційних навичок учнів – 75% (29%), підвищення рівня довіри до педагогів – 45% (17%).

Рисунок 2.42 - «Запитання №4.2 анкети у числах»

Рисунок 2.43 - «Запитання №4.2 анкети у відсотках»

Крайнім питанням блоку та анкети було «Чи потрібно, на вашу думку, розширити участь соціального педагога у превентивній діяльності закладу?». Усі 20 респондентів обрали варіант «Так, безумовно», 100%.

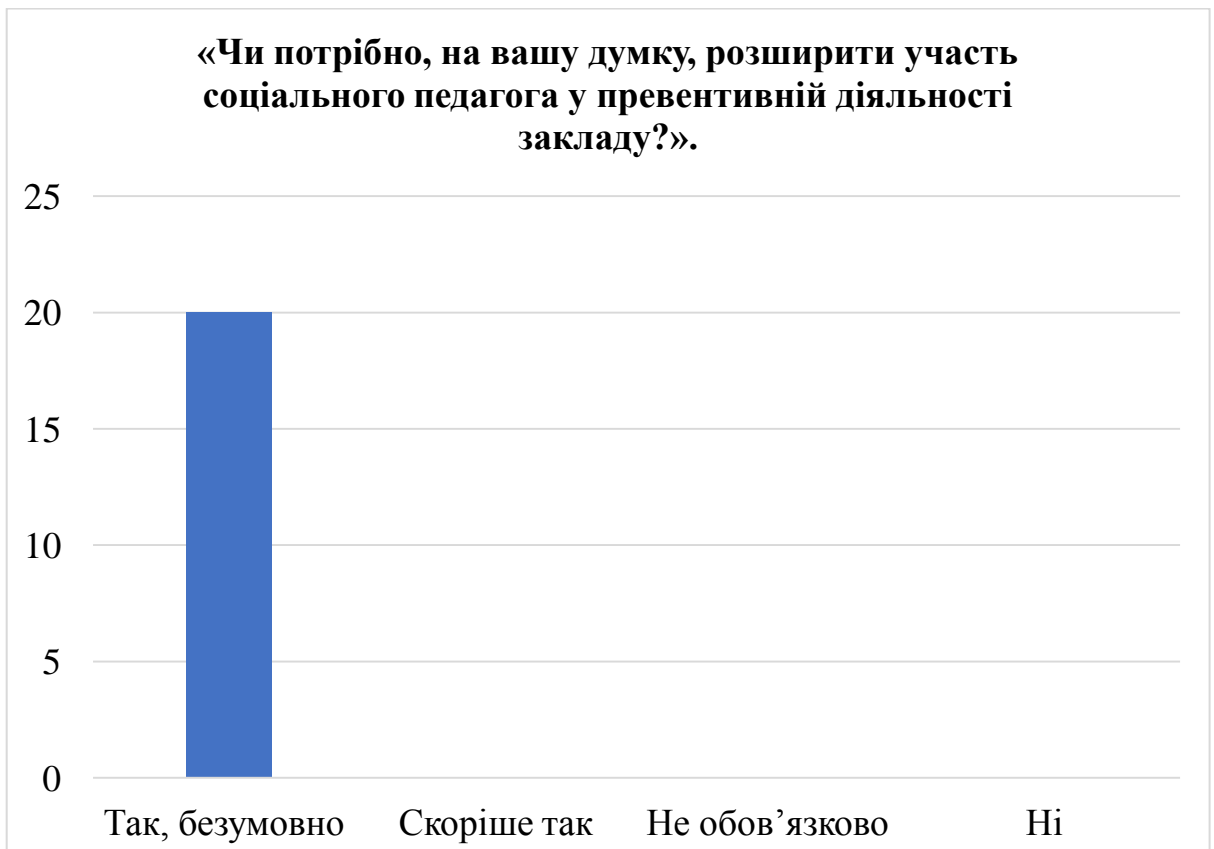

Рисунок 2.43 - «Запитання №4.3 анкети у числах»

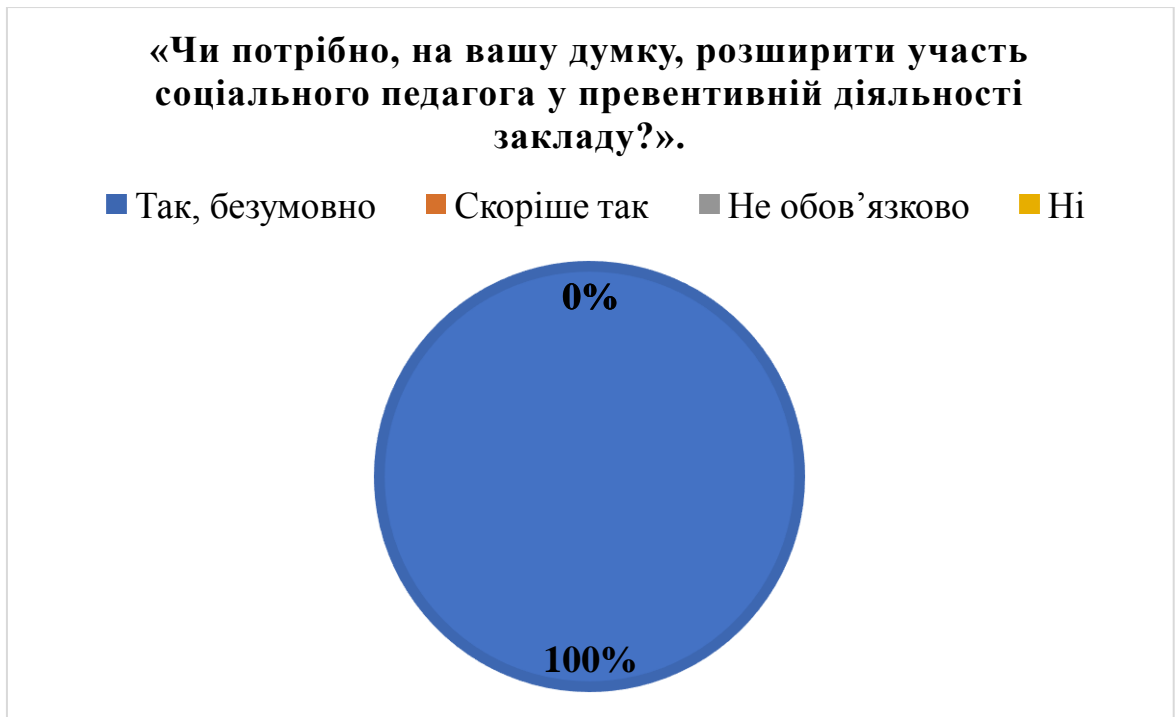

Рисунок 2.44 - «Запитання №4.3 анкети у відсотках»

Отже, проаналізувавши відповіді 20 респондентів з педагогічним стажем від 0 до 10 і більше років, на запитання анкети, ми дійшли до спільних висновків. У першому блоці учителям було запропоновано оцінити свій рівень підготовки для роботи у сфері превентивної діяльності, результати наступні 35% (7 респондентів) педагогів вважає, що у них високий рівень, 50% (10 респондентів) освітян вважають, що мають середній рівень, і всього 15% (3 респондентів) опитаних впевнені, що у них низький рівень.

Якщо підіймати питання «Наскільки ефективною, є превентивна робота у вашому закладі освіти?», то думки педагогів поділились наступним чином: 10% (2 респондентів) вважає дуже ефективною, 35% (7 респондентів) визначають скоріше ефективною, 50% (10 респондентів) схильні до середнього, і всього 5% (1 респондент) скоріше неефективна.

Всі 100% (20 респондентів) ствердно визначили, що соціальний педагог регулярно бере активну участь у плануванні превентивних заходів у закладі.

Педагоги визначили, які види превентивної діяльності здійснюються соціальним педагогом у їхньому навчальному закладі. Зокрема, це лекції,

тренінги для учнів, індивідуальні консультації з учнями, співпраця з батьками, профілактика булінгу та конфліктів, робота з педагогічним колективом.

Якщо говорити про те, наскільки активно соціальний педагог взаємодіє з іншими педагогами у процесі превентивної діяльності, то 20% (4 респондентів) оцінюють роботу дуже активно, так само 20% (4 респондентів) схильються до варіанту «скоріше активно», середньо 50% (10 респондентів), скоріше пасивно 10% (2 респондентів).

Відповідаючи на запитання «Як часто соціальний педагог проводить роботу з батьками учнів у межах превентивної діяльності?», то варіант, що проводить регулярно обрали 65% (13 респондентів), іноді 20% (4 респондентів), рідко 15% (3 респондентів),

Чи помічають педагоги позитивні зміни серед учнів завдяки роботі соціального педагога, то помічають значні зміни 20% (4 респондентів), 70% (14 респондентів) помічають помірні зміни, і до не дуже помітних схильються лише 10% (2 респондентів).

Повертаючись до попереднього запитання, ми попросили уточнити, які конкретні зміни ви спостерігаєте у поведінці учнів завдяки превентивній діяльності?, то респонденти обрали одночасно декілька варіантів, зокрема, це зниження рівня агресії, зменшення кількості конфліктів, поліпшення комунікаційних навичок учнів, підвищення рівня довіри до педагогів.

І на завершення 100% (20 респондентів) ствердно сказали, що безумовно потрібно розширити участь соціального педагога у превентивній діяльності закладу.

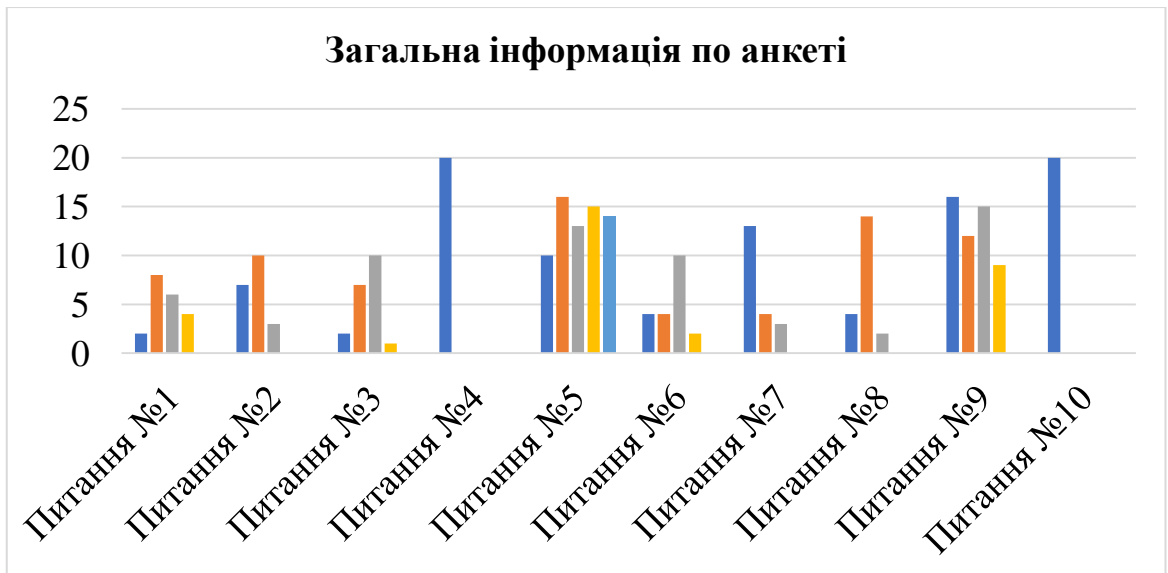

Рисунок 2.45 - «Загальна інформація по анкеті у числах»

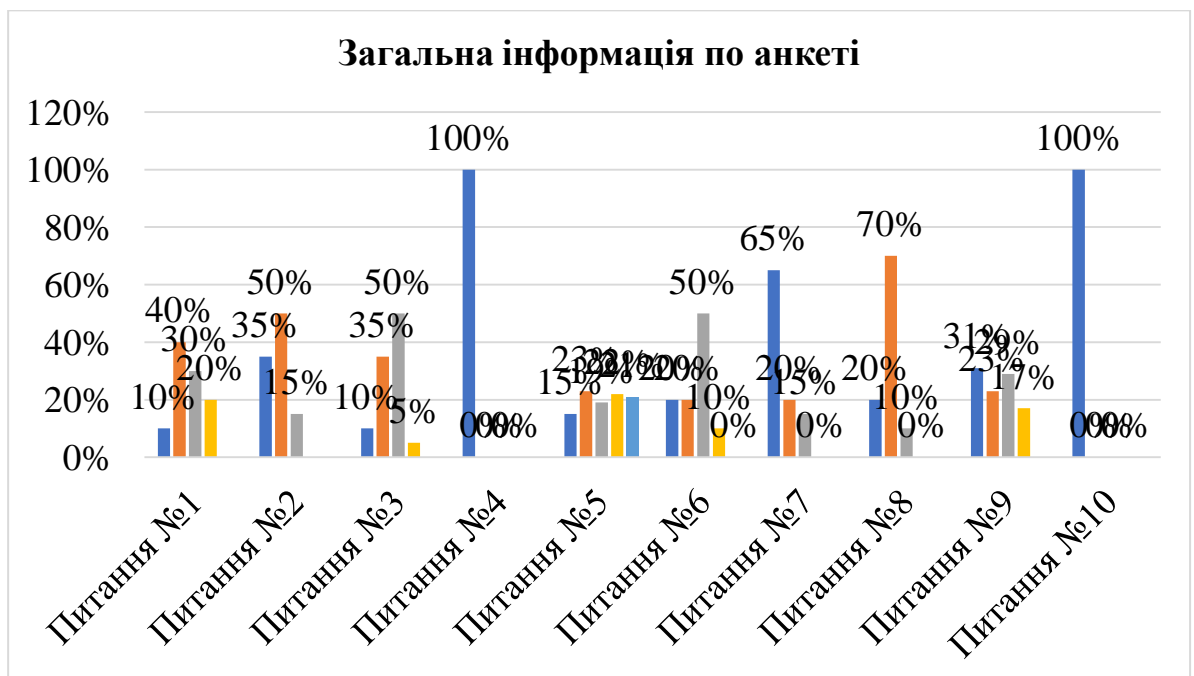

Рисунок 2.46 - «Загальна інформація по анкеті у відсотках»

2.2. Тренінгова програма з розвитку професійних компетентностей соціального педагога у сфері превентивної виховної діяльності

Аналіз даних емпіричного дослідження визначив необхідність допомоги соціальним педагогам у питанні роботи із важковиховуваними здобувачами освіти. Аби вирішити цю проблему, нами було розроблено програму з розвитку

компетентностей соціальних педагогів закладів загальної середньої освіти міста Хмельницького у сфері превентивної діяльності.

Метою розробленої нами програми є підвищення рівня професійних компетентностей соціальних педагогів у загальноосвітніх закладах, формування знань та навичок у сфері превентивної діяльності, розвиток умінь ефективно застосовувати превентивні методики для роботи з учнями.

Основними завданнями нашої програми є:

1.Формування професійних знань, забезпечення соціальних педагогів сучасними теоретичними знаннями з питань превентивної діяльності, включаючи правові та психолого-педагогічні основи.

2.Розвиток практичних навичок, а саме відпрацювання конкретних методів та технологій, що використовуються у профілактичній роботі, таких як проведення тренінгів, організація груп підтримки, кризове консультування тощо.

3.Підвищення обізнаності про ризики, огляд найпоширеніших проблем, з якими стикається молодь, як-от наркоманія, булінг, ризикована поведінка, і способи їх запобігання.

4.Розвиток емоційної компетентності, навчання навичкам саморегуляції, емоційного інтелекту, та стресостійкості, що є важливими у роботі соціального педагога.

5.Розробка та впровадження профілактичних програм, сприяння створенню індивідуальних та колективних програм профілактики для роботи з різними соціальними групами, відповідно до їх потреб.

6.Підтримка співпраці, вміння ефективно взаємодіяти з іншими фахівцями, батьками та учнями задля успішної реалізації превентивних заходів.

Тривалість програми 20 годин, включає в себе 4 навчальні дні по 5 годин. У даній програмі використовується групова форма роботи. Форма проведення: Комбінована – лекції, практичні завдання, групові обговорення, кейс-метод, інтерактивні вправи, рефлексія.

Очікувані результати від навчання: Після проходження тренінгу учасники зможуть:

- Ефективно застосовувати превентивні методи у своїй роботі.
- Будувати комунікацію та взаємодію з усіма учасниками освітнього процесу.
- Складати індивідуальні плани для підтримки учнів із проблемною поведінкою.
- Розвивати емоційний інтелект та вдосконалювати навички конструктивної комунікації.

Нормативна база для тренінгової програми ґрунтується на наступних основних документах:

- Закони України: Закон України "Про освіту" – визначає основні принципи освітньої діяльності та підготовки фахівців, включаючи соціальних педагогів; Закон України "Про соціальні послуги" – регулює надання соціальних послуг та підтримки, зокрема профілактичну діяльність серед різних верств населення; Закон України "Про охорону дитинства" – встановлює правові засади захисту прав дитини, що є основою діяльності соціальних педагогів; Закон України "Про запобігання та протидію домашньому насильству" – важливий для розуміння аспектів превентивної роботи у сфері захисту від насильства.

- Постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України: Державні програми щодо профілактики правопорушень, наркоманії, алкоголізму та інших негативних явищ – програми, які визначають пріоритети превентивної роботи в країні; Постанова щодо порядку взаємодії установ соціального захисту та освітніх закладів у сфері превентивної діяльності.

- Накази Міністерства освіти і науки України: Накази та рекомендації щодо підготовки педагогічних кадрів, впровадження інноваційних форм

превентивної роботи у закладах освіти; Методичні рекомендації Міністерства щодо організації та проведення превентивних заходів у закладах освіти.

- Конвенції та міжнародні нормативно-правові акти: Конвенція ООН про права дитини – визначає права дітей і зобов'язує країни-учасниці, включаючи Україну, створювати умови для їх захисту; Європейська конвенція з прав людини – основа для роботи у сфері захисту прав особистості.

У програмі тренінгу використовуються вправи та методи, які мають на меті забезпечити конструктивну роботу в групах; формування у соціальних педагогів нових професійних компетентностей, знань, вмінь та навичок.

Програма з розвиток професійних компетентностей соціального педагога у сфері превентивної діяльності включає наступні етапи:

1. Підготовчий етап, що включає в себе:

- Аналіз потреб учасників: Оцінка рівня знань, навичок і компетентностей соціальних педагогів, визначення їх очікувань від програми.

- Формування навчальної групи: Визначення цільової аудиторії та формування групи для оптимальної взаємодії та обміну досвідом.

- Розробка програми та матеріалів: Підготовка навчальних планів, робочих матеріалів і підбір відповідних методик, що враховують сучасні тенденції в сфері превентивної діяльності.

2. Теоретичний етап, що включає в себе:

- Ознайомлення з основними поняттями: Лекції або семінари про ключові принципи превентивної діяльності, ризики і загрози для молоді (булінг, залежності, домашнє насильство тощо).

- Аналіз нормативно-правової бази: Вивчення законодавчих актів і нормативних документів, які регулюють діяльність соціального педагога.

- Психологічні та соціальні аспекти: Розгляд теорій, які пояснюють причини ризикованої поведінки у молоді та шляхи її попередження.

3. Практичний етап, що включає в себе:

- Відпрацювання превентивних технологій: Проведення практичних занять і тренінгів для відпрацювання таких методів, як рольові ігри, мозкові штурми, арт-терапія, методи медіації та кризового консультування.

- Розробка власних профілактичних заходів: Педагоги створюють плани заходів для своєї аудиторії, що включають інтерактивні методи роботи з учнями або громадами.

- Симуляції та кейси: Робота з реальними або змодельованими ситуаціями, які потребують застосування навичок превентивної діяльності.

4. Рефлексивно-оцінювальний етап, що включає в себе:

- Оцінка ефективності навчання: Здійснення моніторингу результатів навчання через тестування, зворотний зв'язок і самооцінку учасників.

- Обговорення та аналіз кейсів: Групове обговорення складних випадків із практики, обмін досвідом і пошук спільних рішень.

- Рефлексія: Підбиття підсумків програми, обговорення досягнень та визначення подальших напрямів професійного розвитку.

5. Підсумковий етап, що включає в себе:

- Розробка рекомендацій: Учасники отримують рекомендації щодо впровадження превентивних програм у своїх освітніх установах.

- Планування подальшої роботи: Педагоги складають план заходів, які вони будуть реалізовувати у своїй професійній діяльності.

- Вручення сертифікатів: Завершення програми та нагородження учасників сертифікатами про підвищення кваліфікації.

6. Супровід та підтримка (посттренінгова підтримка), що включає в себе:

- Консультації: Учасники мають можливість отримати додаткові консультації з експертами програми у процесі реалізації своїх превентивних заходів.

- Спільнота практиків: Створення платформи для обміну досвідом, підтримки і розвитку професійної мережі соціальних педагогів.

•Кожен етап програми спрямований на всебічний розвиток соціальних педагогів, надання їм необхідних знань та практичних інструментів для успішної превентивної діяльності.

Всі ці етапи мають на меті забезпечення середовища для формування нових компетентностей соціальних педагогів. План запропонованої нами тренінгової програми наведено нижче:

Тренінгова програма з розвитку професійних компетентностей соціального педагога у сфері превентивної діяльності

Заняття №1 «Основи превентивної діяльності соціального педагога»

1.Вступна лекція «Значення превентивної діяльності у роботі соціального педагога». *Тривалість: 45 хв.*

- Огляд актуальності превентивної роботи.
- Роль і завдання соціального педагога в рамках освітньої реформи НУШ.
- Розгляд правових основ і нормативної бази превентивної діяльності в Україні.

2.Сесія «Типи превентивних заходів і методи профілактики асоціальних явищ». *Тривалість: 1 год.*

- Аналіз видів превентивної діяльності: первинна, вторинна та третинна профілактика.
- Визначення ключових методів профілактики: інформаційно-просвітницькі, соціально-розвиваючі, корекційно-реабілітаційні.

3.Практичне заняття: «Розробка профілактичного плану».

Тривалість: 2 год.

- Групова робота з розробки профілактичного плану для конкретного класу або навчальної групи.
- Презентація результатів та обговорення.

4.Рефлексійне коло «Очікування та цілі». *Тривалість: 45 хв.*

- Обговорення індивідуальних очікувань від тренінгу.

- Визначення індивідуальних цілей учасників.

Заняття №2 «Розвиток комунікаційних та соціально-психологічних навичок»

1.Лекція «Ефективні комунікаційні стратегії у превентивній діяльності».

Тривалість: 45 хв.

- Основи побудови ефективної комунікації з дітьми, батьками, вчителями.
- Бар'єри комунікації та шляхи їх подолання.

2.Практична сесія: «Тренування емоційного інтелекту». *Тривалість: 1 год. 15 хв.*

- Вправи для розвитку емпатії, самоконтролю, управління емоціями.
- Роль емоційного інтелекту у спілкуванні з важковиховуваними учнями.

3.Кейс-метод: «Розв'язання конфліктних ситуацій». *Тривалість: 1 год. 30 хв.*

- Групова робота над кейсами, що включають типові ситуації у взаємодії з проблемними учнями.
- Пошук рішень і обговорення стратегії для вирішення конфліктів.

4.Рефлексія «Мої сильні сторони в комунікації». *Тривалість: 30 хв.*

- Аналіз власних сильних і слабких сторін у комунікативній діяльності.
- Обговорення шляхів вдосконалення.

Заняття №3 «Техніки індивідуальної соціально-педагогічної допомоги»

1.Лекція «Особливості надання індивідуальної допомоги важковиховуваним учням». *Тривалість: 1 год.*

- Особливості індивідуальної роботи з учнями, які потребують додаткової уваги.
- Основи діагностики та аналізу поведінкових і соціальних проблем учнів.

2.Практична вправа: «Складання індивідуального плану розвитку».

Тривалість: 1 год. 30 хв.

- Учасники складають приклад індивідуального плану для умовного учня з визначеними проблемами.
- Презентація і обговорення планів.

3. Сесія «Техніки мотивації учнів до змін». *Тривалість: 1 год.*

- Робота над формуванням позитивної мотивації до розвитку і навчання.
- Використання методів позитивного підкріплення та заохочення.

4. Рефлексія «Як я можу підтримати важковиховуваних учнів».

Тривалість: 30 хв.

- Обговорення основних викликів та напрацювання персональних стратегій підтримки.

Заняття №4 «Системна підтримка і співпраця з учасниками освітнього процесу»

1. Лекція «Робота з батьками та колегами: створення системи підтримки».

Тривалість: 45 хв.

- Взаємодія з батьками у превентивній діяльності, залучення їх до спільних проєктів.
- Побудова співпраці з учителями та адміністрацією школи.

2. Практичне заняття: «Організація превентивного заходу в школі».

Тривалість: 2 год.

- Учасники розробляють та презентують проєкт профілактичного заходу на рівні школи.
- Планування заходу, підбір ресурсів, аналіз можливих викликів.

3. Заключне обговорення та зворотний зв'язок. *Тривалість: 1 год.*

- Оцінка результатів тренінгу.
- Обговорення отриманих знань та навичок, зворотний зв'язок від учасників і тренерів.

4. Підсумкова рефлексія «Мій план професійного розвитку». *Тривалість: 1 год.*

- Учасники формують індивідуальні плани розвитку професійних компетентностей.
- Обговорення цілей і ресурсів для подальшого розвитку.

Таблиця 2.1 - Структура тренінгової програми з розвитку професійних компетентностей сучасного соціального педагога

№	Вид роботи	Час
<i>Заняття №1</i> <i>«Основи превентивної діяльності соціального педагога»</i>		
1.1	Вступна лекція «Значення превентивної діяльності у роботі соціального педагога».	45 хв.
1.2	Сесія «Типи превентивних заходів і методи профілактики асоціальних явищ».	1 год.
1.3	Практичне заняття: «Розробка профілактичного плану».	2 год.
1.4	Рефлексійне коло «Очікування та цілі».	45 хв.
<i>Заняття №2</i> <i>«Розвиток комунікаційних та соціально-психологічних навичок»</i>		
2.1	Лекція «Ефективні комунікаційні стратегії у превентивній діяльності».	45 хв.
2.2	Практична сесія: «Тренування емоційного інтелекту».	1 год. 15 хв.
2.3	Кейс-метод: «Розв'язання конфліктних ситуацій».	1 год. 30 хв.
2.4	Рефлексія «Мої сильні сторони в комунікації».	30 хв.
<i>Заняття №3</i> <i>«Техніки індивідуальної соціально-педагогічної допомоги»</i>		
3.1	Лекція «Особливості надання індивідуальної допомоги важковиховуваним учням».	1 год.
3.2	Практична вправа: «Складання індивідуального плану розвитку».	1 год. 30 хв.
3.3	Сесія «Техніки мотивації учнів до змін».	1 год.
3.4	Рефлексія «Як я можу підтримати важковиховуваних учнів».	30 хв.
<i>Заняття №4</i> <i>«Системна підтримка і співпраця з учасниками освітнього процесу»</i>		
4.1	Лекція «Робота з батьками та колегами: створення системи підтримки».	45 хв.
4.2	Практичне заняття: «Організація превентивного заходу в школі».	2 год.
4.3	Заключне обговорення та зворотний зв'язок. Тривалість:	1 год.
4.4	Підсумкова рефлексія «Мій план професійного розвитку».	1 год.

Детальний опис тренінгової програми з розвитку професійних компетентностей сучасного соціального педагога наведений у *Додатку В*.

2.3. Науково-практичні рекомендації для соціальних педагогів щодо превентивної виховної роботи з важковиховуваними здобувачами освіти

Опираючись на результати дослідження нами були виділені основні науково-практичні рекомендації, які можуть знадобитись у професійній діяльності практикуючим соціальним педагогам загальноосвітніх закладів.

Робота з важковиховуваними учнями потребує особливого підходу, професійних навичок та ефективних методик. Соціальні педагоги мають будувати довірливі відносини з такими учнями, сприяти їхній адаптації в колективі та допомагати у подоланні труднощів.

Отже, нами розроблено та нижче наведено методичні поради, які можуть бути корисними в роботі з учнями, які мають труднощі у поведінці та навчанні.

Звичайно, вагому роль в роботі із сучасними здобувачами освіти відіграє індивідуальний підхід, тому рекомендуємо проводити систематичну соціально-педагогічну діагностику, використовувати методи спостереження, бесіди та опитувальники для визначення основних труднощів і потреб учня. Необхідно створити індивідуальний план розвитку, розробити стратегію, яка буде враховувати індивідуальні особливості учня, його сильні сторони та проблемні моменти. Обов'язково треба регулярно відстежувати прогрес, залучати учня до оцінки власного розвитку, це підвищує його відповідальність і мотивує до позитивних змін.

Важливим у роботі є встановлення довіри та підтримка позитивного зв'язку. Будуйте довірливі відносини, станьте для учня надійним джерелом підтримки. Виявляйте щирий інтерес до його особистості, проблем і захоплень. Дотримуйтеся принципу безоцінності, підходьте до проблем учня без осуду чи ярликів. Це допомагає учням відчути себе в безпеці і сприяє відкритості. Підтримуйте позитивне підкріплення, відзначаєте навіть незначні успіхи, щоб підвищити мотивацію та впевненість учня у своїх силах.

У сучасному світі вагому роль відіграють комунікативні навички, тому їх розвиток також має входити в професійну діяльність соціального педагога. Проводьте тренінги з розвитку комунікацій, впроваджуйте інтерактивні заняття для формування навичок спілкування, активного слухання, розуміння емоцій. Навчайте учнів вирішувати конфлікти, допоможіть учням розробити техніки для врегулювання конфліктних ситуацій, наприклад, через моделювання ситуацій, рольові ігри. Стимулюйте емоційну грамотність, учні мають навчитися розпізнавати та виражати свої емоції конструктивно, що допоможе уникнути багатьох конфліктів.

Налагоджуйте співпрацю з батьками та педагогічним колективом. Інформуйте батьків про прогрес і труднощі, залучайте батьків до вирішення проблем, інформуючи їх про позитивні та негативні моменти у поведінці дитини. Налагоджуйте командну роботу з іншими педагогами, важливою є співпраця з вчителями та адміністрацією школи для забезпечення цілісного підходу до підтримки учня. Організуйте групові консультації, влаштовуйте зустрічі з батьками, вчителями та адміністрацією для спільного пошуку ефективних підходів до виховання важковиховуваних учнів.

Розвивайте в учнів самостійність та відповідальність. Використовуйте підхід «навчання через практику», заохочуйте учнів до самостійного прийняття рішень у межах їхніх можливостей. Залучайте до шкільних і позакласних заходів, соціально корисні проекти чи клуби за інтересами допомагають учням відчувати власну значущість та знайти позитивний колективний досвід. Підтримуйте розвиток лідерських якостей, створюйте ситуації, де учень може взяти на себе відповідальність, що сприяє розвитку впевненості та самоповаги.

Пропрацюйте навички запобігання та подолання конфліктів. Використовуйте конструктивні методи управління конфліктами, під час конфліктів залишайтеся нейтральними, допомагаючи учням висловлювати свої почуття та пропонувати рішення. Навчайте стратегіям регуляції емоцій, у ситуаціях напруження залучайте учнів до практик самозаспокоєння, наприклад, техніки дихання, паузи перед реакцією. Залучайте до медіації конфліктів,

використовуйте медіативні техніки, де педагог виступає нейтральним посередником, що допомагає вирішити конфліктну ситуацію.

Розвивайте навички стресостійкості та саморегуляції. Впроваджуйте тренінги з розвитку стресостійкості, навчайте учнів технік управління стресом, таких як вправи на дихання, розслаблення, візуалізації. Навчайте навичок тайм-менеджменту, допомагайте учням планувати час, що зменшує навантаження і дає їм відчуття контролю над ситуацією. Забезпечуйте підтримку та психоемоційну рівновагу, у складні моменти надавайте емоційну підтримку учню, допомагаючи йому навчитися адаптуватися до стресових ситуацій.

Застосовуйте сучасні та інтерактивні методи у своїй роботі. Використовуйте інтерактивні методи навчання, інтерактивні вправи, такі як мозковий штурм, кейс-метод, рольові ігри, допомагають учням засвоювати знання через практику. Залучайте до превентивних програм, впроваджуйте програми, спрямовані на запобігання асоціальним явищам, наприклад, профілактику булінгу, агресії, зловживання речовинами. Використовуйте цифрові інструменти, соціальні мережі, інтерактивні додатки та мультимедійні матеріали можуть бути корисними для привернення уваги учнів і роз'яснення важливих тем.

Ці поради покликані допомогти соціальним педагогам налагодити ефективну роботу з важковиховуваними учнями, сприяти їхній соціалізації та подоланню поведінкових проблем. Важливо пам'ятати, що робота з такими учнями потребує терпіння, системності та творчого підходу для побудови позитивних змін у їхньому житті.

Висновки до розділу

Емпіричне дослідження особливостей превентивної роботи соціального педагога у закладі загальної середньої освіти здійснювалось нами за допомогою наступних методик: Опитувальник для учнів 7-9 класів «Рівень превентивної роботи соціального педагога у вашому навчальному закладі»; Анкета «Роль

соціального педагога у допомозі педагогам закладу загальної середньої освіти в превентивній діяльності».

У дослідженні взяли участь 50 респондентів, серед яких 30 здобувачів освіти різного віку: віком від 12 до 15 років, серед яких 15 хлопців та 15 дівчат; 20 учителів з педагогічним стажем від 0 до 10 і більше років.

Результати опитувальника показують те, що більшість учнів знають, хто такий соціальний педагог у їхньому навчальному закладі. Багато з них чули від класного керівника, вчителів, однокласників, яка саме специфіка його роботи, і як саме він може допомогти в складних життєвих ситуаціях. Значна частина учнів стверджує, що соціальний педагог проводить профілактичні заходи у їхньому навчальному закладі. Якщо підіймати питання про проведення даного роду заходів, то більшість учнів хотіли б, щоб для них було проведено тренінги/бесіди на тему «Булінг, і як йому протидіяти», «Як уникати конфліктів», «Дружба і відносини між однолітками» у відсотковому і цифровому еквіваленті вони знаходяться практично на одному рівні серед бажаних. Якщо говорити про те чи звертались особисто учні по допомогу чи консультацію до соціального педагога, то половина опитаних не звертались, але б хотіли, а ті хто звертався стверджують, що фахівець дуже їм допоміг. Багатьом було важко відповісти на питання, чи вважають опитані соціального педагога відкритим і готовим допомогти. Діти готові звертатись до соціального педагога про допомогу, але багатьом при цьому трохи не зручно. Якщо підіймати питання, які теми або проблеми учнів хотіли б обговорювати з соціальним педагогом у майбутньому, то респонденти обирали декілька теми - «Проблеми у спілкуванні з однолітками», «Як справлятися зі стресом і тривожністю», «Як уникати негативних впливів». Також здобувачі освіти хочуть, аби соціальний педагог проводив більше інтерактивних занять, а саме тренінги, рольові ігри.

Анкетуючи педагогічних працівників ми побачили, що значна частина учителів вважає превентивну роботу у їхньому закладі освіти дуже ефективною, половина визначають скоріше ефективною. Всі освітяни ствердно

сказали, що соціальний педагог регулярно бере активну участь у плануванні превентивних заходів у закладі. Педагоги визначили, що в закладі освіти де вони працюють здійснюються такі види превентивної діяльності здійснюються соціальним педагогом, зокрема, це лекції, тренінги для учнів, індивідуальні консультації з учнями, співпраця з батьками, профілактика булінгу та конфліктів, робота з педагогічним колективом. Про взаємодію соціального педагога із ними половина стверджує, що фахівець скоріш активно співпрацює. Також, соціальний педагог, з відповідей педагогів, регулярно проводить роботу з батьками учнів у межах превентивної діяльності. Після роботи соціального педагога з проблемними учнями, педагоги багатьох якісних але помірних змін в поведінці, зокрема, це зниження рівня агресії, зменшення кількості конфліктів, поліпшення комунікаційних навичок учнів, підвищення рівня довіри до педагогів. Усі освітяни за те, що потрібно розширити участь соціального педагога у превентивній діяльності закладу.

На основі отриманих результатів емпіричного дослідження ми розробили тренінгову програму з розвитку професійних компетентностей сучасного соціального педагога. Тривалість програми 20 годин, включає в себе 4 навчальні дні по 5 годин. У даній програмі використовується групова форма роботи. У програмі тренінгу використовуються вправи та методи, які мають на меті забезпечити конструктивну роботу в групах; формування у соціальних педагогів нових професійних компетентностей, знань, вмінь та навичок.

Також результатом нашого дослідження є розроблені та обґрунтовані методичні поради соціальним педагогам закладів загальної-середньої освіти щодо їхньої роботи з важковиховуваними здобувачами освіти.

ВИСНОВКИ

Здійснивши глибокий аналіз теоретичних напрацювань науковців соціально-педагогічних наук щодо превентивної діяльності соціального педагога закладу загальної середньої освіти в межах реалізації освітньої реформи «Нова українська школа», ми можемо зробити проміжні висновки:

Превентивна робота соціального педагога є важливою складовою освітнього процесу, яка спрямована на попередження асоціальних проявів серед учнів і на формування здорової соціально-психологічної атмосфери в школі. Ця діяльність включає організацію різноманітних профілактичних заходів, проведення тренінгів та індивідуальних консультацій для запобігання проявам негативної поведінки.

У межах впровадження реформи НУШ, діяльність соціального педагога зосереджується на розвитку в учнів таких компетентностей, як соціальна активність, критичне мислення, емоційний інтелект і навички комунікації. Сучасна школа вимагає креативного підходу під час реалізації профілактичних заходів. Соціальний педагог повинен активно співпрацювати з батьками та вчителями, формуючи єдину систему підтримки для всебічного розвитку учнів.

Індивідуальна допомога соціального педагога учням із важкою поведінкою націлена на корекцію їхніх вчинків, сприяє в навчанні та соціалізації. Цей процес охоплює діагностику проблем учня, розробку персоналізованого плану розвитку та регулярне консультування, нерідко за участю батьків або опікунів. Соціальний педагог допомагає таким учням долати внутрішні конфлікти, усувати соціальні бар'єри, розвивати емоційну стабільність і покращувати комунікаційні здібності, що сприяє їхній адаптації в шкільному середовищі та зменшенню впливу негативних факторів.

Отже, роль соціального педагога є надзвичайно важливою для підтримки учнів і запобігання негативним явищам, що стає особливо значущим у контексті реформи НУШ. Його діяльність сприяє цілісному розвитку учнів та створенню безпечного освітнього простору. Превентивні заходи та індивідуальна допомога дають змогу краще підтримати таких учнів, які

потребують додаткової уваги, і формувати більш гармонійне та інклюзивне шкільне середовище.

Емпіричне дослідження особливостей превентивної роботи соціального педагога у закладі загальної середньої освіти здійснювалось нами за допомогою наступних методик: Опитувальник для учнів 7-9 класів «Рівень превентивної роботи соціального педагога у вашому навчальному закладі»; Анкета «Роль соціального педагога у допомозі педагогам закладу загальної середньої освіти в превентивній діяльності».

У дослідженні взяли участь 50 респондентів, серед яких 30 здобувачів освіти різного віку: віком від 12 до 15 років, серед яких 15 хлопців та 15 дівчат; 20 учителів з педагогічним стажем від 0 до 10 і більше років.

Результати опитувальника показують те, що більшість учнів знають, хто такий соціальний педагог у їхньому навчальному закладі. Багато з них чули від класного керівника, вчителів, однокласників, яка саме специфіка його роботи, і як саме він може допомогти в складних життєвих ситуаціях. Значна частина учнів стверджує, що соціальний педагог проводить профілактичні заходи у їхньому навчальному закладі. Якщо підіймати питання про проведення даного роду заходів, то більшість учнів хотіли б, щоб для них було проведено тренінги/бесіди на тему «Булінг, і як йому протидіяти», «Як уникати конфліктів», «Дружба і відносини між однолітками» у відсотковому і цифровому еквіваленті вони знаходяться практично на одному рівні серед бажаних. Якщо говорити про те чи звертались особисто учні по допомогу чи консультацію до соціального педагога, то половина опитаних не звертались, але б хотіли, а ті хто звертався стверджують, що фахівець дуже їм допоміг. Багатьом було важко відповісти на питання, чи вважають опитані соціального педагога відкритим і готовим допомогти. Діти готові звертатись до соціального педагога про допомогу, але багатьом при цьому трохи не зручно. Якщо підіймати питання, які теми або проблеми учнів хотіли б обговорювати з соціальним педагогом у майбутньому, то респонденти обирали декілька теми - «Проблеми у спілкуванні з однолітками», «Як справлятися зі стресом і

тривожністю», «Як уникати негативних впливів». Також здобувачі освіти хочуть, аби соціальний педагог проводив більше інтерактивних занять, а саме тренінги, рольові ігри.

Анкетуючи педагогічних працівників ми побачили, що значна частина учителів вважає превентивну роботу у їхньому закладі освіти дуже ефективною, половина визначають скоріше ефективною. Всі освітяни ствердно сказали, що соціальний педагог регулярно бере активну участь у плануванні превентивних заходів у закладі. Педагоги визначили, що в закладі освіти де вони працюють здійснюються такі види превентивної діяльності здійснюються соціальним педагогом, зокрема, це лекції, тренінги для учнів, індивідуальні консультації з учнями, співпраця з батьками, профілактика булінгу та конфліктів, робота з педагогічним колективом. Про взаємодію соціального педагога із ними половина стверджує, що фахівець скоріш активно співпрацює. Також, соціальний педагог, з відповідей педагогів, регулярно проводить роботу з батьками учнів у межах превентивної діяльності. Після роботи соціального педагога з проблемними учнями, педагоги багать якісні але помірні зміни в поведінці, зокрема, це зниження рівня агресії, зменшення кількості конфліктів, поліпшення комунікаційних навичок учнів, підвищення рівня довіри до педагогів. Усі освітяни за те, що потрібно розширити участь соціального педагога у превентивній діяльності закладу.

На основі отриманих результатів емпіричного дослідження ми розробили тренінгову програму з розвитку професійних компетентностей сучасного соціального педагога. Тривалість програми 20 годин, включає в себе 4 навчальні дні по 5 годин. У даній програмі використовується групова форма роботи. У програмі тренінгу використовуються вправи та методи, які мають на меті забезпечити конструктивну роботу в групах; формування у соціальних педагогів нових професійних компетентностей, знань, вмінь та навичок.

Також результатом нашого дослідження є розроблені та обґрунтовані методичні поради соціальним педагогам закладів загальної-середньої освіти щодо їхньої роботи з важковиховуваними здобувачами освіти.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ

- 1.Алексеевко Т. Ф. Виховне середовище. Енциклопедія освіти /Нац. акад. пед. наук. України; [гол. ред. В. Г. Кремень]: 2-ге вид., допов. та перероб. Київ: Юрінком Інтер, 2021. С. 118
- 2.Безпалько О. В. Соціальна педагогіка : навч. посіб. / О.В. Безпалько, І.Д. Зверєва, Т.Г. Веретенко. ; За ред. О. В. Безпалько. К. : Академвидав, 2013 (2014).312 с.
- 3.Безпалько О.В. Оптимізація підготовки соціальних педагогів у сучасному освітологічному просторі [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.psyh.kiev.ua> (дата звернення: 02.11.2024)
- 4.Безпалько, О. В. Соціально-психологічна підтримка учнів у середніх навчальних закладах. – Київ: КМПУ ім. Б. Д. Грінченка, 2007. – 320 с.
- 5.Бею, Ю. І. Превентивна робота соціального педагога в умовах Нової української школи. – Чернігів: ЧНУ ім. П. Могили, 2021.
- 6.Бондарук, Т. М. Превентивне виховання як основа соціально-педагогічної роботи з учнями // Педагогічний альманах. – 2020. – № 2. – С. 35–42.
- 7.Боровець О. Освітнє середовище початкової школи: сучасні підходи та вимоги. Інноватика у вихованні. 2019. Вип. 9. С. 114–120. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/inuv_2019_9_15.
- 8.Веретенко, Т. Г. Формування превентивного виховного середовища в закладах загальної середньої освіти // Наукові записки Ніжинського державного педагогічного університету. – 2008. – № 1. – С. 173–176.
- 9.Гобод, І. Робота із запобігання насильству в загальноосвітньому навчальному закладі / І. Гобод // Заступник директора школи . - 2012. - № 10. - С. 36-47.
- 10.Григорович, Р. Соціально-психологічний супровід учнів групи ризику / Р. Григорович // Заступник директора школи . - 2015. - № 11. - С. 32-39.
- 11.Гриневиц Л. Концептуальні ідеї реформи «Нова українська школа» у світлі української педагогічної думки, 2022.

12. Дацко, О. Навички безконфліктного спілкування учнів : програма занять з елементами тренінгу для старшокласників / О. Дацко // Соціальний педагог. - 2015. - № 7. - С. 23-49. - Бібліогр. у кінці ст.

13. Деркач, О. Арт-терапевтичні техніки в роботі соціального педагога / О. Деркач // Соціальний педагог. - 2008. - № 2. - С. 15-28.

14. Діжур, Н. В. Девіантна поведінка - наслідок невдалого процесу соціалізації: корекційно-розвивальні заняття / Н. В. Діжур. // Шкільному психологу. Усе для роботи . - 2016. - № 9 : Соціальний педагог. - С. 4-6.

15. Єфремова, Г. Л. Педагогічні засади взаємодії соціального педагога з важковиховуваними дітьми / Г. Л. Єфремова // Шкільному психологу. Усе для роботи . - 2012. - № 5 : вкладка. - С. 1-12.

16. Закон України про освіту, 2017, № 38-39, ст.380. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 18.11.2024)

17. Іванова, Н. О. Соціальний педагог у профілактиці булінгу серед учнівської молоді // Соціальна педагогіка: теорія та практика. – 2021. – № 1. – С. 52–58.

18. Інноваційні технології в сучасному освітньому просторі; Г.Л. Єфремова : Монографія. Суми, 2022. с. 99-100.

19. Іщенко Л., Мельникова О. Роль превентивної педагогічної діяльності у формуванні моральних установок сучасних дошкільників. Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи. 2020. Вип. 1(3). Ч. 1. С. 72–81.

20. Капська, А. Й. Соціальна педагогіка: теорія і технології. – Київ: Центр навчальної літератури, 2006. – 320 с.

21. Каткова, Т. Корекція девіантної поведінки підлітків : методичні матеріали / Т. Каткова. - // Соціальний педагог. - 2011. - № 1. - С. 31-39.

22. Кириленко, В. Корекційна робота психолога та соціального педагога / соціального працівника з профілактики й подолання агресивної поведінки молодих школярів / В. Кириленко // Початкова шк. 2018. № 2. С. 50-53.

23. Комар, В. Просвітницько-профілактична робота соціального педагога з дітьми та їхніми батьками / В. Комар // Соціальний педагог. 2017. № 2 (112), лютий. С. 42-46.
24. Концепція превентивного виховання дітей та молоді України (1998). – Київ: МОН України.
25. Концепція превентивного виховання дітей та молоді України, затверджена наказом Міністерства освіти і науки України від 1998 р.
26. Кравченко, В. П. Превентивна діяльність соціального педагога в умовах закладу загальної середньої освіти: Дис. канд. пед. наук. – Київ, 2020. – 180 с.
27. Краус Б. Основи соціальної педагогіки. – Прага: Портал, 2008. – 320 с.
28. Кубіцький С. О. Технології соціально-педагогічної роботи в зарубіжних країнах: навч. посібник / С. О. Кубіцький. – Ніжин: Видавець. ПП Лисенко М. М. – 2013. – 278 с.
29. Лист Міністерства освіти і науки України від 13.05.2022 № 1/5119-22 «Про здійснення превентивних заходів серед дітей та молоді в умовах воєнного стану в Україні». URL: <https://cutt.ly/gKym6sK>.
30. Матус, Р. Булінг у школі: як запобігти трагедії / Р. Матус // Соціальний педагог. - 2017. - N 12. - С. 40-45.
31. Мельникова О. Превентивне виховання дітей дошкільного віку – педагогічна проблема сучасності. Педагогічний часопис Волині. 2017. №4 (7). С. 24–30
32. Методичні рекомендації щодо організації превентивної роботи у закладах загальної середньої освіти. МОН України, 2019.
33. Мурашкевич О. А. Технології соціальної роботи в зарубіжних країнах: навч.-метод. посібник / О. А. Мурашкевич. – Луганськ: Вид-во ДЗ “Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”. – 2013. – 202 с.
34. Національне опитування «Визначення масштабів наркотичної та алкогольної залежності. Громадські наслідки», 28.04.2021. URL: <https://cutt.ly/CJ6o0vD>.

35.Нікітіна, Л. Профілактика агресивності й жорстокості серед неповнолітніх і молоді / Л. Нікітіна // Соціальний педагог. - 2010. - № 3. - С. 12-21.

36.Нова українська школа: poradnik dla vchytel'ya; pid zag. red. N. M. Bibik. K.: TOB «Vydavnychyy dim «Plyady», 2017. 206 s.

37.Омельченко А., Романовська Л. Превентивна діяльність соціального педагога в закладі загальної середньої освіти. Формування особистості сучасного фахівця як суб'єкта самотворення в умовах освітнього простору: матеріали XIV Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 28 листопада 2024 р.) / за ред. О. В. Варгатої, Д. Є. Карпової. Хмельницький національний університет: кафедра психології та педагогіки. Хмельницький. 2024. С.216-221.

38.Павлик, Н. П. (2006). Компетентність як категорія теорії виховання. Гуманітарний вісник державного вищого навчального закладу «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»: науко.-теорет. зб. С. 354–357.URL: <http://eprints.zu.edu.ua/4454/1/1Kompetent.pdf> (дата звернення: 25.11.2024).

39.Превентивна педагогіка – нова філософія виховання // Електронний репозитарій НаУКМА. – 2019.

40.Пришляк О. Особливості професійного розвитку фахівців соціально-педагогічної сфери. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Педагогіка. Соціальна робота. 2014. Вип. 30. С. 144-147, 150-154.

41.Програма «Нова українська школа» у поступі до цінностей. (2018). Інститут проблем виховання НАПН України. URL: <https://ipv.org.ua/prohrama-nova-ukrainska-shkola/> (дата звернення: 26.11.2024).

42.Просвітницько-профілактична діяльність соціального педагога загальноосвітніх закладів Афанасьєва, В. В. Педагогічна профілактика агресивної поведінки підлітків в умовах загальноосвітньої школи / В. В.

Афанасьєва // Соціальна педагогіка: теорія та практика . - 2010. - № 2. - С. 55-61.

43.Семенова, Л. А. Основи соціально-педагогічної діяльності. – Київ: Видавництво «Освіта», 2018. – 270 с.

44.Соціальний педагог у системі соціально-правового захисту дітей та молоді // Електронний архів СНУ ім. Лесі Українки. – 2020.

45.Сургова С. Ю. «Підготовка майбутніх соціальних працівників до превентивної діяльності : монографія» / С. Ю. Сургова. - Миколаїв : Іліон, 2021. - 252 с.

46.Талько, М. Протидія торгівлі людьми : організація профілактичної роботи в загальноосвітніх навчальних закладах / М. Талько. - // Соціальний педагог. 2013. - № 9. - С. 11-17.

47.Туріщева, Л. В. Корекційна робота соціального педагога : ігри та вправи / Л. В. Туріщева. - Х. : Видавнича група "Основа", 2012. - 127 с. - (Соціальному педагогу)

48.Формування превентивного виховного середовища загальноосвітнього навчального закладу : навч.-метод. посіб. / Єжова О. О., Кириченко В. І., Тарасова Т. В., Федорченко Т. Є., Муромець В. Г., Нечерда В. Б., Оржеховська В. М., Кириленко С. В. ; [За заг. ред. д.п.н., проф. Оржеховської В. М.]. — Кіровоград : Імекс ЛТД, 2014. — 172 с. ISBN 978-966-189-295-7

49.Харчишина, М. О. Діяльність соціального педагога з важковиховуваними дітьми / М. О. Харчишина // Шкільному психологу. Усе для роботи - 2016. - № 9 : Вкладка Соціальний педагог - С. 1-3.

50.Шейко, Л. О. Профілактика девіантної поведінки у підлітковому віці / Л. О. Шейко // Шкільному психологу. Усе для роботи . - 2012. - № 1. - С. 18-1-18-12.

51.Юрків, Я. І. Умови вирішення конфліктів у підлітковому середовищі соціальним педагогом / Я. І. Юрків. // Соціальна педагогіка: теорія та практика. - 2013. - № 2. - С. 32-39.

52.Anderberg, M. In Search of a Social Pedagogical Profession in Schools: Missions and Roles Under Reconsideration. // International Journal of Social Pedagogy [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://journals.uclpress.co.uk> (дата звернення: 29.11.2024).

53.Cameron, C. Social Pedagogy in the Classroom: Building Relational Competence. // International Journal of Social Pedagogy. – 2019. – Vol. 8, No. 1. – P. 85–97.

54.Čech, T. The Role of Social Pedagogues in the School Environment. // Pedagogicka Orientace. – 2020. – Vol. 4, No. 1. – P. 536–541.

55.Fielding, M., Moss, P. Relational Education as a Tool for Social Inclusion. – Лондон: UCL Press, 2015. – 230 с.

56.Hroncová, J., Emmerová, I. Sociálny pedagóg v škole v teoretickej reflexii a praxi. – Banská Bystrica: Belianum, 2015. – 264 с.

57.Procházka, M. Coordination of Preventive Measures in Schools. – Дис. канд. пед. наук. – Університет Масарика, Брно, 2018. – 150 с.

58.Trevithick, P. Relational Practice in Social Pedagogy [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://discovery.ucl.ac.uk> (дата звернення: 30.11.2024).

ДОДАТКИ

ДОДАТОК «А»

Опитувальник для учнів 7-9 класів «Рівень превентивної роботи соціального педагога у вашому навчальному закладі»

Мета опитувальника: Зібрати думки учнів про превентивну роботу соціального педагога в школі, а також дізнатися, як вони оцінюють її корисність та ефективність.

Інструкція: Опитувальник є анонімним, тому відповідайте щиро. Ваші відповіді допоможуть зробити шкільне середовище безпечнішим і приємнішим для навчання.

Блок №1. Загальні питання

1. Чи знаєш ти, хто такий соціальний педагог у вашій школі?

- ❖ Так
- ❖ Важко відповісти
- ❖ Ні

2. Чи знаєш ти, як соціальний педагог може допомогти учням у складних ситуаціях?

- ❖ Так, знаю
- ❖ Чув/чувала дещо
- ❖ Не знаю

Блок №2. Оцінка превентивної роботи соціального педагога

1. Чи проводив соціальний педагог профілактичні бесіди або лекції на важливі теми (булінг, конфлікти, шкідливі звички)?

- ❖ Так, часто
- ❖ Іноді
- ❖ Дуже рідко
- ❖ Ніколи

2. Які з цих тем для тебе були найцікавішими або найкориснішими? (обери всі варіанти, що підходять тобі)

- ❖ Як уникати конфліктів

Продовження ДОДАТКУ «А»

- ❖ Булінг і як йому протидіяти
- ❖ Шкідливі звички і як їх уникати
- ❖ Безпека в інтернеті
- ❖ Дружба і відносини між однолітками

3. Чи звертався ти особисто до соціального педагога за порадою або допомогою?

- ❖ Так
- ❖ Ні, але хотів/хотіла б
- ❖ Ні, не відчуваю потреби

4. Якщо так, чи допомогла тобі консультація соціального педагога?

- ❖ Так, дуже допомогла
- ❖ Частково допомогла
- ❖ Не допомогла

Блок №3. Оцінка доступності та ставлення соціального педагога

1. Чи вважаєш ти соціального педагога відкритим і готовим допомогти?

- ❖ Так, завжди відкритий/відкрита
- ❖ Іноді відкритий/відкрита
- ❖ Складно сказати
- ❖ Ні, не завжди відкритий/відкрита

2. Чи знаєш ти, як звернутися до соціального педагога, якщо потрібна допомога?

- ❖ Так, знаю
- ❖ Не зовсім розумію, як
- ❖ Ні, не знаю

3. Чи було б тобі зручно звертатися до соціального педагога у разі потреби?

- ❖ Так, було б зручно
- ❖ Можливо, але трохи незручно

Продовження ДОДАТКУ «А»

- ❖ Ні, не зручно

Блок №4. Пропозиції та покращення

1. Які теми або проблеми ти б хотів/хотіла обговорювати з соціальним педагогом у майбутньому? (обери всі варіанти, що підходять до тебе)

- ❖ Проблеми у спілкуванні з однолітками
- ❖ Як справлятися зі стресом і тривожністю
- ❖ Безпека в інтернеті
- ❖ Як правильно будувати стосунки з батьками
- ❖ Як уникати негативних впливів (алкоголь, куріння тощо)

2. Чи хотів/хотіла б ти, щоб соціальний педагог проводив більше інтерактивних занять (тренінги, рольові ігри тощо)?

- ❖ Так, це було б цікаво
- ❖ Мені все одно
- ❖ Ні, не цікаво

Дякуємо за твої відповіді! Твої відповіді допоможуть соціальному педагогу краще розуміти потреби учнів і створити для них комфортне та безпечне шкільне середовище.

ДОДАТОК «Б»**Анкета «Роль соціального педагога у допомозі педагогам закладу загальної середньої освіти в превентивній діяльності»**

Мета анкети: Визначити роль соціального педагога в превентивній діяльності школи, рівень його участі в профілактичній роботі та ефективність превентивних заходів у навчальному закладі.

Інструкція: Будь ласка, відповідайте на запитання анкети відповідно до своєї думки та досвіду роботи. Відповіді допоможуть вдосконалити превентивну роботу у вашому закладі.

Блок №1. Загальна інформація

1. Стаж роботи в освітній сфері:

- Менше 1 року
- Від 1 до 5 років
- Від 5 до 10 років
- Більше 10 років

2. «Як ви оцінюєте свій рівень підготовки для роботи у сфері превентивної діяльності?»

- Високий
- Середній
- Низький

Блок №2. Загальна оцінка превентивної діяльності у закладі освіти

1. Наскільки ефективною, на вашу думку, є превентивна робота у вашому закладі освіти?

- Дуже ефективна
- Скоріше ефективна
- Середня
- Скоріше неефективна
- Зовсім неефективна

2. Чи бере соціальний педагог активну участь у плануванні превентивних заходів у закладі?

Продовження ДОДАТКУ «Б»

- Так, регулярно
- Іноді
- Рідко
- Не бере участі

3. Які види превентивної діяльності здійснюються соціальним педагогом у вашому закладі? (оберіть всі, що підходять)

- Лекції, тренінги для учнів
- Індивідуальні консультації з учнями
- Співпраця з батьками
- Профілактика булінгу та конфліктів
- Робота з педагогічним колективом

Блок №3. Співпраця з учасниками освітнього процесу

1. Наскільки активно соціальний педагог взаємодіє з іншими педагогами у процесі превентивної діяльності?

- Дуже активно
- Скоріше активно
- Середньо
- Скоріше пасивно
- Пасивно -

2. Як часто соціальний педагог проводить роботу з батьками учнів у межах превентивної діяльності?

- Регулярно
- Іноді
- Рідко
- Не працює з батьками у цій сфері

Блок №4. Оцінка результативності роботи соціального педагога у превентивній діяльності

1. Чи помічаєте ви позитивні зміни серед учнів завдяки роботі соціального педагога?

Продовження ДОДАТКУ «Б»

- Так, значні
- Так, помірні
- Не дуже помітні
- Змін немає

2. Які конкретні зміни ви спостерігаєте у поведінці учнів завдяки превентивній діяльності? (оберіть всі, що підходять)

- Зниження рівня агресії
- Зменшення кількості конфліктів
- Поліпшення комунікаційних навичок учнів
- Підвищення рівня довіри до педагогів

3. Чи потрібно, на вашу думку, розширити участь соціального педагога у превентивній діяльності закладу?

- Так, безумовно
- Скоріше так
- Не обов'язково
- Ні

Дякуємо за ваші відповіді! Ваші думки допоможуть у вдосконаленні превентивної діяльності та підтримці соціальних педагогів у створенні безпечного та сприятливого освітнього середовища для всіх учнів.

**«ТРЕНІНГОВА ПРОГРАМА З РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНИХ
КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА У СФЕРІ
ПРЕВЕНТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ»**

Заняття №1

«Основи превентивної діяльності соціального педагога»

Лекція «Значення превентивної діяльності у роботі соціального педагога»

Тривалість: 45 хвилин

Мета лекції: Ознайомити слухачів із значенням превентивної діяльності у роботі соціального педагога, розкрити її актуальність у сучасних умовах, визначити завдання соціального педагога в контексті Нової української школи (НУШ), а також розглянути правові основи та нормативну базу превентивної діяльності в Україні.

План лекції:

1.Огляд актуальності превентивної роботи: Сучасні виклики: соціальні, економічні, психологічні та освітні фактори; Ризики та загрози для дітей та молоді (насильство, булінг, адикції, суїцидальна поведінка); Мета превентивної роботи: створення безпечного середовища, формування навичок здорового способу життя, розвиток стресостійкості; Досвід європейських країн: превенція як основа роботи із вразливими категоріями населення.

2.Роль і завдання соціального педагога в рамках освітньої реформи НУШ

➤ **Нова українська школа:** Перехід до компетентнісного підходу. Формування психологічно безпечного середовища для навчання.

➤ **Функції соціального педагога:** Виявлення та аналіз проблем учнів. Проведення профілактичної роботи з учнями, батьками та педагогічним колективом. Взаємодія з соціальними службами, правоохоронними органами, медичними закладами.

➤

Продовження ДОДАТКУ «В»

➤ **Ключові завдання:** Інформування та просвітництво (лекції, тренінги, консультації). Індивідуальна допомога дітям із ризикової групи. Впровадження програм профілактики (антибулінгові програми, програми протидії адикціям тощо).

3. Правові основи і нормативна база превентивної діяльності в Україні

➤ **Основні нормативно-правові документи:**

- Конституція України: права дитини (ст. 52, 53).
- Закон України «Про освіту» (особлива увага до ст. 26, яка визначає роль соціального педагога).
- Закон України «Про охорону дитинства».
- Закон України «Про протидію булінгу».
- Постанова Кабінету Міністрів №800 «Про затвердження Концепції розвитку інклюзивного освітнього середовища».
- Конвенція ООН про права дитини.

➤ **Програми та концепції:**

- Національна стратегія у сфері прав людини.
- Державні програми з профілактики ВІЛ/СНІДу, протидії домашньому насильству, запобігання торгівлі людьми.
- Концепція виховання здорового способу життя дітей та молоді в Україні.

➤ Практичне впровадження нормативних актів у діяльність соціального педагога.

Основні поняття лекції:

- **Превентивна діяльність** – система заходів, спрямованих на запобігання негативним явищам у дитячому та молодіжному середовищі.
- **Булінг** – систематичне цькування або насильство.
- **Інклюзія** – залучення всіх дітей до навчального процесу, незалежно від їхніх можливостей.

Продовження ДОДАТКУ «В»

• **Компетентнісний підхід** – підхід до навчання, який акцентує увагу на формуванні практичних навичок та умінь.

Обговорення та практична частина:

1. Питання для дискусії: Чому превентивна діяльність є ключовою у роботі соціального педагога? Які найбільш актуальні загрози ви спостерігаєте у школах вашого регіону? Як підвищити ефективність співпраці соціального педагога з іншими організаціями?

2. Практичне завдання: Розробіть коротку профілактичну програму для учнів 5-6 класів, спрямовану на запобігання булінгу та складіть план тренінгу для батьків на тему «Як виявити ризики у поведінці дитини».

Висновки: Превентивна діяльність – це запорука безпечного та гармонійного розвитку дітей і молоді. Соціальний педагог відіграє ключову роль у створенні сприятливого середовища в умовах освітньої реформи. Ефективна превентивна робота можлива лише за умови дотримання правової бази та залучення всіх зацікавлених сторін.

Сесія «Типи превентивних заходів і методи профілактики асоціальних явищ»

Тривалість: 1 година

Мета сесії: Ознайомити учасників із типами превентивних заходів та методами профілактики асоціальних явищ, розвинути розуміння їхнього значення, класифікації та практичного застосування у роботі з дітьми та молоддю.

План сесії:

1. Вступна частина: Актуальність теми; Що таке асоціальні явища (визначення та приклади: булінг, наркоманія, правопорушення, насильство, соціальна ізоляція); Роль превентивної діяльності у запобіганні асоціальним явищам.

2. Основна частина: Аналіз видів превентивної діяльності: первинна, вторинна та третинна профілактика; Визначення ключових методів

Продовження ДОДАТКУ «В»

профілактики: інформаційно-просвітницькі, соціально-розвиваючі, корекційно-реабілітаційні.

3.Практична частина: Розробка превентивних програм для різних вікових груп; Вибір і адаптація методів профілактики до конкретних ситуацій.

4.Підсумки та обговорення: Висновки за результатами роботи; Питання та відповіді.

Деталізація змісту:

1. Аналіз видів превентивної діяльності

Первинна профілактика

Мета: Запобігання виникненню асоціальних явищ у цілому.

Цільова аудиторія: Вся популяція (наприклад, усі учні школи).

Приклади заходів: Освітні кампанії про шкідливість куріння, алкоголю та наркотиків; Виховні години на теми здорового способу життя; Створення безпечного середовища у школі та громаді.

Методи: Лекції, тренінги, соціальна реклама.

Вторинна профілактика

Мета: Виявлення ризиків та раннє втручання.

Цільова аудиторія: Групи ризику (наприклад, діти з неблагополучних родин).

Приклади заходів: Раннє виявлення булінгу та робота з агресорами; Інтерактивні заняття з учнями, які демонструють девіантну поведінку; Організація груп підтримки для підлітків.

Методи: Спостереження, консультації, індивідуальні бесіди

Третинна профілактика

Мета: Реабілітація та соціалізація осіб, які вже стикнулися з асоціальними явищами.

Цільова аудиторія: Люди, які пережили кризові ситуації, або мають девіантний досвід.

Продовження ДОДАТКУ «В»

Приклади заходів: Індивідуальна психотерапія для підлітків після правопорушень; Реабілітаційні програми для дітей, які страждають від наркозалежності; Допомога у відновленні соціальних навичок.

Методи: Терапія, тренінги з навичок соціальної адаптації, робота з родинками.

2. Визначення ключових методів профілактики

Інформаційно-просвітницькі методи

Мета: Підвищення обізнаності про ризики асоціальної поведінки.

Форми: Лекції, семінари, вебінари; Поширення інформаційних буклетів; Соціальна реклама.

Приклади: Уроки з правової грамотності; Кампанії проти куріння або насильства.

Переваги: Охоплює широку аудиторію, знижує рівень необізнаності.

Соціально-розвиваючі методи

Мета: Розвиток навичок, що сприяють позитивній соціалізації.

Форми: Тренінги з комунікації, самоконтролю, вирішення конфліктів. Розвивальні ігри. Включення до колективної творчості (гуртки, секції).

Приклади: Розвиток емоційного інтелекту через арт-терапію. Групові вправи для формування командної роботи.

Переваги: Сприяє довгостроковим змінам у поведінці.

Корекційно-реабілітаційні методи

Мета: Робота з тими, хто вже має досвід асоціальної поведінки.

Форми: Індивідуальні консультації, групова терапія, програми ресоціалізації.

Приклади: Робота з підлітками, які скоїли правопорушення; Програми соціальної адаптації для жертв насильства.

Переваги: Допомагає інтегрувати особу в суспільство.

Практична частина:

1.Завдання для учасників:

Продовження ДОДАТКУ «В»

•**Групова робота:** Розробіть приклади заходів первинної, вторинної та третинної профілактики для конкретного випадку (наприклад, булінг у школі).

•**Розігрування ситуацій:** Складіть сценарій бесіди соціального педагога з учнем із групи ризику.

•**Кейс-стаді:** Аналіз реальної ситуації з девіантною поведінкою та розробка стратегії втручання.

2.Обговорення результатів: Представлення розроблених програм та обговорення можливих викликів під час їх реалізації.

Висновки: Профілактика асоціальних явищ є багаторівневою системою, що включає первинну, вторинну та третинну діяльність. Ефективне застосування методів профілактики потребує врахування вікових, соціальних та психологічних особливостей цільової аудиторії. Соціальний педагог має працювати комплексно, поєднуючи просвітництво, розвиток соціальних навичок і реабілітацію.

Практичне заняття «Розробка профілактичного плану»

Тривалість: 2 години

Мета заняття: Навчити учасників створювати ефективні профілактичні плани для класу або навчальної групи з урахуванням вікових, соціальних та психологічних особливостей учнів. Розвинути навички роботи в команді та презентації розроблених матеріалів.

Структура заняття:

1.Вступна частина (10 хвилин): Ознайомлення з темою заняття; Роз'яснення мети практичного заняття; Ознайомлення з етапами розробки профілактичного плану; Розподіл на групи.

2.Основна частина (1 година 30 хвилин): Групова робота з розробки профілактичного плану та презентація результатів і обговорення

3.Підсумкова частина (20 хвилин): Аналіз робіт, визначення сильних сторін і недоліків; Рекомендації щодо покращення профілактичної роботи; Узагальнення результатів.

Продовження ДОДАТКУ «В»

Вступна частина:

➤ **Що таке профілактичний план?** Це система заходів, спрямованих на запобігання негативним явищам у колективі та створення сприятливого середовища. Профілактичний план має включати: Аналіз потреб і проблем класу/групи. Чітко сформульовані цілі. Конкретні заходи з часовими рамками. Методи оцінки ефективності.

➤ **Приклади напрямків для профілактичного плану:** Запобігання булінгу. Підвищення рівня психологічної безпеки. Формування здорового способу життя. Розвиток соціальних навичок.

➤ **Інструктаж для групової роботи:** Учасники діляться на групи по 3-5 осіб. Кожна група отримує завдання розробити профілактичний план для заданої ситуації або класу. Обмеження часу на виконання завдання – 45 хвилин. Результати мають бути представлені у формі таблиці або презентації.

Основна частина:

1. Групова робота з розробки профілактичного плану

Етапи роботи:

➤ **Аналіз потреб та проблем класу/групи:** Визначення основних ризиків та асоціальних проявів у колективі. Обговорення потенційних причин проблем. Вибір пріоритетного напрямку профілактичної роботи.

➤ **Формулювання мети і завдань профілактичного плану:** Мета має бути чіткою, конкретною, досяжною та вимірюваною. Завдання – короткі кроки для досягнення мети.

➤ **Розробка заходів профілактики:** Визначення форм роботи (лекції, тренінги, інтерактивні ігри, консультації). Вибір відповідальних осіб (соціальний педагог, класний керівник, психолог, учні). Установлення термінів виконання.

➤ **Методи оцінки ефективності:** Збір зворотного зв'язку (анкетування, інтерв'ю). Спостереження за змінами у поведінці учнів. Порівняння кількісних та якісних показників до і після заходів.

Продовження ДОДАТКУ «В»

•Приклад завдання для групи:

- ✓ Ситуація: у класі спостерігається систематичний булінг.
- ✓ Завдання: розробіть профілактичний план для вирішення проблеми.
- ✓ Ціль: Зменшити випадки булінгу на 50% за 6 місяців.
- ✓ Завдання: Проведення антибулінгових тренінгів, створення анонімної скриньки довіри, індивідуальна робота з агресорами та жертвами.

2. Презентація результатів і обговорення: Кожна група презентує свій профілактичний план, пояснюючи: Основні проблеми класу, цілі та завдання, заходи профілактики, методи оцінки ефективності.

•Обговорення: Що було найскладнішим у процесі розробки? Які методи здаються найбільш ефективними? Чи можна адаптувати цей план для інших класів?

Підсумкова частина:

➤ **Аналіз розроблених планів:** Оцініть: Чіткість формулювання цілей. Реалістичність та дієвість заходів. Креативність у підході. Підкресліть сильні сторони кожного плану. Зробіть рекомендації щодо вдосконалення.

➤ **Рекомендації для майбутньої роботи:** Регулярно оновлюйте профілактичні плани. Враховуйте зворотний зв'язок від учнів, батьків та колег. Застосовуйте інтерактивні методи для залучення учасників.

➤ **Узагальнення результатів:** Превентивна робота – це комплексна діяльність, яка потребує аналізу, планування та оцінки ефективності. Соціальний педагог має враховувати індивідуальні особливості колективу та знаходити творчі підходи до вирішення проблем.

Рефлексійне коло «Очікування та цілі»

Тривалість: 45 хвилин

Мета: Створити сприятливу атмосферу для обміну думками та самовираження. З'ясувати індивідуальні очікування учасників від тренінгу.

Продовження ДОДАТКУ «В»

Допомогти учасникам визначити власні цілі, які вони прагнуть досягти під час тренінгу. Налаштувати групу на активну та цілеспрямовану роботу.

Структура рефлексійного кола:

➤ **Вступна частина:** Ознайомлення з форматом рефлексійного кола. Роз'яснення важливості очікувань та цілей у навчальному процесі. Мотивація до відкритого і щирого обміну думками.

➤ **Основна частина:** Обговорення індивідуальних очікувань від тренінгу. Визначення індивідуальних цілей учасників.

➤ **Підсумкова частина:** Узагальнення очікувань та цілей, визначення спільної мети групи, рефлексія щодо початку тренінгу.

Деталізація етапів:

1. Вступна частина: Налаштування групи

• **Роз'яснення формату роботи:** Рефлексійне коло – це метод, де всі учасники мають рівні можливості висловити свої думки. Правила кола: Один говорить, інші слухають; Висловлюємося відкрито, але з повагою до інших; Уникнення критики чи оцінювання.

• **Коротке мотиваційне слово:** «Кожен із нас прийшов сюди з певними очікуваннями. Коли ми знаємо, чого прагнемо, легше досягати результатів. Давайте поділимося своїми думками, щоб побудувати наш тренінг максимально корисно для кожного».

2. Основна частина. **Обговорення індивідуальних очікувань від тренінгу**

• **Інструкція для учасників:** «Давайте розпочнемо з обговорення ваших очікувань. Чого ви прагнете від цього тренінгу? Що для вас буде успішним результатом? Висловлюйтесь вільно – тут немає правильних чи неправильних відповідей».

• **Приклади очікувань:** Отримати нові знання або практичні навички, знайти рішення для певної проблеми, надихнутися досвідом інших учасників, поліпшити свої професійні чи комунікативні навички.

Продовження ДОДАТКУ «В»

•**Модерація:** Модератор створює дружню атмосферу, заохочує висловлюватися і запевняє, що всі думки будуть враховані. Якщо хтось не хоче висловлюватися, модератор може запропонувати подумати про це під час роботи в тренінгу.

Визначення індивідуальних цілей учасників

•**Інструкція для учасників:** «Тепер ми спробуємо перетворити ваші очікування у конкретні цілі. Задайте собі питання: “Що саме я хочу досягти до кінця тренінгу? Як це мені допоможе у моїй роботі чи житті?”».

•**Підходи до формулювання цілей:** Цілі мають бути конкретними, досяжними та вимірюваними. Наприклад: Не просто «Дізнатися більше про булінг», а «Навчитися використовувати три конкретні методи профілактики булінгу у своїй роботі»; Не «Отримати нові знання», а «Зрозуміти, як застосувати техніки командної роботи в класі».

•**Модерація:** Модератор допомагає уточнити та конкретизувати цілі учасників, якщо вони занадто загальні.

3. Підсумкова частина

•**Узагальнення:** Модератор записує загальні очікування та цілі (наприклад, на дошці або фліпчарті). Знаходить спільні цілі для всієї групи (наприклад, підвищення професійної майстерності, налагодження комунікації з учнями тощо).

•**Підтвердження важливості участі:** «Дякую за вашу відкритість і готовність поділитися. Ми врахуємо всі ваші очікування і цілі, щоб зробити тренінг максимально корисним для вас».

•**Рефлексія:** Запропонувати учасникам коротко висловитися: Що вони відчують після першої вправи? Чи готові вони активно включатися у роботу тренінгу?

Інструменти для проведення:

•**Матеріали:** Фліпчарт або дошка для запису ключових думок. Картки чи стікери для учасників, щоб вони могли записати свої цілі.

Продовження ДОДАТКУ «В»

•**Додаткові методи:** Можна використовувати символічний предмет (наприклад, м'яч), який передають від одного учасника до іншого для висловлювання. Використання запитань-підказок: «Що для вас є найважливішим на цьому тренінгу?», «Який результат вас задовольнить?».

Заняття №2

«Розвиток комунікаційних та соціально-психологічних навичок»

Лекція «Ефективні комунікаційні стратегії у превентивній діяльності»

Тривалість: 45 хвилин

Мета лекції: Розкрити принципи побудови ефективної комунікації у превентивній діяльності, акцентуючи увагу на роботі з дітьми, батьками та педагогами. Окрему увагу приділити виявленню та подоланню бар'єрів у спілкуванні.

План лекції:

1. Вступна частина: Актуальність комунікації у превентивній діяльності. Визначення ефективної комунікації та її значення у роботі соціального педагога.

2. Основна частина: Основи побудови ефективної комунікації з: Дітьми, батьками, вчителями. Бар'єри комунікації та шляхи їх подолання.

3. Підсумки та обговорення: Узагальнення стратегій; Відповіді на запитання слухачів.

Деталізація змісту:

1. Вступна частина

•**Що таке ефективна комунікація?** Це процес взаємодії, під час якого обидві сторони не лише обмінюються інформацією, але й досягають розуміння та взаємодії. Важливі елементи: Чіткість та зрозумілість повідомлення. Відповідність мови та контексту аудиторії. Врахування емоційного стану співрозмовника.

Продовження ДОДАТКУ «В»

• **Роль ефективної комунікації у превентивній діяльності:** Вчасне виявлення проблем через довірливе спілкування. Підвищення обізнаності дітей, батьків та вчителів про потенційні ризики. Створення безпечного середовища, де кожен може висловити свої думки чи переживання.

2. Основна частина. Основи побудови ефективної комунікації

➤ З дітьми:

- **Принципи комунікації з дітьми:** Виявляйте щирий інтерес до думок і почуттів дитини; Уникайте осуду та оцінювання; Використовуйте зрозумілу, доступну мову; Будьте емоційно відкритими та позитивними.

- **Методи ефективної комунікації:** Використання активного слухання: дайте дитині висловитися, задавайте уточнюючі запитання. Гра як інструмент комунікації (наприклад, рольові ігри для навчання). Використання невербальних сигналів (усмішка, відкриті жести).

- **Приклади практичних ситуацій:** Як поговорити з дитиною, яка піддається булінгу. Як мотивувати дитину ділитися своїми переживаннями.

➤ З батьками:

- **Принципи роботи з батьками:** Ставтеся до батьків як до рівноправних партнерів; Демонструйте розуміння їхніх проблем і переживань; Уникайте менторського тону чи звинувачень.

- **Методи ефективної комунікації:** Організація консультацій для обговорення потреб дитини; Проведення тематичних зборів, лекцій, тренінгів; Використання відкритих запитань для залучення батьків до діалогу.

- **Приклади практичних ситуацій:** Як роз'яснити батькам необхідність участі у профілактичних заходах. Як обговорити з батьками проблеми поведінки дитини.

➤ З учителями:

- **Принципи роботи з педагогами:** Побудова партнерських стосунків, повага до професійної думки вчителів, чітка та лаконічна подача інформації.

Продовження ДОДАТКУ «В»

- **Методи ефективної комунікації:** Проведення тренінгів з профілактики (наприклад, антибулінгових програм). Створення спільних груп або команд для роботи над конкретними випадками. Відкритий обмін досвідом та ідеями.
- **Приклади практичних ситуацій:** Як залучити вчителів до реалізації профілактичних заходів. Як уникати конфліктів у процесі співпраці.

Бар'єри комунікації та шляхи їх подолання

➤ **Основні типи бар'єрів:**

- **Емоційні бар'єри:** Страх, недовіра, роздратування. Рішення: Створення доброзичливої атмосфери, використання емпатії.
- **Когнітивні бар'єри:** Непорозуміння через використання складної термінології. Рішення: Використання простої мови, адаптація контенту до аудиторії.
- **Невербальні бар'єри:** Неправильний тон, жести, які можуть бути сприйняті як агресивні. Рішення: Контроль за своїми невербальними проявами (усмішка, зоровий контакт).
- **Соціальні та культурні бар'єри:** Відмінності у поглядах, цінностях, досвіді. Рішення: Толерантність, врахування індивідуальних особливостей.

➤ **Підходи до подолання бар'єрів:** Використання технік активного слухання, демонстрація поваги до думки іншого, перефразування для уникнення непорозумінь, використання методу «Я-повідомлень» (наприклад, «Я вважаю, що...», замість «Ви завжди...»).

3. Підсумки та обговорення

• **Узагальнення стратегій:** Універсальної формули комунікації немає, але ключові принципи – це емпатія, відкритість та професійний підхід. Профілактична діяльність вимагає вміння знаходити індивідуальний підхід до кожної групи.

Продовження ДОДАТКУ «В»

•Питання до слухачів: Які комунікаційні методи ви вже використовуєте?

Що вважаєте найскладнішим у спілкуванні з різними аудиторіями?

Практичні завдання для слухачів:

➤ **Розробка сценарію комунікації:** Наприклад, бесіда з батьками, які не визнають проблеми поведінки дитини.

➤ **Моделювання ситуацій:** Розігрування ролей у комунікації з дітьми чи педагогами.

➤ **Обговорення кейсів:** Розгляд реальних ситуацій, які виникли у роботі, та пошук рішень.

Практична сесія «Тренування емоційного інтелекту»

Тривалість: 1 година 15 хвилин

Мета: Розвинути у учасників навички емпатії, самоконтролю та управління емоціями. Розкрити роль емоційного інтелекту у спілкуванні з важковиховуваними учнями. Підвищити рівень усвідомлення власних емоційних реакцій та їх впливу на комунікацію.

План сесії:

➤ **Вступ:** Ознайомлення з поняттям емоційного інтелекту (ЕІ). Значення ЕІ для соціального педагога. Роль ЕІ у роботі з важковиховуваними учнями.

➤ **Основна частина:** Вправи для розвитку емоційного інтелекту:

1. **Розвиток емпатії.**

2. **Самоконтроль у стресових ситуаціях.**

3. **Управління емоціями.** Обговорення: роль ЕІ у роботі з важковиховуваними учнями.

➤ **Заклучна частина:** Рефлексія учасників. Висновки та рекомендації для подальшої роботи.

Деталізація етапів

1. Вступ: Що таке емоційний інтелект?

•Поняття ЕІ: ЕІ – це здатність розпізнавати, розуміти і управляти своїми емоціями, а також розуміти емоції інших. Компоненти ЕІ: Самоусвідомлення

Продовження ДОДАТКУ «В»

(розуміння власних емоцій). Саморегуляція (контроль над емоційними реакціями). Мотивація (використання емоцій для досягнення цілей). Емпатія (розуміння емоцій інших людей). Соціальні навички (ефективне спілкування).

•Роль ЕІ у роботі соціального педагога: Допомагає будувати довірливі стосунки з учнями, батьками та вчителями. Полегшує вирішення конфліктів. Сприяє ефективному впливу на поведінку важковиховуваних учнів.

2. Основна частина: Вправи для тренування ЕІ

Вправа 1: Розвиток емпатії

Мета: Навчитися «читати» емоції інших людей та адекватно реагувати.

Інструкція:

1. Розподіл учасників на пари.
2. Один із учасників описує ситуацію, яка викликала у нього сильні емоції (радість, гнів, розчарування тощо).
3. Партнер має активно слухати, ставити уточнювальні запитання, намагаючись зрозуміти емоційний стан оповідача.

➤**Обговорення:** Які емоції ви помітили у співрозмовника? Як ви відчували себе під час слухання?

Вправа 2: Самоконтроль у стресових ситуаціях

Мета: Розвивати здатність контролювати свої емоції в умовах стресу.

•Інструкція:

1. Учасникам пропонується уявити стресову ситуацію (наприклад, конфлікт із важковиховуваним учнем).
2. Кожен обирає одну зі стратегій самоконтролю: Глибоке дихання. Зміна фокусу уваги (переведення думок на щось позитивне). Внутрішній діалог (пошук конструктивних рішень замість звинувачень).
3. Обговорення у групі: Яка стратегія була найефективнішою? Чи вдалося зменшити напругу?

*Продовження ДОДАТКУ «В»***Вправа 3: Управління емоціями**

Мета: Навчитися використовувати емоції для досягнення позитивних результатів.

•Інструкція:

Частина 1: Робота з власними емоціями. Учасникам пропонується пригадати ситуацію, коли сильні емоції завадили їм ефективно діяти (наприклад, роздратування під час конфлікту з учнем). Завдання: сформулювати альтернативну реакцію, яка була б конструктивною.

Частина 2: Управління емоціями інших. Учасники в групах обговорюють, як допомогти заспокоїти роздратованого учня. Моделювання ситуації: один грає роль вчителя, інший – роздратованого учня. Завдання – знайти спосіб заспокоїти дитину.

•Обговорення: Які техніки виявилися найбільш дієвими? Як почувалися учасники під час гри?

3. Обговорення: Роль ЕІ у роботі з важковиховуваними учнями

•Питання для дискусії: Чому важковиховувані учні потребують особливого підходу? Як розуміння емоцій учнів допомагає у вирішенні конфліктів? Які методи управління емоціями були б корисними у роботі з такими дітьми?

•Ключові ідеї для обговорення: ЕІ допомагає налагодити довіру з важковиховуваними учнями, які часто емоційно нестабільні. Використання емпатії та самоконтролю дозволяє уникати ескалації конфліктів. Управління емоціями сприяє створенню комфортного середовища для дитини.

Заключна частина: Рефлексія та підсумки

•Рефлексія: Що нового ви дізналися про свої емоції? Які техніки ЕІ здалися найбільш ефективними?

•Висновки: Емоційний інтелект є невід'ємною складовою роботи соціального педагога. Розвиток ЕІ дозволяє ефективно будувати комунікацію навіть у складних умовах.

Продовження ДОДАТКУ «В»

•Рекомендації: Регулярно практикувати техніки самоконтролю та управління емоціями. Поглиблювати знання про ЕІ через тренінги та практичні справи.

Кейс-метод «Розв’язання конфліктних ситуацій»

Тривалість: 1 година 30 хвилин

Мета: Навчити учасників аналізувати та ефективно вирішувати конфліктні ситуації. Ознайомити з методами роботи з проблемними учнями. Розвинути навички командної взаємодії, стратегічного мислення та конструктивного підходу до конфліктів.

План заняття:

1.Вступна частина: Пояснення сутності кейс-методу та його переваг. Огляд типових конфліктних ситуацій у школі. Інструктаж для роботи в групах.

2.Основна частина

Групова робота над кейсами: Аналіз ситуації. Визначення причин і пошук оптимальних рішень.

Обговорення стратегії для вирішення конфліктів.

3.Підсумкова частина: Узагальнення ключових ідей. Рефлексія учасників. Висновки та рекомендації.

Деталізація етапів

1. Вступна частина: Підготовка до роботи

•Що таке кейс-метод? Метод навчання на основі розбору реальних або змодельованих ситуацій. Дозволяє практично опрацювати навички аналізу, прийняття рішень і командної роботи.

•Типові конфліктні ситуації у школі: Агресивна поведінка учня. Конфлікт між учнями (наприклад, булінг). Конфлікт між учнем і вчителем. Проблемна поведінка через труднощі вдома (соціальні чи психологічні фактори).

•Розподіл на групи: Учасники діляться на групи по 4–6 осіб. Кожна група отримує кейс (опис конкретної конфліктної ситуації).

2. Основна частина: Групова робота та пошук рішень

Групова робота над кейсами

Продовження ДОДАТКУ «В»

1. Ознайомлення з кейсом: Учасники читають опис ситуації та визначають основну проблему.

2. Аналіз ситуації: Визначення причин конфлікту (наприклад, емоційна нестабільність учня, вплив сімейного середовища, провокативна поведінка інших учнів тощо). Роль кожного учасника конфлікту (учень, педагог, батьки, однокласники).

3. Пошук рішень: Генерація ідей: як можна вирішити ситуацію. Обговорення ризиків та переваг кожного запропонованого рішення. Вибір оптимальної стратегії вирішення.

Приклад кейсів:

- ✓ **Кейс 1: «Агресивна поведінка на уроці»:** Учень постійно перебиває вчителя, грубо відповідає і відмовляється виконувати завдання. Проблема: як зменшити напруження та залучити учня до навчання.
- ✓ **Кейс 2: «Булінг у класі»:** Однокласники систематично висміюють нового учня через його зовнішній вигляд. Проблема: як припинити цькування і створити комфортне середовище для дитини.
- ✓ **Кейс 3: «Конфлікт із вчителем»:** Учень сперечається з учителем через низьку оцінку, звинувачує його у несправедливості. Проблема: як залагодити конфлікт, не втрачаючи авторитету вчителя.
- ✓ **Кейс 4: «Проблеми вдома»:** Учень стає замкнутим, пропускає заняття. Після розмови виявляється, що батьки розлучаються. Проблема: як підтримати учня у складний період.

Обговорення стратегії для вирішення конфліктів

•**Презентація рішень:** Кожна група презентує свою стратегію вирішення конфлікту. Описуються: Основна проблема, причини конфлікту, обране рішення та його переваги.

Продовження ДОДАТКУ «В»

•Обговорення стратегій: Інші групи задають уточнювальні запитання або пропонують альтернативні підходи. Обговорення ефективності методів: Як рішення враховують інтереси всіх сторін? Чи є ризик ескалації конфлікту? Як можна вдосконалити запропоновану стратегію?

3. Підсумкова частина: Рефлексія та висновки

•Рефлексія: Учасники відповідають на запитання: Що було найскладнішим у розробці рішень? Чого нового ви навчилися про вирішення конфліктів? Як ці навички можна використати у реальній роботі?

•Ключові висновки: Конфлікти є природною частиною роботи з учнями, але вони можуть бути вирішені конструктивно. Ефективна комунікація, емпатія та стратегічний підхід – ключові складові успішного вирішення конфліктів. Робота в команді дозволяє знайти нестандартні підходи та розглянути ситуацію з різних сторін.

•Рекомендації для подальшої роботи: Практикувати навички аналізу конфліктів через кейси та реальні ситуації. Залучати інших фахівців (психологів, педагогів) для вирішення складних випадків. Регулярно обговорювати стратегії роботи з учнями у професійному колективі.

•Інструменти та матеріали: Друковані кейси для кожної групи, фліпчарт або дошка для запису ідей, наліпки чи маркери для створення схем розв'язання.

Рефлексія «Мої сильні сторони в комунікації»

Тривалість: 30 хвилин

Мета: Допомогти учасникам усвідомити свої сильні та слабкі сторони у комунікативній діяльності. Сприяти пошуку шляхів удосконалення комунікативних навичок. Розвинути самоаналіз і стимулювати бажання до професійного зростання.

План рефлексії

1.Вступ: Ознайомлення з метою рефлексії. Визначення ключових аспектів комунікативної діяльності. Налаштування на самоаналіз.

Продовження ДОДАТКУ «В»

2. Аналіз власних сильних і слабких сторін: Виконання вправи «Мої сильні та слабкі сторони». Самоаналіз за допомогою запитань.

3. Обговорення шляхів вдосконалення: Визначення конкретних дій для покращення навичок. Обмін досвідом у групі.

Деталізація етапів

1. Вступ: Налаштування на рефлексію

• Вступне слово тренера: «Комунікативні навички – це основа нашої професійної діяльності. Успішна комунікація допомагає вирішувати конфлікти, мотивувати, налагоджувати зв'язки з людьми. Сьогодні ми будемо досліджувати ваші сильні та слабкі сторони, щоб зрозуміти, що у вас виходить найкраще і над чим ще можна попрацювати».

• Огляд ключових аспектів комунікативної діяльності: Емпатія (здатність розуміти емоції інших). Активне слухання (вміння уважно слухати і реагувати). Вміння ясно висловлювати думки. Контроль емоцій під час спілкування. Вміння знаходити підхід до різних людей.

• Інструкція: «Зараз ми почнемо з вправи, яка допоможе вам краще зрозуміти ваші сильні та слабкі сторони у комунікації».

2. Аналіз власних сильних і слабких сторін

Вправа «Мої сильні та слабкі сторони»:

Матеріали: аркуші паперу, ручки.

Інструкція:

➤ Розділіть аркуш на дві колонки: **Ліва колонка:** «Мої сильні сторони». **Права колонка:** «Мої слабкі сторони».

➤ У лівій колонці запишіть ті аспекти комунікації, які у вас виходять найкраще (наприклад, добре слухаю, можу швидко знайти спільну мову, чітко пояснюю складні речі).

➤ У правій колонці запишіть ті аспекти, які потребують покращення (наприклад, емоційна реакція на критику, складно говорити у великій групі, погано реагую на агресію).

Продовження ДОДАТКУ «В»

➤ **Питання для самоаналізу:** Що допомагає мені бути ефективним у комунікації? У яких ситуаціях я відчуваю труднощі під час спілкування? Як інші люди (колеги, учні, батьки) оцінюють мої комунікативні навички? Що я можу покращити вже зараз?

3. Обговорення шляхів вдосконалення. Дискусія у групі: Питання для обговорення: Що ви вважаєте своєю найсильнішою стороною у комунікації? Які стратегії чи техніки допомагають вам долати складні ситуації? Які кроки ви плануєте зробити для вдосконалення своїх слабких сторін?

Визначення шляхів вдосконалення: Приклади конкретних дій: Якщо проблема в активному слуханні: практикувати техніки парафразування та уточнюючих запитань. Якщо складно контролювати емоції: використовувати методи саморегуляції (глибоке дихання, пауза перед відповіддю). Якщо виникають труднощі у поясненні: попередньо готувати тези перед важливими розмовами.

Заклучна частина: Рефлексія та висновки

•**Коротке опитування:** Що нового ви зрозуміли про свої комунікативні навички? Що для вас стало найважливішим відкриттям? Який перший крок для вдосконалення ви плануєте зробити?

•**Мотиваційне слово тренера:** «Комунікація – це навичка, яку можна розвивати постійно. Ваші сильні сторони – це фундамент, на якому ви можете будувати нові досягнення. А слабкі сторони – це просто напрямки для розвитку. Ви вже зробили перший крок, усвідомивши їх».

Рекомендовані інструменти та техніки:

•**Метод «Я-повідомлень»:** уникати звинувачень і говорити про свої почуття та потреби.

•**Активне слухання:** повторення, уточнення, узагальнення сказаного співрозмовником.

•**Практика саморегуляції:** техніки релаксації, управління емоціями через паузу.

Заняття №3**«Техніки індивідуальної соціально-педагогічної допомоги»**

Лекція «Особливості надання індивідуальної допомоги важковиховуваним учням»

Тривалість: 1 година

Мета: Ознайомити слухачів із підходами до роботи з важковиховуваними учнями. Розкрити принципи діагностики поведінкових і соціальних проблем. Надати практичні рекомендації для індивідуальної роботи.

План лекції

1.Вступна частина: Визначення терміну «важковиховувані учні». Актуальність роботи з такими дітьми у сучасному освітньому середовищі. Загальні принципи роботи з учнями, які потребують додаткової уваги.

2.Основна частина:

Особливості індивідуальної роботи з важковиховуваними учнями: Принципи індивідуального підходу. Методи роботи з учнями, які мають різні типи проблем. **Основи діагностики та аналізу поведінкових і соціальних проблем:** Методи діагностики. Аналіз факторів, які впливають на поведінку дитини. Визначення стратегій допомоги. **Заклучна частина:** Узагальнення та рекомендації. Відповіді на запитання слухачів.

Деталізація змісту**1. Вступна частина: Хто такі важковиховувані учні?**

•Визначення терміну: Важковиховуваними вважаються учні, які демонструють стійкі проблеми у поведінці, що ускладнюють їхню взаємодію з ровесниками, вчителями та навчальний процес загалом.

•Категорії учнів, які потребують додаткової уваги: Діти з асоціальною поведінкою (агресія, булінг); Учні, які мають труднощі в адаптації до навчального середовища; Діти з проблемами у сім'ї (насильство, нехтування потребами); Учні з емоційними порушеннями (тривога, депресія).

•Актуальність теми: Освітня реформа НУШ ставить завдання створити безпечне середовище для кожного учня. Важковиховувані учні потребують не покарання, а підтримки, щоб знайти своє місце у колективі.

Продовження ДОДАТКУ «В»

• **Принципи роботи:** Емпатія та повага до особистості учня. Виявлення причин проблемної поведінки, а не лише її наслідків. Створення індивідуального плану допомоги.

2. Основна частина:

Особливості індивідуальної роботи з важковиховуваними учнями

➤ **Принципи індивідуального підходу: Довіра та співпраця:** Учень повинен відчувати, що його розуміють і підтримують. **Системність:** Робота має бути постійною, з поступовим досягненням цілей. **Орієнтація на сильні сторони:** Важливо підкреслювати успіхи дитини, навіть незначні.

➤ **Методи роботи: Індивідуальні бесіди:** Формують довіру між учнем і педагогом. Приклад запитань: «Що тебе турбує?», «Що ти хотів би змінити?»

Вправи для розвитку соціальних навичок: Наприклад, рольові ігри для навчання вирішення конфліктів.

Мотиваційні програми: Впровадження системи заохочень за позитивну поведінку.

Робота через творчість: Арт-терапія, писання есе, малювання як спосіб виразити емоції.

➤ **Особливості роботи з різними типами проблем: Агресія:** Вчити дитину конструктивно висловлювати емоції, використовуючи техніки заспокоєння (глибоке дихання, «пауза»). **Соціальна ізоляція:** Заохочувати до участі в групових заходах, створювати ситуації успіху. **Протестна поведінка:** Шукати причини, демонструвати готовність до діалогу, уникати покарань, що принижують дитину.

Основи діагностики та аналізу поведінкових і соціальних проблем

➤ **Методи діагностики: Спостереження:** Аналіз поведінки учня під час уроків, перерв, у групових заходах. **Анкетування та тести:** Методики для виявлення рівня агресії, тривожності, комунікативних навичок. **Робота з батьками:** Інтерв'ю для з'ясування особливостей сімейної ситуації. **Залучення**

Продовження ДОДАТКУ «В»

фахівців: Співпраця з психологами, соціальними працівниками для комплексного підходу.

➤ **Аналіз факторів впливу:** **Сімейні:** Відсутність уваги, насильство, занедбаність. **Шкільні:** Невизнання вчителем успіхів учня, конфлікти з однокласниками. **Особистісні:** Низька самооцінка, невміння висловлювати емоції.

➤ **Стратегія допомоги:** Визначення ключових потреб дитини (емоційна підтримка, корекція поведінки, розвиток навичок). Створення індивідуального плану: Мета (наприклад, зменшити прояви агресії за 3 місяці). Методи (проведення бесід, участь у тренінгах). Залучення інших фахівців (психолог, логопед, соціальний працівник).

3. Заключна частина: Рекомендації для роботи

• **Узагальнення:** Індивідуальна робота з важковиховуваними учнями потребує терпіння, системності та орієнтації на довгостроковий результат. Найголовніше – знайти підхід, який допоможе дитині відчувати себе цінною і прийнятною.

• **Рекомендації:** Регулярно підвищувати свою кваліфікацію у сфері педагогіки та психології. Вивчати нові методики діагностики та роботи з учнями. Практикувати емпатійний підхід і зосереджуватися на вирішенні причин, а не наслідків.

• **Питання для обговорення:** Які методи роботи з важковиховуваними учнями ви вже використовували? Які труднощі виникали під час індивідуальної роботи? Що ще, на вашу думку, можна було б застосувати у ваших випадках?

Інструменти: Фліпчарт або дошка для запису основних ідей, роздаткові матеріали з переліком тестів і методик діагностики, приклади кейсів для самостійного опрацювання.

Практична вправа «Складання індивідуального плану розвитку»

Тривалість: 1 година 30 хвилин

Продовження ДОДАТКУ «В»

Мета: Ознайомити учасників із принципами створення індивідуального плану розвитку (ІПР) для учнів, які мають соціальні, поведінкові або навчальні труднощі. Розвинути навички аналізу проблем дитини, визначення цілей і формування конкретних заходів. Забезпечити можливість обміну досвідом та ідеями через презентацію та обговорення створених планів.

План сесії

1. Вступна частина: Ознайомлення з поняттям та структурою ІПР. Інструктаж для виконання вправи.

2. Основна частина: Складання індивідуального плану розвитку (45 хвилин). Презентація планів (15 хвилин).

3. Заключна частина: Обговорення результатів. Узагальнення рекомендацій. Висновки.

Деталізація етапів

1. Вступна частина: Визначення та структура ІПР

Що таке індивідуальний план розвитку (ІПР)? Це документ, який визначає конкретні цілі та заходи, спрямовані на вирішення проблем учня, розвиток його навичок та створення комфортних умов для навчання. План враховує унікальні потреби дитини, її здібності, інтереси та проблеми.

Основні елементи ІПР:

➤ **Загальна інформація про учня:** Вік, клас, особливості поведінки та навчання.

➤ **Аналіз проблеми:** Визначення основних труднощів (навчальні, поведінкові, емоційні).

➤ **Цілі:** Конкретні, досяжні, вимірювані (SMART).

➤ **Заходи для досягнення цілей:** Навчальні, психологічні, соціальні інтервенції.

➤ **Термін виконання:** Короткострокові (1–3 місяці) і довгострокові (6 місяців і більше).

➤ **Відповідальні особи:** Педагоги, психологи, батьки.

Продовження ДОДАТКУ «В»

➤ **Оцінка результатів:** Методи вимірювання прогресу.

Інструктаж для виконання вправи:

- Учасники об'єднуються в групи по 4–5 осіб.
- Кожна група отримує опис умовного учня з проблемами.
- Завдання: скласти ІПР для цього учня, враховуючи його особливості та потреби.

2. Основна частина: Робота над ІПР. Складання ІПР.

Кроки для виконання:

➤ **Ознайомлення з кейсом учня:** Групи читають опис умовного учня, де зазначено: Його вік, клас, основні проблеми. Причини проблем (наприклад, сімейні, соціальні чи особистісні фактори).

➤ **Аналіз проблеми:** Які труднощі має учень? Які фактори спричиняють ці труднощі?

➤ **Визначення цілей:** Наприклад: Зменшити прояви агресії. Підвищити мотивацію до навчання. Розвинути навички комунікації.

➤ **Розробка заходів:**

Для учня: Тренінги з розвитку емоційного інтелекту. Індивідуальні консультації з психологом.

Для батьків: Робота із сім'єю для покращення взаємодії.

Для педагогів: Використання диференційованого підходу до навчання.

➤ **Формулювання результатів:** Як оцінити, чи вдалося досягти цілей?

➤ **Приклад кейсу для роботи:**

- **Учень:** Олександр, 13 років, 7 клас.
- **Проблеми:** Часто проявляє агресію у класі. Має конфлікти з однокласниками. Відмовляється виконувати домашні завдання.
- **Причини:** Нестабільна ситуація у сім'ї (розлучення батьків). Низька самооцінка через невдачі у навчанні.

Презентація ІПР

Продовження ДОДАТКУ «В»

➤**Формат:** Кожна група коротко презентує свій план, пояснюючи: Основні проблеми учня, цілі роботи, запропоновані заходи, час на презентацію однієї групи – 3–5 хвилин.

➤**Обговорення:** Інші групи ставлять запитання або пропонують доповнення. Обговорюються переваги та можливі труднощі впровадження плану.

3. Заключна частина: Узагальнення та висновки

Обговорення результатів: Що було найскладнішим під час розробки ІПР? Які аспекти важливо враховувати при складанні плану? Чи можна адаптувати запропоновані стратегії для реальних учнів?

Висновки: Індивідуальний план розвитку допомагає систематизувати роботу з учнем, враховуючи його унікальні потреби. Основою ефективного ІПР є співпраця між учнем, батьками, педагогами та іншими фахівцями. Успіх роботи залежить від регулярного аналізу прогресу і гнучкості у підходах.

Рефлексія учасників: Що нового ви дізналися про складання ІПР? Як ви можете застосувати отримані знання у своїй практиці?

Матеріали для проведення: Роздруковані кейси учнів, фліпчарт або дошка для запису ідей під час презентацій, зразок форми ІПР із ключовими елементами.

Сесія: «Техніки мотивації учнів до змін»

Тривалість: 1 година

Мета сесії: Допомогти педагогам опанувати техніки, які сприятимуть формуванню позитивної мотивації у дітей до розвитку, навчання та змін.

Структура сесії:

1. Вступна частина

Мета: Налаштувати учасників на роботу, пояснити важливість теми. Привітання учасників, створення доброзичливої атмосфери. Короткий огляд теми: Чому мотивація важлива для учнів? Як мотивація впливає на успіх у навчанні та особистісний розвиток?

Продовження ДОДАТКУ «В»

2. Теоретичний блок: Формування позитивної мотивації до розвитку і навчання (15 хвилин)

Мета: Надати учасникам базові знання про мотивацію та її види.

- Короткий виклад теорії: Внутрішня і зовнішня мотивація (пояснення з прикладами). Мотиваційні бар'єри: що перешкоджає бажанню учнів розвиватися?

- Презентація технік формування мотивації: Постановка досяжних цілей (SMART). Використання особистісного потенціалу учня (акцент на сильних сторонах). Навчання через інтереси (приклади інтеграції тем, які цікавлять учнів).

3. Практичний блок: Використання методів позитивного підкріплення та заохочення

Мета: Дати педагогам інструменти для створення позитивного підкріплення у навчальному процесі.

- Вправа 1. "Скринька успіху":** Учасники моделюють ситуації, в яких використовують похвалу, подяку чи інші форми позитивного підкріплення.

- Вправа 2. "Карта мотивації":** Розробка індивідуального плану заохочення для учня з урахуванням його особливостей (наприклад, хтось цінує публічну похвалу, а хтось — індивідуальне заохочення). Розбір практичних кейсів із реального життя (приклади від учасників або ведучого).

4. Заключна частина

Мета: Підсумувати сесію, надихнути учасників використовувати нові знання.

- Підсумки: Як техніки позитивного підкріплення допомагають учням розвиватися? Чому важливо працювати над мотивацією?

- Зворотний зв'язок від учасників: Що нового вони дізналися? Як вони планують застосовувати отримані знання?

- Заключне слово ведучого: надихаючий заклик до впровадження змін у власну педагогічну практику.

Продовження ДОДАТКУ «В»

Результати сесії: Учасники навчаться застосовувати техніки позитивного підкріплення в роботі з учнями. Вони отримають практичні інструменти для розвитку мотивації учнів. Сформується розуміння важливості особистісного підходу до мотивації.

Рефлексія: «Як я можу підтримати важковиховуваних учнів»

Тривалість: 30 хвилин

Ціль рефлексії: Допомогти педагогам усвідомити основні виклики у роботі з важковиховуваними учнями, визначити персональні стратегії підтримки та мотивувати до використання індивідуального підходу в роботі.

Структура рефлексії:

1. Вступна частина

Мета: Створити атмосферу довіри та безпеки для відкритого обговорення.

Привітання та налаштування: Короткий вступ, чому важливо обговорювати тему підтримки важковиховуваних учнів. Наголос на тому, що складні учні потребують не покарання, а розуміння і підтримки.

Питання для налаштування: Чи стикалися ви з учнями, яких важко мотивувати чи контролювати? Що в таких ситуаціях викликало у вас найбільше складнощів?

2. Обговорення викликів у роботі з важковиховуваними учнями

Мета: Зрозуміти причини поведінкових труднощів та розділити досвід учасників.

Мозковий штурм: Учасники називають основні виклики, які виникають у роботі з важковиховуваними учнями. Ведучий записує відповіді на дошці або фліпчарті.

Приклади викликів: Небажання співпрацювати. Агресивна поведінка або ізоляція. Ігнорування правил або вимог.

Причини складної поведінки (коротке обговорення): Сімейні проблеми. Низька самооцінка. Брак уваги чи підтримки.

Продовження ДОДАТКУ «В»

- **Питання для дискусії:** Як ви зазвичай реагуєте на складну поведінку?

Що, на вашу думку, мотивує таких учнів?

3. Напрацювання персональних стратегій підтримки

Мета: Допомогти учасникам створити конкретний план дій для роботи з важковиховуваними учнями.

- **Робота в парах або малих групах:** Обговорення таких питань: Що допомагає краще зрозуміти потреби важковиховуваних учнів? Як можна змінити підхід до таких учнів, щоб налагодити контакт? Розробка кількох практичних стратегій. Приклади: Встановлення довірливих стосунків через індивідуальні бесіди. Використання похвали навіть за незначний прогрес. Додавання елементів гейміфікації в навчання. Розробка чітких і зрозумілих правил з можливістю їх обговорення з учнями.

- **Презентація ідей:** Кожна група ділиться напрацьованими стратегіями.

4. Підсумкова рефлексія

Мета: Узагальнити напрацьовані ідеї та завершити обговорення позитивним настроєм.

Індивідуальне запитання для роздумів: Що з напрацьованого ви готові застосувати вже завтра? Як ви можете підтримати не лише учня, а й себе в роботі з ним?

Зворотній зв'язок: Що стало новим чи корисним? Що ви відчуваєте зараз після обговорення?

Завершальне слово модератора: підтримка і вдячність за відкритість учасників.

Результати рефлексії: Учасники усвідомлять основні виклики у роботі з важковиховуваними учнями. Вони розроблять персональні стратегії для ефективної підтримки таких учнів. Педагоги відчують натхнення та підтримку від колег.

*Продовження ДОДАТКУ «В»***Заняття №4**

«Системна підтримка і співпраця з учасниками освітнього процесу»

Лекція: «Робота з батьками та колегами: створення системи підтримки»

Тривалість: 45 хвилин

Мета: Ознайомити учасників із методами ефективної взаємодії з батьками та колегами для створення цілісної системи підтримки у шкільному середовищі.

План лекції

1. Вступ

•Привітання та представлення теми. Чому важлива взаємодія з батьками та колегами? Значення командної роботи для розвитку дітей та успішної діяльності школи.

•Огляд лекції: Робота з батьками у превентивній діяльності. Співпраця з учителями та адміністрацією.

2. Взаємодія з батьками у превентивній діяльності

➤**Роль батьків у виховному процесі:** Спільна відповідальність за успіхи дітей. Превентивна діяльність як засіб уникнення конфліктів.

➤**Методи залучення батьків: Інформаційні зустрічі:** Регулярні батьківські збори, семінари на актуальні теми (наприклад, цифрова безпека, емоційний добробут). **Волонтерство в школі:** Організація спільних заходів (свята, екскурсії, майстер-класи). **Індивідуальні бесіди:** Створення комфортних умов для особистих обговорень (наприклад, "День відкритих дверей").

➤**Спільні проєкти:** Організація тематичних тижнів (наприклад, "Тиждень здоров'я"). Інтерактивні заходи з дітьми та батьками: конкурси, спортивні змагання, екологічні акції. **Ефективна комунікація:** Як підтримувати постійний контакт (месенджери, електронна пошта). Вміння слухати та враховувати побажання батьків.

3. Побудова співпраці з учителями та адміністрацією школи

Продовження ДОДАТКУ «В»

➤ **Командний підхід у школі:**

- Роль кожного члена колективу в розвитку учня.
- Визначення спільних цілей та їх досягнення.

➤ **Методи співпраці з учителями: Спільне планування:** Робота над освітніми проектами, взаємодопомога у розробці уроків. **Обмін досвідом:** Проведення тренінгів, воркшопів, методичних об'єднань. **Підтримка вчителів-початківців:** Менторство для нових співробітників.

➤ **Взаємодія з адміністрацією:** Як конструктивно вирішувати питання та презентувати ініціативи. Спільне планування заходів, підтримка з боку адміністрації у реалізації ідей.

➤ **Професійна етика:** Повага до ролі кожного учасника колективу. Створення безпечного середовища для діалогу.

4. Заключна частина

• **Підсумок лекції:** Ключові аспекти ефективної взаємодії з батьками та колегами. Значення співпраці для створення успішного освітнього середовища.

• **Обговорення та запитання:** Відповіді на питання слухачів. Рекомендації для подальшої роботи.

• **Заклик до дій:** Почати впроваджувати одну з запропонованих практик у своїй діяльності.

Ресурси для підготовки: Приклади успішних шкільних проектів, література, а саме книга "Партнерство школи та сім'ї" або сучасні статті з педагогічних журналів, роздатковий матеріал: чек-лист для взаємодії з батьками та колегами.

Практичне заняття: «Організація превентивного заходу в школі»

Тривалість: 2 години

Мета: Учасники навчаться розробляти, планувати та презентувати профілактичний захід для школи, враховуючи ресурси, цілі та можливі виклики.

Продовження ДОДАТКУ «В»

План заняття

1. Вступна частина

➤ **Вітання та ознайомлення з темою:** Що таке превентивний захід? Його роль у школі. Приклади ефективних профілактичних заходів (антибулінг, екологічні ініціативи, тиждень здорового способу життя).

➤ **Цілі практичного заняття:** Розробити проєкт превентивного заходу. Презентувати ідею командам. Отримати практичні навички командної роботи.

➤ **Розподіл на групи (3-5 осіб):** Кожна група працює над своїм проєктом. Пояснення критеріїв оцінки: реалістичність, креативність, передбачення викликів.

2. Основна частина

Етап 1: Розробка проєкту

Кожна група працює над наступними аспектами:

➤ **Мета заходу:** Яку проблему вирішує захід? Кому він адресований (учні, батьки, вчителі)?

➤ **Формат заходу:** Тематичні збори, тренінги, інтерактивні заняття, флешмоби, конкурси.

➤ Деталі планування:

- **Дата та місце:** Коли і де буде проводитися?
- **Тривалість:** Як оптимально розподілити час?
- **Розклад:** Покрокова програма заходу.

➤ **Розподіл завдань у команді:** Хто відповідає за що: підготовку матеріалів, залучення учасників, технічну підтримку.

Етап 2: Підбір ресурсів

➤ **Людські ресурси:** Вчителі, учні-волонтери, запрошені фахівці.

➤ **Матеріальні ресурси:** Техніка (проектори, комп'ютери), роздаткові матеріали, декорації.

➤ **Фінансові ресурси:** Як залучити спонсорів або оптимізувати витрати.

Етап 3: Аналіз викликів

Продовження ДОДАТКУ «В»

➤ **Можливі проблеми:** Відсутність інтересу учасників. Нестача ресурсів чи часу. Неочікувані технічні проблеми.

➤ **Варіанти їх вирішення:** Альтернативні формати. Попереднє опитування учасників для визначення інтересів. Створення "плану Б" на випадок форс-мажорів.

Етап 4: Презентація проєктів

➤ **Формат презентації:** До 5 хвилин для кожної групи. Представлення ідеї, ключових етапів планування, передбачених викликів і способів їх вирішення.

➤ **Оцінювання:** Інші групи та ведучий надають конструктивний зворотний зв'язок. Запитання від аудиторії.

3. Підсумкова частина

➤ **Обговорення:** Що вдалося найкраще? Що можна покращити?

➤ **Рефлексія учасників:** Короткий фідбек: "Що дізналися нового? Що було найскладнішим?"

➤ **Рекомендації:** Як застосувати набуті навички у реальному шкільному житті? Пропозиції для впровадження заходів.

Ресурси для проведення заняття: Бланки для планування заходів, приклади успішних ініціатив у форматі коротких кейсів, презентація з ключовими порадами.

Заключне обговорення та зворотний зв'язок

Тривалість: 1 година

Мета: Підвести підсумки тренінгу, оцінити результати, зібрати зворотний зв'язок від учасників та тренерів, обговорити можливості застосування отриманих знань і навичок.

План обговорення

1. Вступ

➤ Привітання учасників, подяка за активну участь. Наголошення на важливості рефлексії для підвищення ефективності навчання.

Продовження ДОДАТКУ «В»

➤ **Короткий огляд етапів тренінгу:** Що було зроблено, які завдання виконані. Як це сприятиме професійному зростанню та практичній діяльності.

2. Оцінка результатів тренінгу

➤ **Індивідуальна рефлексія учасників:** Роздати картки чи опитувальні форми з питаннями: Що нового ви дізналися? Які навички вдалося покращити? Як це допоможе вам у роботі? 5 хвилин для заповнення.

➤ **Групова дискусія:** Учасники діляться своїми висновками: Найбільш цінні моменти тренінгу. Що сподобалося чи здивувало? Що хотіли б поглибити чи вдосконалити?

➤ **Підсумки тренера:** Огляд досягнутих цілей тренінгу. Виділення ключових результатів (наприклад, створення конкретних проєктів чи планів).

3. Зворотний зв'язок від учасників

➤ **Методи збору зворотного зв'язку: Міні-опитування:** Використання цифрових інструментів (Google Forms, Mentimeter) або усної дискусії. Приклади питань: Що було найефективнішим у тренінгу? Що потребує покращення? Чи були достатніми ресурси/час? **Коло вражень:** Учасники по черзі діляться коротким висловлюванням (наприклад, одним реченням): "Що я беру з собою після цього тренінгу?"

➤ **Оцінка організації тренінгу:** Запропонувати оцінити загальну структуру, баланс теорії та практики, підтримку з боку тренерів.

4. Зворотний зв'язок від тренерів

➤ **Оцінка роботи групи:** Що особливо вразило у роботі учасників? Які сильні сторони групи допомогли досягти успіху?

➤ **Рекомендації тренерів:** Як застосувати отримані знання на практиці. Пропозиції для подальшого розвитку та навчання.

5. Заключна частина

➤ **Підбиття підсумків:** Ключові ідеї, які винесли з тренінгу. Визнання досягнень групи.

Продовження ДОДАТКУ «В»

➤ **Подяка учасникам:** Тренери дякують за активність, інтерес та ініціативу.

➤ **Завершальна думка:** "Навчання не закінчується, це лише перший крок до великих змін". Побажання успіху в подальшій роботі.

➤ **Заклик до дії:** Використати хоча б одну отриману ідею чи інструмент у найближчій професійній діяльності.

Матеріали для проведення: Опитувальні форми/картки для оцінки, мультимедійний пристрій для збору цифрового зворотного зв'язку (при потребі), таблиця з досягнутими цілями тренінгу для відображення прогресу.

Підсумкова рефлексія: «Мій план професійного розвитку»

Тривалість: 1 година

Мета: Допомогти учасникам проаналізувати власний професійний рівень, визначити цілі розвитку та створити індивідуальний план підвищення компетентностей.

План заняття

1. Вступна частина

➤ **Привітання та оголошення теми:** Пояснення важливості професійного розвитку у сучасному освітньому середовищі. «Професійний розвиток — це безперервний процес вдосконалення, що робить нас більш компетентними, впевненими та відкритими до нових викликів».

➤ **Цілі рефлексії:** Самооцінка власного рівня професійних компетентностей. Формування реалістичних цілей розвитку. Визначення ресурсів для досягнення цих цілей.

➤ **Роздатковий матеріал:** Бланк «План професійного розвитку». Список прикладів професійних компетентностей.

2. Основна частина

Етап 1: Самоаналіз професійних компетентностей

➤ **Міні-лекція від тренера:** Основні напрями професійного розвитку педагога: Методична компетентність. Робота з учнями (емоційний інтелект,

Продовження ДОДАТКУ «В»

сучасні методики навчання). Співпраця з колегами та батьками. Інноваційність та цифрові навички.

➤ **Виконання завдання:** Учасники відповідають на запитання: Які мої сильні сторони? Які професійні аспекти потребують покращення? Що я хочу досягти в професії найближчим часом? На основі відповідей вони позначають свої ключові потреби у розвитку.

Етап 2: Визначення цілей розвитку

➤ **Метод SMART для постановки цілей:** **Specific** (Конкретність): Чітко визначіть, що саме хочете покращити. **Measurable** (Вимірюваність): Як оцінити результат? **Achievable** (Досяжність): Чи реально досягнути ціль? **Relevant** (Актуальність): Як це пов'язано з вашою професійною діяльністю? **Time-bound** (Термін): Який термін для досягнення?

➤ **Практичне завдання:** Кожен учасник формулює 2–3 SMART-цілі для свого професійного розвитку.

Етап 3: Планування дій

➤ **Визначення кроків:** Розробка конкретних дій для досягнення кожної мети: Навчання (курси, вебінари, література). Співпраця (наставництво, участь у професійних спільнотах). Практика (впровадження нових методик, експерименти на уроках).

➤ **Визначення ресурсів:** Чого не вистачає для досягнення мети? (часу, знань, інструментів). Які ресурси можна використати? (онлайн-ресурси, підтримка колег, адміністрація школи).

➤ **Формування плану:** Учасники заповнюють бланк «Мій план професійного розвитку» з такими розділами: Ціль. Дії для її досягнення. Необхідні ресурси. Термін виконання.

3. Заключна частина

➤ **Обговорення в групі:** Учасники діляться одним із пунктів свого плану: Яка мета найважливіша для них? Які ресурси вони планують використовувати?

Продовження ДОДАТКУ «В»

➤ **Рефлексія:** Що було найскладнішим у формуванні плану? Що надихнуло найбільше?

➤ **Заклик до дій:** Почати працювати над одним із пунктів плану вже найближчими днями. Підтримувати зв'язок із колегами для обміну досвідом.

➤ **Подяка:** «Професійний розвиток — це рух, який приносить нові можливості не лише вам, але й вашим учням. Дякую за вашу відданість цій справі!».